

Valtakunnallinen adoptio-osaamisen
hyvien käytäntöjen
kehittämis- ja levittämishanke
(Vahke). Loppuraportti

Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien
käytäntöjen kehittämis- ja levittämishanke
(Vahke). Loppuraportti

Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittämis- ja levittämishanke (Vahke). Loppuraportti

FSKC Rapport 7/2009

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Helsinki 2009

Kappaleiden 1, 2.2, 4, 5.1 käännökset

Scandix käännökset Oy översättningar Ab

ISBN 978-952-5588-52-1 (PDF)

Sisältö

Kirjoittajat	7
Esipuhe	8
1 Vahke-projektin prosessin kuvaus	10
Mia Montonen	10
1.1 Resurssit	11
1.2 Suunnitteluvaihe ja ensimmäisten seminaarien käynnistyminen	12
1.3 Väliarviointi	13
1.4 Projektin aktiivinen vaihe	14
1.5 Projektin aktiivinen vaihe muuttuu intensiiviseksi päätösvaiheeksi	15
1.6 Lopuksi	16
2 Adoptio-osaamisen levittäminen ammattilaisille	17
2.1 Kokemuksia Vahke –hankkeen seminaareista	17
Sanna Mäkipää	17
2.1.1 Seminaarien aikataulu, rakenne ja käytännön järjestelyt	17
2.1.2 Kouluttaminen tiedon ja tunteiden avulla	20
2.1.3 Seminaarit koettiin tarpeellisiksi	20
2.1.4 Ammatillinen tieto ja adoptiolasten erityistilanne eivät aina kohtaa toisiaan	21
2.1.5 Erityistyöntekijät tiedon jakajina	23
2.1.6 Lisäkoulutuksen tarve	24
2.1.7 Koulutuksen pituus ja tiedon saanti koulutuksesta	25
2.1.8 Muita terveisiä järjestäjille	26
2.1.9 Seminaareista saatu spontaani palaute	27
2.1.10 Opiskelija Satu Penttisen keräämä aineisto	28
2.1.11 Lopuksi	28
2.2 Kokemuksia adoptio-osaamisen täydennyskoulutuksesta	29
Bettina Brantberg	29
2.2.1 Tausta	30
2.2.2 Osallistujat	31
2.2.3 Kaksikielisyys	31
2.2.4 Koulutuksen rakenne	32
2.2.4.1 Ongelmalähtöinen oppiminen	32
2.2.4.2 Pienryhmätyö	32
2.2.4.3 Sisältö ja luennot	33
2.2.4.4 Kurssipäiväkirja	33
2.2.4.5 Iltaohjelma	34
2.2.5 Tutorit	35
2.2.5.1 Tutoreiden koulutuspäivä ongelmalähtöisestä oppimisesta	36
2.2.6 Arviointi	36
2.2.7 Järjestäjien pohdintoja	36

2.2.7.1	Moniammatillinen koulutus	36
2.2.7.2	Kaksikielisyys	37
2.2.7.3	Pienryhmät ja tutorit	37
3	Kokemuksia adoptioperheille suunnatun perhetyön kehittämisestä Aulikki Haimi-Kaikkonen ja Elise Uimonen	38 38
3.1	Taustaa	38
3.2	Perhetyön mallin suunnittelua	39
3.3	Käytännön kokemuksia perhetyön toteuttamisesta ja perheiden palautetta	41
3.4	Perhetyön edellytykset	42
3.4.1	Työntekijöiden koulutus ja kokemus	42
3.4.2	Parityö	42
3.4.3	Työnohjaus	43
3.4.4	Ajankäyttö	43
3.5	Perhetyön tulevaisuus Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmässä	43
4	Kansainvälinen adoptioprosessi asiakkaan näkökulmasta Pia Eriksson	45 45
4.1	Johdanto ja tarkoitus	45
4.2	Lakisääteinen kansainvälinen adoptioprosessi	46
4.3	Kohtaamiset ammattilaisten kanssa adoptioprosessin aikana	47
4.4	Päätelmät	48
	Viitteet	50
5	Adoptiotoiminta Pohjoismaissa	51
5.1	Mitä Suomen adoptiotoiminnassa voidaan oppia muista Pohjoismaista – kokemuksia Tanskasta, Ruotsista ja Norjasta Pia Eriksson	51 51
5.1.1	Tanska	52
5.1.2	Norja	53
5.1.3	Ruotsi	53
5.1.4	Pohjoismaiden adoptiotoiminta suomalaisesta näkökulmasta	54
5.2	Adoptiovalmennuskurssit- tietoa ja taitoa uuteen vanhemmuuteen Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää	57 57
5.2.1	Adoptiovalmennuskurssin tarkoitus	57
5.2.2	Adoptiovalmennuskurssit Pohjoismaissa	57
5.2.3	Ruotsi	57
5.2.4	Tanska	58
5.2.5	Norja	59
5.2.6	Suomi	59
5.2.6.1	Yhteiset Lapseemme ry	59
5.2.6.2	Pride-kurssit (Parent’s Resource for Information, Development, Education)	60
5.2.6.3	Pelastakaa Lapset ry:n ryhmämuotoinen adoptioneuvonta	61
5.2.7	Pohdintaa valmennuskurssien järjestämisestä Suomessa	61

Pohjoismaiset kurssimateriaalit:	62
6 Valtakunnallisen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittämis- ja levittämishankkeen (VAHKE) suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille suunnatusta tuesta	63
6.1 Aluksi	65
6.2 Suositusten yleiset perustelut	65
6.2.1 Adoptiovanhemmuus ja -lapseus ovat erityisiä	65
6.2.2 Yhteiskunnalla on vastuu adoptioperheiden palveluista ja niiden kehittämisestä	67
6.3 Suosituskohtaiset perustelut	68
6.3.1 Suositus adoptiotoiminnan ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta	68
6.3.2 Suositus ammattihenkilöstön adoptio-osaamisesta	71
6.3.2.1 Adoptio-osaaminen sosiaalipalveluissa	71
6.3.2.2 Adoptio-osaaminen muissa kunnan peruspalveluissa	72
6.3.2.3 Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi	73
6.3.3 Suositus adoptiohakijoille ja -perheille suunnatun tuen kehittämisestä	74
6.3.3.1 Adoptiovalmennuskurssi	75
Adoptiovalmennuskurssin tarkoitus	75
Valmennuskurssin suhde adoptioneuvontaan	76
Ehdotuksia valmennuskurssin rakenteesta ja asian jatkovalmistelusta	77
6.3.3.2 Adoption jälkeinen tuki	78
Adoptioperheen tukijärjestelmä	78
Adoptioperheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki	80
Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki peruspalveluissa	82
6.4 Lopuksi	84
Kirjallisuus	86
7 Pohdinta	89
Taulukko 1 Seminaarit ja osallistujat	18
Taulukko 2 Seminaarin anti osallistujille (N=230)	21
Taulukko 3 Tieto seminaarista saatiin (N=228):	25
Taulukko 4 Osallistujien kokemuksia (N=29)	35
Liite 1 Adoptio-osaamisen täydennyskoulutus 2008-2009	91

Kirjoittajat

Bettina Brantberg, KM, sairaanhoidon opettaja, projektityöntekijä
Vahke-hanke

Pia Eriksson, VTM, tutkijasosiaalityöntekijä
Vahke-hanke

Aulikki Haimi-Kaikkonen, YTM, johtava sosiaalityöntekijä
Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden yksikkö

Mia Montonen, VTM, projektikoordinaattori
Vahke-hanke

Sanna Mäkipää, TtM, projektityöntekijä
Vahke-hanke

Elise Uimonen, lähihoitaja, adoptiotyöntekijä/ohjaaja
Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden yksikkö

Esipuhe

Adoptioneuvontaa ja -toimintaa on maassamme kehitetty pitkälti adoptiojärjestöissä ja Helsingin kaupungin adoptioyksikössä. Alan osaamista on muissa kunnissa suhteellisen vähän.

Tämä valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittämisen ja levittämishanke (Vahke) osoitti, että tiedon tarve on kunnissa suuri. Esimerkiksi päivähoitossa ja koulussa ei useinkaan tunnisteta adoptoidun lapsen erityistarpeita. Tässä hankkeessa saadut kokemukset kuitenkin osoittivat, että jo pieninkin panostuksin eli yhden päivän pituisten seminaarien avulla voidaan monipuolisesti luoda uutta ymmärrystä, jolloin ennestään hyvän ammattitaidon omaavat työntekijät voivat soveltaa osaamistaan adoptoitujen lasten tarpeisiin.

Kansainväliset adoptiot ovat 2000-luvulla vähentyneet, mutta sen sijaan adoptiolasten ja perheiden tuen tarve on selvästi lisääntynyt, mm. lasten iän ja erityistarpeiden takia. Perheiden tuen tarve vaatii adoptio-osaamisen vahvistamista kuntien eri palvelualueilla, kuten neuvoloissa, päivähoitossa ja kouluissa. Myös adoptioneuvonnan rooli on tärkeä ja vaatii erityisosaamista, koska neuvontavaiheessa arvioidaan tulevien adoptiovanhempien valmiudet ja heille tulee osata kertoa adoptiovanhemmuuden erityishaasteista.

Vahke -hanke toteutettiin ruotsinkielisessä sosiaalialan osaamiskeskuksessa FSKC:ssä ja sen rahoittivat Sosiaali- ja terveysministeriö ja Helsingin kaupunki. Helsingin kaupungin perheoikeudellisessa yksikössä kehitettiin adoptiovanhempien perhetyön malli, jota kuvataan tämän raportin kappaleessa kolme. Perhetyökokeilu osoitti, että perheet ja heidän tarpeensa ovat hyvin erilaisia. Kappaleessa kaksi kuvataan seikkaperäisesti miten adoptio-osaamista levitettiin koko maahan yhden päivän seminaareissa ja kerrotaan syventävän täydennyskoulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Toteutetut koulutukset ovat pohjoismaisellakin tasolla ainutlaatuisia ja niistä saadut kokemukset ovat myös antaneet virikkeitä hankkeen antamiin suosituksiin.

”Suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptiovanhempien suunnatusta tuesta ” sisältyvät tähän raporttiin, mutta ne on julkaistu myös erillisenä julkaisuna (FSKC 10/2009). Suositusten sisältöön ovat vaikuttaneet paitsi kokemukset Suomesta myös pohjoismaiset tutustumiskäynnit ja keskustelut. Hanketyöntekijöillä oli mahdollisuus varsin kattavasti kartoittaa adoptiotoimintaa muissa Pohjoismaissa ja saatuja tietoja referoidaan tässä raportissa kappaleessa viisi.

Suosituksien sisältävät kolme kohtaa, joista ensimmäisessä ehdotetaan, että vastuu yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta keskitetään yhdelle asiantuntija-

elimelle. Toinen suositus kiinnittää huomiota adoptio-osaamisen turvaamiseen ja kolmannessa ehdotetaan, että adoptiohakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulisi osa lakisääteistä adoptioprosessia ja että perheille taattaisiin adoption jälkeinen tuki perus- ja erityispalveluissa. Nämä suositukset tulevat hyvään aikaan, koska uutta adoptiolakia ollaan parhaillaan valmistelemaan.

Kehittämisen tulisi perustua paitsi kokemukseen myös tutkittuun tietoon. Tässä hankkeessa oli mahdollista palkata tutkijasosiaalityöntekijä tutkimaan adoptiojien kokemuksia adoptioprosessista. Pia Erikssonin tutkimus ”Adoptiossa mikään ei ole varmaa ennen kuin lapsen syliinsä saa - asiakkaiden kokemuksia kansainvälisestä adoptioprosessista” on julkaistu erillisenä raporttina (FSKC Rapport 10/2009).

Kehittämishanke on aina prosessi, joka elää ajassaan ja ympäristössään. Tätä prosessia on kuvattu raportin alussa. Hankkeen sisältöä ja toimintatapoja tarkennettiin projektin kuluessa ohjausryhmän väliarviointien perusteella. Aktiiviseen ohjausryhmätyöskentelyyn ovat osallistuneet kaikkien keskeisten adoptiojärjestöjen edustajat. On ollut ilo olla mukana hankkeessa, jossa sekä ohjausryhmän jäsenet että hanketyöntekijät ovat paitsi alansa erityisosaajia myös asialleen syvästi omistautuneita ammattilaisia.

Helsingissä joulukuun 8. päivänä 2009

Eini Pihlajamäki
Toimitusjohtaja
Ab Det finlandssvenska
kompetenscentret inom det sociala
området – FSKC

Vanessa Holmström
Ohjausryhmän puheenjohtaja,
sosiaalityöntekijä Helsingin
kaupungin perheoikeudellisessa
yksikössä

1

Vahke-projektin prosessin kuvaus

Mia Montonen

Vahke-projektin (Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittäminen ja levittäminen) suunnittelu aloitettiin vuonna 2006 silloin meneillään olevan projektin "Valtakunnallinen adoptio-osaamisen kehittämis- ja levittämisshanke" (2004–2006) aikana. Projektissa laadittiin esitys siitä, miten adoptio-osaamista tulisi kehittää, tehtiin käytäntötutkimusta adoptioneuvonnan hyvistä käytännöistä sekä järjestettiin pilottitäydennyskoulutus adoptiotyötä tekeville ammattilaisille. Vahke-projektin tarkoituksena oli jatkaa työtä ja vastata kehitystarpeisiin, jotka olivat tulleet esille aikaisemmassa projektissa. Päätös valtionavustuksesta Vahke-projektille saatiin huhtikuussa 2007.

Projektisuunnitelman mukaiset projektin tavoitteet olivat:

- adoptioasioiden perus- ja erikoisosaamisen turvaaminen täydennyskoulutuksen avulla
- suositusten kehittäminen
- hyvien käytäntöjen levittäminen koko maahan
- adoptioprosessin aikaisen perhetyön kehittäminen
- asiakasnäkökulman tutkiminen ja kehittäminen.

Projektin aikana nämä neljä tavoitetta konkretisoituivat projektin seuraaviksi neljäksi keskeiseksi osa-alueeksi:

- perhetyön kehittäminen
- täydennyskoulutus
- tutkimus asiakasnäkökulmasta
- suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille suunnatusta tuesta.

Hankkeen odotettavissa olevat tulokset olivat hankesuunnitelman mukaan sellaiset, että hankkeen avulla voitaisiin turvata adoptio-osaamisen kehittäminen valtakunnallisesti ja rakentaa pysyvä järjestelmä osaamisen levittämiseksi. Hankkeen tulokset konkretisoituivat seuraaviksi:

- Adoptio-osaaminen on lisääntynyt; ymmärrys adoptio-perheiden ja -lasten erityistarpeista on parantunut ja kiinnostus niihin on kasvanut.
- Malli adoption jälkeiselle intensiiviselle perhetyölle on kehitetty.
- Malli koulutukselle adoptiosta (seminaarit) sekä malli adoptio-osaamisen täydennyskoulutukselle on kehitetty.

- Suositukset on laadittu sekä adoptio-osaamisen turvaamiselle että adoptioperheille suunnatun tuen antamiselle.

Näitä tuloksia ja osa-alueita kuvataan tarkemmin tämän raportin eri luvuissa. Tässä luvussa keskitytään projektin prosessiin yleisemmällä tasolla.

Prosessin kuvaus perustuu projektiasiakirjoihin (toimintasuunnitelmiin, pöytäkirjoihin, tuntilistoihin) sekä kompetenssiarviointeihin (voimavaraistavaan arviointeihin), jotka on tehty yhdessä projektin ohjausryhmän kanssa (9.9.2008 ja 1.6.2009).

1.1 Resurssit

Suunnitelman mukaan projektiin oli tarkoitus palkata projektikoordinaattori ja tutkija-sosiaalityöntekijä. Syksyn 2007 aikana hankkeeseen haettiin työntekijöitä ja projektikoordinaattorin tehtävään oli useita hakijoita, mutta vain harvalla oli adoptio-osaamista. Bettina Brantberg ja Sanna Mäkipää hakivat paikkaa yhdessä ja ehdottivat, että he hoitaisivat tehtävän yritystensä kautta. Hankkeen ohjausryhmän mukaan he olivat hakijoista eniten ansioituneita ja molemmat valittiin. Jotta hanke voisi ostaa Mäkipään ja Brantbergin palveluita, oli tehtävä muutosilmoitus Etelä-Suomen lääninhallitukselle. Tämä pidensi rekrytointiprosessia niin, että Brantberg ja Mäkipää pääsivät aloittamaan työnsä hankkeessa tammikuussa 2008. Todellisuudessa koordinaattorin tehtävät jakautuivat kolmelle eri henkilölle (Sanna Mäkipää 40 %, Bettina Brantberg 40 %, FSKC (Mia Montonen) 20 %)). Mäkipään ja Brantbergin tehtävänä oli vastata projektin konkreettisesta toteutuksesta, kuten koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta ja FSKC:n/Montosen tehtäväksi tuli projektin kokonaiskoordinointi. Helsingin kaupungin palkkaama tutkija-sosiaalityöntekijä Pia Eriksson aloitti työnsä elokuussa 2008. Projektihenkilöstön lisäksi työpanoksensa projektin osaksi ovat antaneet Elise Uimonen ja Aulikki Haimi-Kaikkonen. He työskentelevät Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden yksikön adoptioyksikössä ja heidän tehtävänsä on ollut perhetyön kehittäminen.

Koordinaattorin tehtävän jako johti erinäisiin ongelmiin. Vastuunjako koordinaattorin tehtävän jakaneiden henkilöiden kesken oli ajoittain epäselvä, ja kesti jonkin aikaa, ennen kuin kaikki olivat löytäneet paikkansa ja päässeet selvyyteen siitä, kenelle eri tehtävät kuuluvat. Asiaa ei tehnyt helpommaksi se, että projektihenkilöstön tapaamisia oli korkeintaan kerran viikossa, jolloin keskusteltavia asioita oli paljon. Yksi lisähaaste oli se, että tutkija-sosiaalityöntekijä tuli tiimiin seitsemän kuukautta muita myöhemmin.

Ohjausryhmä oli projektille tärkeä resurssi. Ohjausryhmä koostui eri adoptio-toimijoiden edustajista:

- Vanessa Holmström (puheenjohtaja), Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden yksikkö
- Kerstin Rauma, adoptiokuraattori, Yhteiset Lapsemme ry
- Anja Ojuva, Interpedia ry
- Tuula Kumpumäki, Pelastakaa Lapset ry, 28.1.2009 saakka
- Kaisa Tervonen-Arnkil, Pelastakaa Lapset ry, 29.1.2009 lähtien
- Aulikki Haimi-Kaikkonen, Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden yksikkö
- Ilse Julkunen, Helsingin yliopisto, Mathilda Wrede -instituutti
- Marjo Hannu-Jama, NOPUS/NVC
- Marja-Riitta Kilponen, Helsingin kaupunki, Kehittämiskeskus, 4.3.2009 saakka
- Eini Pihlajamäki, Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC)

Ohjausryhmän jäsenet olivat työhönsä sitoutuneita ja he toimivat erinomaisena tukena projektille. Lisäksi ohjausryhmän jäsenet toimivat tärkeänä tiedotuskanavana ja osallistuivat aktiivisesti mm. suosituksia koskevaan työhön. Ohjausryhmä on kokoontunut säännöllisesti, yhteensä 17 kertaa (viisi kertaa 2007 ja kuusi kertaa vuosina 2008 ja 2009).

1.2 Suunnitteluvaihe ja ensimmäisten seminaarien käynnistyminen

Kun projekti käynnistyi tammikuussa 2008, projektityöntekijät laativat projektille toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelman mukaan projektissa järjestettäisiin yhteensä seitsemän seminaaria vuoden 2008 aikana ja tarvittaessa räätälöityjä koulutustilaisuuksia. Pitemmän koulutuksen tarvetta adoptio-osaamisessa selvitettäisiin. Suunnitelman mukaan koulutuksen rinnalla luotaisiin myös malleja sille, kuinka adoptio-osaamisen koulutus toteutettaisiin tulevaisuudessa, ts. malleja hyvien käytäntöjen levittämiseksi.

Nämä suunnitelmat pantiin täytäntöön kevään aikana suunnittelemalla ja järjestämällä seminaareja (kolme keväällä 2008) ja kartoittamalla kiinnostusta adoptio-osaamiseen liittyvään pitempään täydennyskoulutukseen.

Kävi ilmi, että seminaareista oltiin hyvin kiinnostuneita, mutta suunnittelu- ja markkinointityö sekä seminaarien järjestäminen veivät paljon aikaa projektityöntekijöiltä, ja siksi räätälöityjä koulutuksia ei toteutettu hankkeen aikana.

Tiedon levittämistä varten projektihenkilöstö laati sekä ruotsin- että suomenkielisen esitteen. Tarkoituksena oli, että sähköpostin avulla pidettäisiin aktiivisesti yhteyttä yhteistyöverkostoihin, yhteistyökumppaneihin ja kaikkiin ajateltavissa oleviin

verkostoihin. Lisäksi projektityöntekijät kertoisivat projektista kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa.

Hankkeessa perustettiin sähköpostituslista adoptiotyöstä kiinnostuneille ammattilaisille. Jo kevään 2008 aikana osoittautui, että adoptiokysymyksistä kiinnostuneilla oli halua olla mukana sähköpostituslistalla, mutta toimiva lista olisi edellyttänyt ylläpitäjää ja vastuuhenkilöä, joka olisi jatkuvasti huolehtinut uuden aineiston syöttämisestä. Kukaan ei ottanut asiaa vastuulleen, joten lista ei koskaan toiminut.

Samanaikaisesti aloitettiin keskustelut eri toimijoiden kanssa adoptiotutkimusta koskevan rekisterin ja kirjaston luomiseksi. Osoittautui vaikeaksi löytää toimija, joka olisi kiinnostunut ylläpitämään kirjastoa tai adoptiokirjallisuuden rekisteriä, ja tähän kului suhteellisen paljon projektihenkilöstön resursseja.

Suunnitelmiin sisältyi adoptiotutkimuksen työryhmä, joka kutsuttaisiin koolle ohjaamaan ja valvomaan tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, mutta tämä ei toteutunut.

Suosituksiin liittyvä työ aloitettiin suunnittelemalla opintokäynti Tanskaan. Tavoitteena oli tutustua Tanskan malliin, jossa valmennuskurssit ovat pakollisia adoptiota haluaville, tavata Tanskan adoptiotoiminnan keskusviranomaisen edustajia sekä tutustua tanskalaiseen PAS-projektiin.

1.3 Väliarviointi

Kun projekti oli ollut käynnissä noin kahdeksan kuukautta, ohjausryhmä kokoontui väliarviointiin keskustellakseen projektin tavoitteista ja laatiakseen suuntaviivoja projektin tulevalle toiminnalle sekä keskustellakseen mahdollisista painopistealueista. Väliarviointi toteutettiin käymällä yhden päivän aikana läpi projektin looginen malli ja keskustelemalla siitä.

Osoittautui, että yksi päivä ei riittänyt kaikesta keskustelemiseen, ja keskustelu painopistealueista jatkui seuraavassa ohjausryhmän kokouksessa.

Keskustelu koski seuraavia kokonaistavoitteita:

- perhetyön malli
- asiakasnäkökulman huomioon ottaminen työmenetelmissä
- adoptio-osaamisen turvaaminen
- adoptio-osaamisen kehittäminen pohjoismaisesta näkökulmasta.

Perhetyön mallia ja asiakasnäkökulman huomioon ottamista koskevat tavoitteet tuntuivat osallistujista tässä vaiheessa selkeiltä ja konkreettisilta. Todettiin myös, että

työ mallin pilotoimiseksi etenee suurin piirtein alkuperäisen suunnitelman mukaan ja että tutkija-sosiaalityöntekijän työ alkaa suunnitelman mukaan.

Adoptio-osaamisen turvaamisen suhteen suunnitelma oli selkeä seminaarien ja adoptio-osaamisen pitkän täydennyskoulutuksen osalta. Keskusteltiin myös mahdollisuuksista muodostaa adoptio-osaamisen viiteryhmä, adoptiotyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden verkosto, adoptoitujen kanssa työskentelevien terapeuttien verkosto sekä yleinen työverkosto adoptiokentän eri toimijoille. Tässä vaiheessa toivottiin vielä, että adoptio-osaamisen kirjasto voitaisiin perustaa. Kun projektin tulevan toiminnan painopistealueista keskusteltiin, kävi ilmi, että adoptio-osaamisen viiteryhmä olisi voitu perustaa vain, mikäli silloinen Stakes (nykyinen THL) olisi ollut kiinnostunut adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen verkoston luomisesta. Myös tavoite adoptio-osaamisen kirjaston toteutumisesta olisi edellyttänyt jonkun toimijan olevan kiinnostunut sellaisen kirjaston ylläpitämisestä tulevaisuudessa. Painopistealueista käydyissä keskusteluissa luovuttiin myös terapeuttien verkostosta ja todettiin, että adoptiokentän eri toimijoiden verkosto on jo olemassa, ja että projektihenkilöstö osallistuu tähän verkostoon. Yhdeksi tavoitteeksi pitkälle adoptio-osaamisen täydennyskoulutukselle asetettiin, että osallistujat voisivat tutoreiden avulla muodostaa verkoston, joka jatkaisi työtä projektin päätyttyä.

Adoptio-osaamisen kehittämiseksi pohjoismaisesta näkökulmasta suunniteltiin intensiivisempää yhteistyötä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden yksikön adoptioyksikön ja Tukholman vastaavan yksikön välille.

Arviointipäivän aikana ei keskusteltu suosituksista, vaan konkreettisena tavoitteena oli kartoittaa tulevien adoptiovanhempien valmennuskursseja ja hankkia tietoa niistä. Tätä seuranneessa painopistealueita koskeneessa keskustelussa suosituksia kuitenkin käsiteltiin ja todettiin, että ne saavat enemmän painoarvoa, jos ne laaditaan yhdessä kaikkien adoptiokentän toimijoiden kanssa, mutta että tämä edellyttää keskusteluja ja yhteistä visiota.

1.4 Projektin aktiivinen vaihe

Projekti jatkui edellä mainittujen keskustelujen pohjalta. Syksyn 2008 ja kevään 2009 aikana keskityttiin toteuttamaan suunnitellut seminaarit (viisi kappaletta syksyllä 2008 ja yksi keväällä 2009) ja suunnittelemaan pitkää adoptio-osaamisen täydennyskoulutusta, joka aloitettiin joulukuussa 2008 ja jatkui syyskuuhun 2009 asti.

Loppusyksyllä aloitettiin suosituksia koskeva työ kutsumalla eri toimijat kokoukseen, jossa projektihenkilöstö kertoi adoptiotoiminnasta Tanskassa. Samalla

keskusteltiin tanskalaisten toimintatavoista, niiden hyvistä puolista ja siitä, mitä adoptiotoiminta Suomessa voisi ottaa opikseen tanskalaisista malleista. Kevään 2009 aikana tehtiin opintokäynnit Tukholmaan ja Osloon. Vierailut eivät johtaneet intensiivisempään yhteistyöhön, mutta antoivat kuitenkin arvokasta tietoa menettelytavoista, jotka koskevat adoptioita Ruotsissa ja Norjassa. Tutustumiskäynneillä saatua tietoa hyödynnettiin suosituksia työstettäessä.

Suosituksista keskusteltiin kaikissa ohjausryhmän kokouksissa huhtikuusta lähtien ja eri adoptiotoimijoiden kesken kesäkuussa 2009. Vaikka eri toimijat olivat yhtä mieltä siitä, että on tärkeää saada kaikki osapuolet suositusten taakse, kävi ilmi, että suositusten muotoilusta oli monia eri näkemyksiä. Monet adoptiokentällä käytettävistä käsitteistä oli määriteltävä tarkemmin. Eri toimijoilla oli myös erilaiset intressit koskien adoptiokentän kehittämistä. Tämän vuoksi suositusten laatiminen oli vaikeampaa ja vaati odotettua enemmän työtä. Suositukset saatiin valmiiksi syksyllä 2009, ja kaikki muut ohjausryhmän jäsenet paitsi Pelastakaa Lapset ry:n edustaja allekirjoittivat ne ohjausryhmän viimeisessä kokouksessa 14.10.2009.

Syksyn 2008 aikana kartoitettiin mahdollista kiinnostusta perustaa verkosto Pohjanmaalla adoptioneuvonnassa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kesken. Kävi ilmi, että kiinnostusta ja tarvetta tällaiselle verkostolle oli, ja elokuussa 2009 järjestettiin ensimmäinen verkostotapaaminen sosiaalityöntekijöille Pohjanmaalla.

1.5 Projektin aktiivinen vaihe muuttuu intensiiviseksi päätösvaiheeksi

Keväällä 2009 aloitettiin projektin raportoinnin suunnittelu. Suunnitelman mukaan adoptio-osaamista ja tietoa projektista levitettäisiin laajalti, ja projektihenkilöstö pyrki julkaisemaan artikkeleita erilaisissa ammattilaisille tarkoitetuissa lehdissä. Käytännössä osoittautui, että kiinnostus tällaisiin artikkeleihin ei ollut suurta, ja lopulta ainoastaan yksi lehti (Terveystieteiden ja Käytännön lääketieteen aikakauslehti) otti julkaistavakseen projektihenkilöstön kirjoittaman artikkelin, ja eräät muut lehdet (Läraren ja Talentia) julkaisivat itse kirjoittamiaan artikkeleita projektihenkilökunnan haastattelujen perusteella.

Ohjausryhmä kävi kesäkuussa 2009 arviointikeskustelun projektissa tehdystä työstä. Keskustelu perustui loogiseen malliin, joka oli laadittu syyskuussa 2008. Keskusteluissa kävi ilmi, että hankkeen eri osa-alueet olivat toteutuneet suunnitelmien mukaan.

Syksy 2009 oli projektin päätösvaihetta. Pitkä täydennyskoulutus päättyi, projektin raportointi laadittiin, sen tutkimusraportti kirjoitettiin ja loppuseminaari pidettiin.

1.6 Lopuksi

Projekti eteni käynnistymisensä jälkeen suurin piirtein suunnitelmien mukaan. Prosessin kuluessa on tehty joitain priorisointeja ja tarkistuksia, mutta kokonais-tavoitteet ovat pysyneet samoina ja projekti on pääosin täyttänyt ne. Projektin aikana on käynyt ilmi, että tarvitaan kestäviä rakenteita, jotta adoptio-osaamista voidaan kehittää ja varmistaa osaaminen perus- ja erikoistumistasolla. Tällä hetkellä tilanne on sellainen, että hyviä malleja ja verkostoja on olemassa, mutta kansallisella tasolla ei ole ketään, joka vastaa adoptio-osaamisen ylläpitämisestä ja levittämisestä.

2

Adoptio-osaamisen levittäminen ammattilaisille

2.1 Kokemuksia Vahke –hankkeen seminaareista

Sanna Mäkipää

Onko sinulla ilo kohdata työssäsi adoptoituja lapsia tai nuoria ja heidän perheitään?

Koetko, että tarvitsisit lisätietoa haasteista, joita adoptiolapset kohtaavat elämässään?

Tervetuloa kuulemaan ja keskustelemaan lisää aiheesta!

Vahke-seminaarin mainostekstiä

Näin kutsuttiin eri alojen ammattilaisia Vahke -hankkeen adoptioaiheisiin seminaaripäiviin. Päivien tavoitteena oli antaa tietoa, herättää kiinnostusta sekä lisätä ymmärrystä adoptoitujen lasten ja heidän perheidensä tarpeista. Seminaarit oli suunnattu koulujen, päivähoiton ja neuvoloiden henkilöstölle sekä muille ammattilaisille, jotka kohtaavat työssään adoptiolapsia ja heidän perheitään.

2.1.1 Seminaarien aikataulu, rakenne ja käytännön järjestelyt

Seminaareja järjestettiin eri puolilla maata yhteensä yhdeksän vuoden 2008 ja kevään 2009 aikana. Koulutusmuodoksi valittiin yhden päivän mittainen seminaari kahdesta syystä: koska suurimmalla osalla osallistujista ajateltiin olevan jo kattavat perustiedot lasten kasvusta ja kehityksestä ja koska pituuden ajateltiin mahdollistavan osallistumisen kiireisen työelämän keskellä mahdollisimman monelle. Valinta osoittautui hyväksi.

Taulukko 1 Seminaarit ja osallistajat

Paikka	Aika	Kieli	Osallistujamäärä
Helsinki / FSKC (puolipäiväinen seminaari päivähoitohenkilöstölle)	25.4.2008	ruotsi	29
Porvoo / Porvoon terveydenhuolto- oppilaitos ja Laurea	5.5.2008	suomi/ruotsi	su 23, ru 8 = 31
Turku / Novia	9.5.2008	suomi/ruotsi	su 46, ru 18 = 64
Vaasa / Novia	3.9.2008	suomi/ruotsi	su 15, ru 81 = 96
Tammisaari / Novia	11.9.2008	suomi/ruotsi	su 18, ru 65 = 83
Tampere /Svenska samskolan	1.10.2008	suomi/ruotsi	su 66, ru 8 = 74
Kotka / KYAMK	7.10.2008	suomi/ruotsi	su 74, ru 2 = 76
Kuopio / Savonia	22.10.2008	suomi	26
Helsinki / Arcada	25.2.2009	suomi/ruotsi	su 49, ru 79 = 128
Yhteensä			607

Osallistujista oli suomenkielisiä 317 (52 %) ja ruotsinkielisiä 290 (48 %). Eniten osallistujia oli päivähoidon eri ammattiryhmistä, seuraavaksi eniten neuvoloista, lähinnä terveydenhoitajia. Myös erityishenkilöstöä, kuten kiertäviä erityislastentarhanopettajia, perheneuvolan psykologeja, adoptioneuvontaa antavia sosiaalityöntekijöitä sekä erilaisia terapeutteja (puhe-, fysio-, Theraplay-) oli mukana. Opetushenkilöstöä puolestaan on ollut vaikeinta saavuttaa. Vaasassa, Tammisaareissa, Kotkassa ja Helsingissä osallistujista iso osa oli sosiaalialan opiskelijoita.

Ilmaisten koulutustilojen saamiseksi seminaarit järjestettiin paikallisissa oppilaitoksissa siten, että oppilaitosten opiskelijat saivat osallistua niihin osana opintojaan. Työmalli oli toimiva ja näin mukaan saatiin myös alalle opiskelevia ja joitakin heidän opettajiaan. Yhteistyö koulujen kanssa sujui hyvin. Seminaareista suurin osa oli kaksikielisiä siten, että luennot pidettiin samanaikaisesti eri tiloissa sekä suomeksi että ruotsiksi. Pienryhmäkeskustelut toteutettiin kaksikielisinä jokaisen käyttäessä omaa äidinkieltään.

Osallistujat saivat seminaarikansion, joka sisälsi luento-osuuden diat, artikkelin kiintymyssuhteen kehittymisestä adoptioperheessä suomeksi, artikkelin adoptiolapsen koulunkäynnistä ruotsiksi, tietoa adoptioperheiden perhe-etuuksista sekä suosituksen adoptiolapsen maahantulotarkastuksesta ja rokotusohjelmasta. Lisäksi jaettiin Vahke -hankkeen esite ja Adoptioperheet ry:n julkaiseman päivähoito-

oppaan mainos¹. Saadun palautteen mukaan materiaalia pidettiin sisällöltään hyvänä. Sen avulla pystyttiin myöhemmin palauttamaan mieleen seminaarissa esillä olleita asioita, mutta myös viemään tietoa eteenpäin kollegoille työyhteisössä. Olipa joku terveydenhoitaja laittanut materiaalia myös neuvolan odotustilan seinälle asiakkaiden tutustuttavaksi. Materiaalin sisältämät eri adoptiotoimijoiden yhteystiedot koettiin myös arvokkaiksi.

Seminaarien ohjelma oli seuraava:

Klo 10-12 Adoptioprosessi, lapsen tausta ja kiintymyssuhteen muodostuminen adoptiolapsen erityishaasteena

Klo 12-13 Lounastauko

Klo 13-15 Päivähoito, koulu ja neuvola: mitä ammattilaisten on hyvä tietää?

Klo 15-15.45 Pienryhmäkeskustelua kahvikupin ääressä

Klo 15.45-16 Loppukeskustelu

Aamupäivän aikana keskityttiin adoptioon ilmiönä ja prosessina sekä hahmoteltiin lasten taustoja ja siitä aiheutuvia kehityksellisiä haasteita. Seminaaripäivän punainen lanka oli kiintymyssuhdeteoria, joka oli mukana kaikissa käsiteltävissä teemoissa. Iltapäivällä pureuduttiin lyhyiden katsausten avulla neuvolan, päivähoiton ja koulun maailmoin ja keskusteltiin ammattiryhmittäin päivän teemoista kahvikupin äärellä. Loppukeskustelussa osallistujia pyydettiin kertomaan ryhmäkeskustelujensa kulusta sekä pohdiskelemaan päivän antia oman työn ja osaamisen näkökulmasta.

Pienryhmäkeskustelujen tavoitteena oli yhtäältä osallistujien verkostoituminen yli kielirajojen ja toisaalta kokemusten ja ajatusten jakaminen oman alan ammattilaisten kesken. Osassa seminaareista ryhmäkeskustelut onnistuivat paremmin ja synnyttivät osallistujien kesken mielenkiintoisia keskusteluja ja osassa taas niiden anti koettiin vähemmän hyödylliseksi. Päivien aikana ja keskusteluissa kiteytyneitä ideoita olivat mm. kiertävän erityislastentarhanopettajan idea viedä systemaattisesti saamaansa adoptiotietoutta niihin työpisteisiin, joissa hän kiersi sekä erään neuvolan työryhmän päätös perehdyttää kollegansa seminaarissa esiteltyyn adoptiolapsen neuvolatarkastusmalliin sekä ottaa malli heidän neuvolassaan käyttöön heti.

Kaikista seminaareista pyydettiin palaute Webropol-kyselyn kautta, jonka linkki lähetettiin osallistujille sähköpostitse. Palautetta saatiin 232 kappaletta eli 38 %:a osallistujista. Palautelomakkeen sisältöä muokattiin kahteen eri kertaan, sen vuoksi

¹ Ensimmäisessä seminaarissa 25.4.2009 julkistettiin ja samalla jaettiin kaikille osallistujille muun materiaalin lisäksi Adoptioperheet ry:n päivähoito-oppaan ruotsinkielinen versio "Adoptivbarnet i dagvården".

osallistujille esitetyt arviointikysymykset poikkeavat eri kyselyissä toisistaan jonkin verran.

2.1.2 Kouluttaminen tiedon ja tunteiden avulla

Me molemmat kouluttajat (Bettina Brantberg ja Sanna Mäkipää) olemme taustaltamme sekä adoptioalan ammattilaisia että adoptiovanhempia. Tapamme kouluttaa on lähestyä käsiteltävää aihepiiriä sekä tiedon että tunteiden kautta. Käytämme työssämme paljon elävän elämän esimerkkejä, sekä omasta elämästämme että työmme kautta tietoomme tulleita (luonnollisesti tunnistetiedot poistaen). Uskomme, että tiedon ja tunteiden yhdistelmällä voimme viedä kuulijoitamme enemmän kohti yksittäisen lapsen ja perheen tilanteen ymmärrystä ja aitoa kohtaamista. Tämä näkyy myös saamassamme palautteessa, jossa toistuvasti kiitetään esimerkeistä ja siitä, että kouluttajilla on omakohtaista kokemusta adoptiosta.

Kiitos hyvästä tietopaketista! Paljon tietoa, joka herätti myös tunteita ja näin asiat muistaakin helpommin.

Hyvät kouluttajat! Tiesivät mistä puhuivat koska heillä oli omaa kokemusta adoptiolapsen vanhempina. Tiesivät arkipäivän faktat!

Kiitos, teitä oli ihana kuunnella. Mahtava tietopaketti lyhyellä ajalla. Osaaminen vailla vertaa ja sydän mukana hommassa.

Utbildarna visste verkligen vad de talade om! Varvade fakta med personliga erfarenheter. Enda minus att dagen var för kort. Tack till båda :-)

2.1.3 Seminaarit koettiin tarpeellisiksi

Seminaareista saatu palaute oli kokonaisuudessaan erittäin positiivista sekä koulutuksen rakenteen, sisällön että kouluttajien taitojen ja osaamisen suhteen. Seminaarit nähtiin tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi ja saatu tieto koettiin käytännön-läheiseksi sekä soveltamiskelpoiseksi omassa arkityössä.

Kävi ilmi, että useat ammattilaiset osallistuivat seminaaripäivään adoptiolasten ja –perheiden kanssa aiemmin työssään kohtaamiensa haasteiden motivoimana. Moni olisi tarvinnut seminaarista saamaansa tietoa työssään jo aiemmin. Aiempaa adoptioon liittyvää koulutusta tai tietoa oli kuitenkin hyvin harvalla. Mikäli tietoa oli, oli sitä saatu lähinnä median (lehdet, tv) välityksellä tai adoptoineilta ystäviltä ja tuttavilta. Jotkut kertoivat saaneensa tietoa myös asiakkainaan olleilta adoptio-perheiltä ja osa oli itse adoptiovanhempia tai –hakijoita. Ammatillisen tai täydennys-koulutuksen kautta oli tietoa saanut erittäin harva.

Olen työssäni kohdannut adoptioperheitä, mutta perustieto tästä asiasta oli aika pinnallista. Tietoa olen saanut kirjoista ja lehdistä ja tietysti myös perhe itse on kertonut asioista.

Joskus TV:n dokumenteissa nähtyä tietoa: adoptio on pitkä prosessi ja adoptiolapset odotettuja perheenjäseniä, adoptiolapsilla nuorena/aikuisena tarve löytää juurensa.

Jag hade inte så stor uppfattning om hur hela adoptionsprocessen går till och hur länge den kan räcka före seminariet, efter seminariet fick man bilden klar för sig samt lärde sig också om den känslomässiga processen för adoptivfamiljen.

Palautelomakkeessa osallistujilta tiedusteltiin mm. kuinka hyvin seminaarille asetetut tavoitteet oli onnistuttu saavuttamaan. Vastausten perusteella voidaan todeta, että tavoitteet saavutettiin hyvin. Ennen kaikkea ymmärrys lapsia ja perheitä kohtaan lisääntyi, mikä on hyvin merkittävää. Kokemus siitä, että tulee ymmärretyksi ja kuulluksi, on perusedellytys ammattilaisen ja vanhemman hyvälle yhteistyölle. Juuri näitä kokemuksia adoptiovanhemmilta usein puuttuu: vanhemmat kokevat, että he itse saavat viedä tietoa adoptioon liittyvistä perusasioista ammattilaisille eivätkä siitä huolimatta tule ymmärretyiksi.

Taulukko 2 Seminaarin anti osallistujille (N=230)

Seminaari	Hyvin (%)	Melko hyvin (%)	En osaa sanoa (%)	Melko vähän (%)	Ei lainkaan (%)	Yht. (%)
antoi uutta tietoa	70	23	3	4	0	100
herätti kiinnostusta adoptioon liittyviä kysymyksiä kohtaan	71	27	2	0	0	100
lisäsi ymmärrystä adoptiolapsia ja heidän perheitään kohtaan	86	13	0	1	0	100
lisäsi yksikköjen, kieli- ja/tai ammatillisia rajoja ylittäviä yhteistyömahdollisuuksia tulevaisuudessa	27	33	33	6	1	100

2.1.4 Ammatillinen tieto ja adoptiolasten erityistilanne eivät aina kohtaa toisiaan

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan, millä lailla ja missä tilanteissa heillä on hyötyä seminaarissa saamistaan tiedoista. Tietoa koettiin voitavan hyödyntää adoptiolasten ja -perheiden, mutta myös muiden lasten ja perheiden kanssa työskennellessä.

Tämä tiedon laajempi käyttömahdollisuus on merkittävä asia mietittäessä koulutuksia jatkossa.

Paitsi adoptiolapsia ja heidän perheitään kohdatessa (voin hyödyntää tietoa kohdatessani) myös muita lapsia, joiden vuorovaikutussuhteessa vanhempaan/vanhempiin on pulmaa. Kiintymyssuhteen merkitys kaikelle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle tuli luennoissa erittäin hyvin esiin.

Insåg att alla adoptivbarn har specialbehov i någon mån. Tror att alla adoptivbarn o - familjer jag träffar på i fortsättningen kommer att få en större förståelse av mig. Insåg också att många andra barn har liknande problem, fast de inte är adopterade.

Monet seminaarissa esiin tulleet asiat olivat osallistujille uusia tai he eivät olleet tulleet ajatelleeksi niitä aiemmin adoptioperheiden kanssa työskennellessään. Toisaalta kävi ilmi, että monella adoptiolapsia ja –perheitä työssään kohtaavalla ammattilaisella on jo olemassa pohjatietoa, jolle adekvaatin avun tarjoaminen adoptoiduille ja heidän perheilleen voidaan perustaa. Ongelmana on se, että tietoa ei osata käyttää, koska perheiden avuntarvetta ei tunnisteta. Suurimmalla osalla esimerkiksi terveydenhoitajista, sosionomeista, lastentarhanopettajista ja opettajista on osaamista ja tietoa varhaisesta kiintymyssuhteesta ja kiintymyssuhdeteoriasta, mutta ei välttämättä kykyä yhdistää näitä tavallisesti vastasyntyneisiin ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita adoptiolapsiin ja –perheisiin. Sama riski on olemassa myös psykiatrian parissa. Ammattilaisilla jo oleva osaaminen ei siis aina kytkeydy adoptoitujen ja adoptioperheiden erityisiin elämäntilanteisiin.

Kiintymyssuhteen tärkeys selkeytyi ja avautui seminaarissa.

Kommer att ha nytta av det i mitt arbete som hälsovårdare både på barnrådgivning och som skolhälsovårdare. Många saker var helt nya för mig!

Auttaa ymmärtämään erilaisia tilanteita mitä lapsen arjessa saattaa kohdata, Ongelmallisiin asioihin löytyi joku syy. Myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nousi tärkeäksi asiaksi. Paljon on asioita, mitä ei edes ole tullut ajatelleeksi kun adoptioperhe on asiakkaana.

Jotta yhden päivän mittaisesta seminaarista saa irti mahdollisimman paljon, täytyy perusosaamista lasten kasvusta ja kehityksestä jo olla. Ilman perustietoa seminaarissa esitetyt asiat eivät kiinnity omaan arkeen ja ammatilliseen työhön. Koska osallistujilla oli jo edellä mainittua pohjatietoa sekä kiintymyssuhteesta että lasten kehityksestä, pystyttiin yhden päivän kestoisessa seminaarissa antamaan käyttökelpoista perustietoa ja ennen kaikkea ymmärrystä adoptiolapsen ja –perheiden asioista.

Koulutus oli erittäin laadukas, kouluttaja taitava ja pätevä - suorastaan yllätyin siitä, miten taitava puhuja oli ja miten paljon sain yhden päivän aikana uutta tietoa.

Jag har redan använt min kunskap på ett möte med föräldrarna med flickan, med aggressionsproblematik. Fick främst mina tankar om gruppteraplay för adopterade bestyrkta.

Saadun tiedon koettiin myös avanneen asioita uudella tavalla sekä antaneen herkkyyttä kuunnella ja kohdata adoptiolapsia ja heidän vanhempiaan avoimemmin ja ymmärtävämmin.

Har just nu ett adopterat barn (Ryssland) i gruppen som vi har haft stora problem med så skolningen ökade min förståelse för varför han beter sig som han gör osv. Nu har jag vetskap som jag säkert kommer att behöva i framtiden om jag får fler barn i gruppen som är adopterade.

Työssäni kohtaan adoptioperheitä ja heidän pulmiaan. Mietimme kuinka annamme lapselle tukea ja ohjausta. Miten tuemme kehitystä arjessa. Koulutuksessa tuli hyvää perusasiaa ja syvempiäkin pohdintaa vaativaa asiaa. Ymmärrän nyt paremmin lapsen taustaa ja esim. käyttäytymiseen liittyviä asioita.

Seminaarin aikana linkitin entistä enemmän adoptiolasten ja heidän perheidensä kokemuksellisia tilanteita varhaisen vuorovaikutuksen problematiikkaan sekä tutkimus- että kliinisen tiedon osalta. Kipukohdissa on pitkälti samuutta. Seminaari herkisti havaitsemista.

Opettajat ajattelevat monista asioista melko suoraviivaisesti, kaikkiin kokeillaan samoja konsteja. Monesti myös huomio on lapsessa ja hänen käyttäytymisessään, vuorovaikutuksen merkitys ja perheen saaman tuen merkitys saattaa unohtua. Seminaari herätti ajattelemaan asioita uudella tavalla, hyödyntämään sitä tietoa mitä jo on.

2.1.5 Erityistyöntekijät tiedon jakajina

Seminaareihin osallistui myös melko runsaasti ns. erityistyöntekijöitä (psykologit, puheterapeutit, toimintaterapeutit, kiertävät/konsultoivat erityislastentarhanopettajat, sosiaalityöntekijät), jotka kohtaavat työssään lapsia ja perheitä laajemmin kuin vain yhden työpisteen tai alueen puitteissa. He voivat toimia tiedon eteenpäin viejinä sekä omissa työyhteisöissään että laajemminkin.

Omassa työssäni saaduista tiedoista on selvää apua ja tulevat tulevaisuudessa vaikuttamaan esimerkiksi kuntoutuksen ja sen tavoitteiden suunnitteluun, nyt kun ymmärrän paremmin joiden ongelmien mahdollisia syitä. Työhöni kuuluu myös esim. päivähoidon henkilökunnan ohjaaminen, joten nyt voin antaa tietoa asiasta myös päivähoitoon.

Perheneuvolatyössä voi kohdata adoptioperheitä, jolloin seminaarista saatu tieto koskien esim. kiintymyssuhteen muodostumista adoptiolapsen ja vanhemman välille on hyvin hyödyllistä. Vanhemmuuden tukemisessa seminaarista saatu tieto antaa lisää ymmärrystä kuten myös päiväkotien/esikoulujen/koulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Kysyttäessä suosittelisivatko seminaareihin osallistuneet ammattilaiset sitä muille, vastasivat kolmea lukuun ottamatta kaikki kyllä. Kysymystä tarkennettiin vielä kysymällä, keille he seminaaria suosittelisivat. Vastaajat näkivät seminaarin hyödylliseksi kaikille lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Lisäksi sitä haluttiin suositella adoptiolapsia työssään kohtaaville sekä oman alan kollegoille, mutta myös viranomaisille ja adoptioasioihin poliittisesti vaikuttaville henkilöille. Jotkut vastaajista toivat esiin sen, että jos päiväkodissa on aloittamassa adoptiolapsi, olisi koko työryhmän hyvä osallistua vastaavaan seminaariin yhdessä. Osassa palautteesta toivottiin myös enemmän eri alojen ammattilaisia samaan seminaariin, jotta ammattirajoja ylittävä yhteistyö mahdollistuisi jatkossa paremmin.

2.1.6 Lisäkoulutuksen tarve

Osallistujilta kysyttiin myös adoptioon liittyvän lisätiedon tarpeesta. Lisätietoa toivottiin mm. konkreettisista keinoista tukea lasta.

Jag vill gärna ha mera information om metoder att stödja barnet i vardagen och hur deras beteende påverkas av vissa situationer och liknande. Alltså mera konkret HUR jag ska stödja barnet i vardagen.

Lisäksi toivottiin tietoa mm. aikuisten adoptoitujen kokemuksista, adoptoitujen murrosiästä, adoption vaikutuksista parisuhteeseen, sisarusuhteista adoptio-perheessä, koulunkäyntiin liittyvistä asioista, siitä kuinka adoptiosta puhutaan lapsen kanssa, kielenkehityksestä jne.

Kaikilla osallistujilla ei tässä vaiheessa seminaarin jälkeen ollut lisätiedon tarvetta.

Seminaarista sai hyvän pohjan, jolla pääsee jo pitkälle. Tällä hetkellä se riittää.

Koen, että minulla on "tarpeeksi" (ei varmaan koskaan voi todella olla) tietoa adoptiolapsista ja heidän perheistään juuri oman prosessimme ja mielenkiintoni kautta. Osaan tämän pohjalta työssäni kohdata mahdollisia adoptioperheitä mielestäni hyvin, mutta yleensä ottaen neuvoloiden, päivähoidon ja koulun henkilökunnalla ei ole minkäänlaista tietoa asiasta.

Jotkut vastaajista toivoivat mahdollisuutta seminaarissa saadun tiedon syventämiseen esim. jatko-seminaarin merkeissä.

Tässäkin on aluksi sulatteleminen ja sisäistämistä. Mutta uutta tietoa lienee tulossa tälläkin alueella, joten sitä sitten. Joku jatkokoulutus- ja kertauspäivä olisi hyvä.

Syventää vielä tietoa esim. adoptiolasten oppimiskyvyistä yms. mitä he itse ajattelevat itsestään ja olemisesta adoptiolapsena.

Mm. syventävää tietoa kiintymyssuhteen muodostumisesta.

Olisi mielenkiintoista mennä vielä syvemmälle adoptiotietoudessa. Psykologista ja sosiologista tietoa.

Syvällisempää ja tutkittua tietoa tässä seminaarissa olleista aiheista. Koulutus oli erinomainen, mutta ehkä pidempi koulutus olisi tuonut asioihin vielä uusia näkökulmia ja ajatuksia.

2.1.7 Koulutuksen pituus ja tiedon saanti koulutuksesta

Tiedusteltaessa seminaarin pituudesta (yksi päivä) piti 78 % sitä sopivana, 18 % liian lyhyenä ja 4 % liian pitkänä. Vastaajista 47 %:a ei olisi ollut työnsä puolesta mahdollisuutta osallistua yhtä päivää pidempään koulutukseen, 48 % olisi voinut osallistua kahden päivän mittaiseen koulutukseen ja 5 % vielä pidempään koulutukseen. Viimeksi mainituista suurin osa oli oppilaitosten opiskelijoita, joilla seminaari kuului opetusohjelmaan.

Selvitimme myös, mitä kautta osallistujat olivat saaneet tiedon seminaarista. Olimme kiinnostuneita tästä, koska koimme, että tiedon levittäminen mm. kuntiin oli varsin monimutkaista sekä epävarmaa ja vei runsaasti työaika. Aiemman kokemuksemme mukaan myös sen asian "myyminen", että adoptioon liittyvä tieto on tärkeää, on haasteellista erityisesti niiden ammattilaisten kohdalla, jotka eivät vielä ole kohdanneet adoptoituja lapsia ja heidän perheitään työssään.

Taulukko 3 Tieto seminaarista saatiin (N=228):

	%
Työnantajalta	49
Adoptioperheeltä	9
Vahke -projektista	14
Muualta, mistä?	28
Yhteensä	100

Muualta tiedon saaneista suurin osa oli opiskelijoita, jotka olivat saaneet tiedon opettajaltaan. Muita tietolähteitä olivat kollegat, aiemmin seminaariin osallistuneet

henkilöt, erilaiset ammattilaisten sähköpostilistat, adoptiotoimijat, ystävät ja tuttavat.

2.1.8 Muita terveisiä järjestäjille

Pyysimme lisäksi vastaajia kertomaan muita terveisiä järjestäjille. Saimme paljon ja monipuolista kiitosta seminaaripäivistä. Ne oli koettu erittäin hyödyllisiksi ja antoisiksi. Oli myös ilahduttavaa saada niin hyvää palautetta taidoistamme tuoda asiaa kiinnostavalla ja hyvällä tavalla esille.

Kiitos paljon ajatuksia herättävästä seminaarista! Koulutuksesta on paljon hyötyä myös ihan tavallisten perheiden kanssa työtä tehdessä (esim. kiintymyssuhde). Hienoa, että kuulijoille ja heidän kysymyksilleen ja kokemuksilleen annettiin myös tilaa. Keskustelu on mielestäni tämän tyyppisessä asiassa ihan olennainen osa. Vetäjillä oli taitoa luoda ilmapiiri, jossa keskustelua virisi ihan kivasti. Hyvää jatkoa tärkeässä koulutusurakassanne!

En mycket bra utbildningsdag! Önskar en likadan skolningsdag i den egna kommunen för lärare, rådgivningspersonal och all dagvårdspersonal.

Ett stort TACK till föreläsaren! Det är mycket sällan en föreläsare är lika engagerad och entusiastisk som du var! Ett stort nöje att ta del av din föreläsning!

Kiitos hyvästä koulutuspäivästä. Sain tietoa asioista, joista tähän mennessä on ollut saatavissa hyvin vähän tietoa eikä koulutustakaan ole tietääkseni järjestetty.

Kiitos paljon! Toivottavasti pystytte järjestämään tällaista jatkossakin.

Myös kouluttajien näkökulmasta seminaaripäivät olivat antoisia ja miellyttäviä. Oli hienoa nähdä "lampun syttyvän" ammattilaisten päässä heidän saadessaan uusia ideoita tai yhdistäessään kuulemiaan asioita jo osaamiinsa. Uskomme, että monen osallistujan silmille asettuivat uudet "adoptiosilmälasit", joiden kautta heidän asiakkainaan nyt ja tulevaisuudessa olevien adoptiolasten ja -perheiden tarpeet tulevat jatkossa paremmin nähdyiksi.

Aivan mielettömän hyvä koulutus, paras anti, mitä koskaan olen 14 vuoden urani aikana saanut. Ammattitaitoinen, omakohtainen ja henkilökohtaisia esimerkkejä sisältävä luento oli huikea kokemus ja nosti sekä hymyn että myös itkun koskettavuudellaan.

Kiitos poikkeuksellisen hyvästä koulutuksesta! Asiat esitettiin selkeästi ja käytännön esimerkein, aihe on todella tärkeä!

Kouluttaja oli todella loistava! Hän piti mielenkiintoa koko päivän yllä erinomaisilla faktatiedoillaan sekä elävillä esimerkeillä. Koulutus oli sopivan käytännönläheistä, ja oli helppo peilata asioita omaan työhön ja siellä kohtaamiini tilanteisiin.

Kouluttaja oli todella loistava. Tietoa ja omaa henkilökohtaista kokemusta hänellä oli valtavasti. Parhaimpia koulutuksia, joissa olen ollut vuosien mittaan.

Koulutuksen parasta antia oli sen läheisyys vetäjille, eli se koetun arjen kokonaisvaikutus toi asian "käsinkosketeltavaksi" ja siksi niin kiinnostavaksi. Kiitos!!

Koulutus oli aivan loistava, kiitos! Monissa erilaisissa koulutuksissa olleena, tämä oli huipputasoa!

2.1.9 Seminaareista saatu spontaani palaute

Olemme saaneet seminaareista palautetta myös spontaanisti. Sitä on tullut sekä sähköpostitse että puhelimitse lähinnä adoptioperheiltä. Palaute on koskenut sitä, miten perheen ja lapsen asioita on eri palvelujen parissa ymmärretty paremmin, miten palvelu on ollut korkealaatuisempaa ja perheiden ja ammattilaisten keskusteluyhteys toimivampi sen jälkeen kun perhettä palvellut ammattilainen on osallistunut Vahke -seminaariin. Olemme saaneet palautetta em. neuvola-, päivähoito- ja psykologin palveluista. Palautteen pohjalta uskallamme ajatella, että ymmärrys adoptiolasten ja -perheiden asioista on ainakin näiden ammattilaisten kohdalla lisääntynyt ja sitä myötä myös perheiden saama palvelu parantunut seminaaripäivän myötä.

Olemme lisäksi saaneet eri alojen ammattilaisilta sekä ennen seminaareja että niiden jälkeen toiveita uusien seminaarien ja adoptioon liittyvien koulutusten järjestämisestä. Tämä ei kuitenkaan ole ollut enää Vahke -hankkeen puitteissa mahdollista. Meille on myös kerrottu, miten tarpeellista adoptioon liittyvä tieto työelämässä on ja kuinka vaikea sitä on ollut saada. Eryteisesti päivähoiton henkilöstö on ollut yhtäältä tietoa vailla, mutta toisaalta myös hyvin aktiivista sitä hakemaan. Seminaarien kautta on syntynyt myös uusia, tähän hankkeeseen kuulumattomia koulutuspäiviä mm. puheterapeuteille ja opettajille.

Erytislastentarhanopettaja Ritva Kuoppala otti meihin yhteyttä suunnitellessaan erityispedagogiikan opintoihinsa liittyvää proseminarityötä. Hänen aiheekseen valikoitui "Ulkomailla Suomeen adoptoitujen lasten päivähoiton aloitus – Päiväkotien kasvatushenkilöstön käyttämät työmenetelmät kiintymyssuhteen tukemiseksi". Kyselytutkimuksensa tekoa varten avustimme häntä siten, että lähetimme tutkimuskyselyn sähköpostitse kaikille Vahken seminaareihin osallistuneille päivähoiton ammattilaisille. Vastatessaan kyselyyn osallistujat antoivat samalla palautetta myös Vahken seminaareista.

Tämä seminaari, johon sain tilaisuuden osallistua, antoi minulle hyvin paljon uutta tietoa entisten lisäksi, että suosittelen tällaisia tilaisuuksia jatkossa lisää. Ja ennen kaikkea tällainen koulutus pitäisi käydä ennen kuin kohtaa adoptiolapsen ja vanhemmat. Se

helpottaisi erittäin paljon ymmärtämään asioita. Itse olin jo toiminut 3 vuotta ensimmäisen adoptiolapsen kanssa ennen kuin pääsin koulutukseen.

Kurssi auttoi ymmärtämään ja huomioimaan lasta paremmin.

Kiitos koulutuksesta. Erittäin hyvä.

VAHKE- hankkeen koulutus erittäin hyvää! Lisää samanlaisia tai asiaa syventäviä koulutuksia. Kiintymyssuhdeteorian ymmärtäminen tärkeää!

2.1.10 Opiskelija Satu Penttisen keräämä aineisto

Ammattikorkeakoulu Metropolian jatko-opiskelija Satu Penttinen keräsi aineistoa Porvoon ja Turun seminaarien osallistujilta kyselylomakkeen avulla. Aineiston tarkoituksena oli palvella pohjatietona opinnäytetyöhön kuuluville ryhmähaastatteluille. Palautettuja kyselylomakkeita oli yhteensä 54. Taustatietojen (sukupuoli, ikä, alue, ammatti, työpaikka, koulutus, oppilaitos, josta on valmistunut sekä valmistumisvuosi) lisäksi lomakkeessa oli neljä kysymystä: 1. Onko vastaaja kohdannut adoptoituja tai heidän perheitään työssään, 2. Onko adoptioon liittyviä asioita käsitelty vastaajan ammattikoulutuksessa? 3. Onko vastaaja saanut lisäkoulutusta adoptioasioihin liittyen ja jos on, mistä asioista ja missä yhteydessä? sekä 4. Millaista adoptioon liittyvää tietoa vastaaja olisi tarvinnut tai tullee tarvitsemaan työssään? Lisäksi Satu haastatteli osaa kyselyyn vastanneista sekä myös muutamaa Helsingin seminaariin keväällä 2009 osallistunutta ammattilaista opinnäytetyötään varten sekä kartoitti pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveydenhuollon opintojen vastaavilta opettajilta sitä, millä tavoin adoptioon liittyviä asioita käsitellään alojen peruskoulutuksissa.

2.1.11 Lopuksi

Yhteenvedona voimme todeta, että yksipäiväiset seminaarimme ovat olleet erittäin onnistunut tapa levittää adoptioon liittyvää perustietoa eri alojen ammattilaisten keskuuteen.

Seuraavat asiat jäävät kuitenkin vielä mietittäväksi:

- Seminaarin kesto (yksi- vai kaksipäiväinen)
- Miten seminaarien jatkuvuus turvataan hankkeen loppumisen jälkeen?
- Adoptio-osaaminen tulisi saada osaksi eri alojen peruskoulutusta. Nyt monen osallistujan kokemus oli, että tietoa olisi ollut tarpeen olla käytössä jo huomattavasti aiemmin.

- Seminaarissa saatu tieto koettiin hyödylliseksi myös muiden lasten kanssa toimittaessa. Tämä on syytä ottaa huomioon jatkossa koulutuksia suunniteltaessa mm. sisällössä ja rakenteessa.
- Kaksikielisen koulutusmallin jatkokehittäminen
- Miten tiedotus hoidetaan tehokkaimmin ja vaivattomimmin? Tällä kertaa se vei huomattavasti aikaa eikä silti saavuttanut kaikkia. Entä miten "myymme" tiedon siitä, että tällainen koulutus on ammattilaisille tarpeellinen?
- Millaisia kriteereitä voimme asettaa kouluttajien pätevyydelle? Tällä kertaa kouluttajat olivat molemmat ammattilaisuuden lisäksi adoptiovanhempia, mutta mikä olisi kouluttajien minimipätevyys? Koulutusmetodiksi voimme joka tapauksessa suositella lämpimästi tiedon ja tunnekokemusten yhdistämistä. Se näyttää toimivan hyvin.

2.2 Kokemuksia adoptio-osaamisen täydennyskoulutuksesta

Bettina Brantberg

Koulutus oli suunnattu henkilöille, jotka kohtaavat työssään adoptoituja ja heidän perheitään. Koulutus oli kaksikielinen siten, että luennot pidettiin joko suomeksi (noin 80 % luennoista) tai ruotsiksi (noin 20 % luennoista), ja pienryhmätyötä varten osallistujat jaettiin ryhmiin äidinkieltensä mukaan. Joissakin tapauksissa materiaalia oli saatavilla molemmilla kielillä.

Koulutuksen tarkoituksena oli

- lisätä osaamista ja antaa välineitä adoptoitujen ja heidän perheidensä parissa tehtävään työhön
- lisätä ymmärrystä haasteista, joita adoptioperheet kohtaavat
- kannustaa muutostyöhön.

Näiden kokonaistavoitteiden lisäksi jokaisella koulutuspäivällä oli oma tavoitteensa.

Koulutuksessa käsiteltiin mm. seuraavia aiheita: adoptio, tausta ja historia, kiintymyssuhteen kehittyminen, identiteetti ja tulevaisuus, perheen kohtaaminen ja tukeminen, adoptiolapsi neuvolassa, päivähoidossa ja koulussa, adoptoidut lapset ja nuoret, jotka eivät voi hyvin. Yksittäisten päivien tavoitteita ja sisältöä on kuvattu tarkemmin käsikirjassa.

Lähiopetuspäivät pidettiin seuraavasti:

1. päivä: Adoptio 31.12.2008
2. päivä: Kiintymyssuhteen kehittyminen 15.1.2009
3. päivä: Identiteetti ja tulevaisuus 16.1.2009
4. päivä: Perheen kohtaaminen ja tukeminen 5.3.2009

- 5. päivä: Perheen kohtaaminen ja tukeminen 6.3.2009
- 6. päivä: Adoptiolapsi neuvolassa, päivähoitossa ja koulussa 2.4.2009
- 7. päivä: Adoptoidut lapset ja nuoret, jotka eivät voi hyvin 3.4.2009
- 8. päivä: Palaute ja arviointi 11.9.2009

Vahke-projekti, jota koordinoi FSKC (Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området) järjesti koulutuksen yhdessä SVUXin kanssa (Svensk vuxenutbildning vid Svenska social- och kommunalhögskolan).

Osallistumismaksu oli 240 €, ja sillä katettiin osa luentopalkkioista, tilanvuokrasta ja materiaalikustannuksista.

Koulutus pidettiin Svenska social- och kommunalhögskolanin tiloissa (Topeliuksenkatu 16, Helsinki), paitsi viimeinen koulutuspäivä (11.9.2009), joka pidettiin Svenska social- och kommunalhögskolanin uusissa tiloissa (Snellmaninkatu 12, Helsinki).

2.2.1 Tausta

"Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittäminen ja levittäminen (Vahke)" -projekti järjesti vuonna 2005–2006 yhdessä SVUXin kanssa 18 lähiopetuspäivän mittaisen koulutuksen adoptio-osaamisesta. Koulutus oli suunnattu ensi sijassa adoptio-osaamisesta työskenteleville sosiaalityöntekijöille, mutta koska muutkin adoptioiden kanssa työskentelevät henkilöt osoittivat kiinnostusta koulutukseen, myös muiden ammattiryhmien edustajia osallistui siihen. Osanottajien joukossa oli opiskelijoita, sillä koulutusta tarjottiin Svenska social- och kommunalhögskolanin sosiaalityön maisteriohjelman osana. Koulutukseen osallistui yhteensä yli 20 henkeä, ja se kesti toukokuusta 2005 syyskuuhun 2006.

Koulutuksesta saadut kokemukset olivat myönteisiä, ja kävi ilmi, että vastaavalle koulutukselle olisi tarvetta tulevaisuudessakin. Vahke-projekti ja SVUX päättivät tarjota uuden samankaltaisen koulutusjakson, jonka kaikki paikat täyttyivätkin, ja koulutus päästiin aloittamaan suunnitelmien mukaan joulukuussa 2008.

Koulutuksen kesto lyhennettiin tällä kertaa 18 lähiopetuspäivästä kahdeksaan, koska ajateltiin, että työnantajan kannalta saattaisi olla helpompaa – erityisesti huonontuneesta taloudellisesta tilanteesta johtuen – sitoutua kestoiltaan lyhyempiin työntekijöiden koulutusjaksoihin. Ensimmäinen johdantopäivä pidettiin joulukuussa 2008 ja viimeinen palaute- ja arviointipäivä oli syyskuussa 2009.

Koulutus suunnattiin tällä kertaa sosiaalityöntekijöiden lisäksi myös kaikille adoptoitujen ja heidän perheidensä kanssa työskenteleville ammattiryhmille. Ajatuksena oli antaa mahdollisuus käydä keskustelua ja lisätä sitä niiden ammattiryhmien kesken, jotka työskentelevät tällä suhteellisen pienellä alalla, adoptioasioiden parissa.

Yhteistyö SVUXin ja Vahke-projektin kesken jakautui suurin piirtein siten, että Vahke vastasi koulutuksen sisällöstä ja SVUX puolestaan tiloista, kahvitarjoilusta, kurssimateriaalin kopioinnista ja kurssitodistusten jakamisesta.

2.2.2 Osallistujat

Koulutukseen osallistui 36 henkeä, joista kuusi oli tutoreita. Ammatillisesti he edustivat sekä sosiaali- ja terveydenhuoltosektoria että koulutussektoria. Lastensuojelu oli myös edustettuna. Sosiaalityöntekijöiden lisäksi koulutukseen osallistui mm. psykologi, luokanopettaja, lähihoitaja ja kuraattori. Sukupuolijakauma oli epätasainen, sillä mukana oli yksi ainoa mies.

Osallistujat tulivat eri puolilta maata, mutta pääosin Uudeltamaalta. Kaukaisimmat osallistujat tulivat Pohjanmaalta ja Ahvenanmaalta.

2.2.3 Kaksikielisyys

Koulutus oli suunnattu sekä suomen- että ruotsinkielisille adoptioalalla työskenteleville ammattilaisille. Yhdentoista osallistujan äidinkieli oli ruotsi ja 25:n suomi. Luennot pidettiin ensisijaisesti suomeksi, mutta jokaisen lähiopetusjakson aikana pidettiin vähintään yksi luento ruotsiksi, paitsi 7. päivänä (Adoptoidut lapset ja nuoret, jotka eivät voi hyvin), jolloin kaikki luennot pidettiin suomeksi. Pienryhmiä oli kuusi, joista kaksi oli ruotsinkielisiä. Osallistujat siis työskentelivät pienryhmissä äidinkielellään. Osallistujat pitivät kaksikielisyyttä sekä antoisana että haastavana. Osa koki sen selkeästi kielteisenä.

Kurssilaisten kommentit:

Jos koulutus jatkuu kaksikielisenä, on tärkeää, että kielellisesti tilanne on fifty-fifty.

Toisen päivän filmit olivat puhuttelevia, vaikka riikinruotsin ymmärtäminen ja osin vielä nuorisolangina ei helppoa ollutkaan, mutta onneksi saimme lyhennelmät.

Koulutus voisi olla erikseen ruotsin- ja suomenkielisille, jotta sais enemmän irti. Hiljaa puhuttu ruotsi ei oikein auennut.

Jos luento on ruotsiksi, tiivistelmän voisi jakaa suomeksi ja päinvastoin.

En oikein välittänyt siitä että koulutus oli kaksikielinen. Se oli sekavaa.

Erityisen mielenkiintoista on, että käytetään molempia kotimaisia kieliä.

2.2.4 Koulutuksen rakenne

2.2.4.1 Ongelmalähtöinen oppiminen

Koulutuksessa työtapa perustui koko koulutuksen ajan ongelmalähtöiseen oppimiseen (Problem Based Learning, PBL), jossa oppiva yksilö on keskeisessä asemassa. Ajatuksena oli, että pienryhmätyö muodosti perustan, luentojen tarkoituksena puolestaan oli helpottaa tiedonhankintaa, jolloin päivien eri teemojen ympärille syntyi osaamista. Näin jokainen osallistuja saattoi lähteä liikkeelle omasta osaamisestaan, todellisuudestaan ja ammatillisesta toiminnastaan ja saada koulutuksesta juuri hänelle itselleen soveltuvaa tietoa. Pienryhmätyössä työstettiin teemoja kuudessa eri vaiheessa (ks. käsikirja), minkä ansiosta keskustelu voitiin käydä kuhunkin aiheeseen keskittyen. Näin ryhmä myös pystyi koordinoimaan toimintansa tehokkaasti siinä kuitenkin suhteellisen lyhyessä ajassa, joka pienryhmillä oli käytettävissään. Pienryhmät kokoontuivat sovittuina aikoina koulutuspäivien 1,2,4,6,7 ja 8 aikana. Yleensä ryhmillä oli niinä päivinä 1,5 tuntia aikaa käytettävissään.

2.2.4.2 Pienryhmätyö

Toistuva pienryhmätyö kulki punaisena lankana läpi koko koulutuksen. Ryhmäkeskusteluja pidettiin erityisen antoisina siten, että 37 prosentin mielestä keskustelut olivat melko hyviä ja 25, 9 prosentin mielestä hyviä. Kukaan ei ilmoittanut pitäneensä niitä huonoina.

Kurssilaisten kommentit:

Mukavaa oli myös päästä ihan omaan ryhmään (7 henkilöä) ja vaihtaa siellä ajatuksia.

Ryhmätyössä tuntuu hyvältä jatkaa saman ryhmän kanssa, tutorin rooli toimii hyvin.

Ryhmätyö toimi jälleen hyvin, keskustelu avointa. Illanvietto oli myös antoisaa.

Kurssilaiset ovat siis mielestäni varsin epätasaisesti "mukana". Onneksi illanvietoissa ja ryhmäkeskusteluissa oli avoin tunnelma.

Pienryhmätyöt olivat liian myöhään päivästä ja niitä oli liian monta.

Vuoropuhelu muiden toimijoiden kanssa on henkilökohtaisesti parasta antia.

2.2.4.3 Sisältö ja luennot

Monen eri ammattiryhmän mukanaolo heijastui myös luennoitsijoiden ja aiheiden valinnassa. Osallistujat olivat tyytyväisiä rakenteeseen ja aiheiden valintaan, mutta olivat sitä mieltä, että osaa sisällöstä olisi voitu käsitellä vielä syvällisemmin. Tämä koski mm. osioita, joissa käsiteltiin tahatonta lapsettomuutta ja parisuhdetta. Muutama kaipasi myös syvempää paneutumista varsinaiseen adoptioneuvontaan. Lähiopetuspäivien koulutusmateriaalina jaettiin ajankohtaisia artikkeleita, joiden tarkoituksena oli syventää sisältöä.

Kurssilaisten kommentit:

Mielestäni on oikein hyvä, että kurssilla käsitellään adoptiota hyvin monelta kannalta, vaikka se herättääkin enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia.

Ymmärrän kyllä että tämä koulutus on niin laajalle yleisölle suunnattu että se ei tietenkään pysty vastaamaan kaikkiin tarpeisiin.

Koulutuksen yksi pulma mielestäni on että siinä ammennetaan paljon asiaa, mutta sitä ei ehditä syvällisemmin käsitellä.

Päivät herättivät (taas) enemmän kysymyksiä kuin antoivat vastauksia, mikä ei missään tapauksessa ole negatiivista. Mitä enemmän adoptiota ajattelee, sitä "syvemmäksi" koko aihe tulee ja kattaa esim. sellaisia asioita kuin kiintymyssuhde, rasismi, lapsettomuus, oikeus lapseen, oikeus vanhempiin, lapsen siirtäminen maailmanosasta toiseen.

Oli ihanaa, kun osallistujia oli niin paljon ja monista eri työpaikoista, kuten kunnista ja järjestöistä.

2.2.4.4 Kurssipäiväkirja

Jokaisen lähiopetusjakson jälkeen oli tarkoitus, että osallistujat kirjaisivat ylös ajatuksiaan ja lähettäisivät ne SVUXin edustajalle. Pohdittavaksi annetut kysymykset olivat:

1. Mitä koulutuspäivä/t antoi/vat minulle henkilökohtaisesti?
2. Mitä koulutuspäivä/t antoi/vat minulle ammatillisesti?

Kaikkia ei innostanut omia pohdintoja sisältävän päiväkirjan pitäminen, ja neljäntenä koulutuspäivänä tehtiin yhteinen päätös, jonka mukaan päiväkirjat voitiin lähettää myös Vahken projektityöntekijöille, joilla oli aktiivinen rooli koulutuspäivien luennoitsijoina ja suunnittelijoina. Tällä pyrittiin motivoimaan osallistujia ja auttamaan järjestäjiä, sillä näin palautteesta tulisi suurempaa. Tästä huolimatta kaikkia osallistujia ei onnistuttu motivoimaan kurssipäiväkirjan pitämiseen.

Erään osallistujan kommentti:

Luentopäiväkirjan teko osoittautui mahdottomaksi: töissä ei ole aikaa siihen. Ei myöskään ole kokemusta sellaisen pitämisestä, koska omina opiskeluvuosina ei sellaisia ollut.

2.2.4.5 Iltaohjelma

Iltaohjelmaa järjestettiin kolme kertaa koulutuksen aikana. Siihen osallistuminen oli aina vapaaehtoista. Ajatuksena oli tarjota erityisesti pitkämatkalaisille, Helsingissä yöpyville kurssilaisille kahden peräkkäisen kurssipäivän väliseksi illaksi ohjelmaa, joka myös liittyi koulutuksen aiheisiin.

Ajatus siitä, että iltaohjelman yhteydessä annettaisiin adoptiotyötä tekeville eri toimijoille mahdollisuus esittäytyä, syntyi, kun suunnitteluvaiheessa keskusteltiin toiminnasta, joka voisi edesauttaa verkostoitumista. Vierailimme Yhteiset Lapsemme ry:ssä (15.1.2009) Pelastakaa Lapset ry:ssä (5.3.2009) ja Adoptioperheet ry:ssä (2.4.2009), ja tutustuimme niiden toimintaan. Näin niiden toiminta ja ihmiset tulivat tutuiksi, mikä toivon mukaan madalsi kynnystä tuleville yhteydenotoille. Iltaohjelmien sisällöstä on kerrottu tarkemmin käsikirjassa.

Iltaohjelmat järjestettiin epävirallisissa merkeissä, ja niiden ruokailu järjestettiin noutopöydästä omakustannushintaan. Illanvietot saivat positiivista palautetta sekä isänniltä että osallistujilta.

Erään osallistujan kommentti:

Illanvietto oli onnistunut jatko päivälle ja ohjelmasta seurasi hyvää keskustelua. Tämyntyyppinen koulutus parhaimmillaan myös myötävaikuttaa meidän "adoptioyhteisömme" yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Taulukko 4 Osallistujien kokemuksia (N=29)

	1= Huono (%)	2= Melko huono (%)	3= Keskipitkinen (%)	4= Melko hyvä (%)	5= Hyvä (%)	Yhteensä (%)
Jaettu materiaali (N=29)	0	0	6,9	55,2	37,9	100
Iltahjelma (N=19)	0	0	0	31,6	68,4	100
Kurssipäiväkirja (N=26)	19,2	30,8	42,3	7,7	0	100
Koulutuksen pituus (N=29)	0	0	13,8	51,7	34,5	100
Kaksi peräkkäistä koulutuspäivää (N=29)	0	0	3,4	37,9	58,6	100
Kaksikielisyys (N=29)	10,3	13,8	20,7	20,7	34,5	100
Tilat (N=29)	0	3,4	41,5	44,8	10,3	100

Kuten taulukosta näkyy, eniten tyytymättömyyttä herättivät kurssipäiväkirjat ja kaksikielisyys, vaikka kaksikielisyys jokoikin osallistujien mielipiteitä. Kaikkiaan 55,2 % osallistujista koki järjestelyjen kaksikielisyyden hyväksi tai melko hyväksi. Iltahjelmiin ja kahden lähiopetuspäivän sijoittamiseen peräkkäin suhtauduttiin erittäin myönteisesti.

2.2.5 Tutorit

Jokaista pienryhmää ohjasi tutor. Pienryhmiä oli kuusi, joista kaksi oli ruotsinkielisiä ja neljä suomenkielisiä. Tutoreiden tehtävänä oli ohjata ryhmän työtä järjestelmällisesti ja innostavasti.

Tutorit valittiin vapaaehtoisista. Kaikille niille, jotka olivat ilmoittautuneet koulutukseen ja olivat lisäksi osallistuneet aikaisempaan, vuonna 2006 pidettyyn samankaltaiseen koulutukseen lähetettiin kirje, jossa kysyttiin halukkuutta toimia pienryhmän tutorina. Tutoreiden ei tarvinnut maksaa osallistumismaksua, ja osa kaukaa tulevien tutoreiden matkoista korvattiin. Ennen koulutuksen alkua he saivat myös osallistua ongelmalähtöistä oppimista käsittelevään koulutuspäivään ja ohjattuun tapaamiseen kevään 2009 aikana. Muuta korvausta ei maksettu. Tutoreita löytyi helposti.

2.2.5.1 Tutoreiden koulutuspäivä ongelmalähtöisestä oppimisesta

Tutoreille esiteltiin ongelmalähtöistä oppimista tiistaina 18. marraskuuta klo 12.30 - 16.00. He saivat lisäksi harjoitella kuudesta eri vaiheesta koostuvaa työskentelytapaa ja työprosessia. Päivän ohjelmasta vastasi kasvatustieteen maisteri Bettina Brantberg terveystieteiden maisteri Sanna Mäkipään avustamana.

Tämän koulutuspäivän lisäksi tutorit kokoontuivat muutaman kerran keskustelemaan ryhmätyöstä, jakamaan kokemuksia ja saamaan ohjausta.

2.2.6 Arviointi

Koulutusta arvioitiin jo sen aikana keskusteluissa ja sen päättymisen jälkeen Webropol-kyselyn avulla, jolloin osallistujat saivat antaa arvionsa. Osallistujia oli 36, joista 29 vastasi kyselyyn, ts. 80,5 % kurssilaisista. Arviointeja on käytetty tämän artikkelin kirjoittamisen pohjana.

2.2.7 Järjestäjien pohdintoja

Kun me järjestäjät muistellemme koulutusta ja sen toteuttamista, mieleen nousee monia positiivisia muistoja arvokkaista kohtaamisista ihmisten kesken. Moniammatillisen osallistujaprofiilin ansiosta osallistujien kysymykset luentojen yhteydessä ja keskustelut pienryhmissä käsittelivät sisältöä hyvin laajasta näkökulmasta. Se on ollut koulutuksen aikana suuri rikkaus ja ehkä koulutuksen suurin haaste. Seuraavassa on tähän ja joihinkin muihin haasteisiin liittyviä ajatuksia.

2.2.7.1 Moniammatillinen koulutus

Koulutus suunnattiin henkilöille, jotka päivittäisessä työssään jollakin tavalla kohtaavat adoptoituja ja heidän perheitään ja jotka siksi tarvitsevat lisätietoa tästä ryhmästä. Osallistujat edustivat siis monia eri ammatteja. Suurin ryhmä oli adoptioeuvonnassa työskentelevät sosiaalityöntekijät, ja tämä ryhmä suhtautuikin kaikkein kriittisimmin osallistujien moniammatilliseen kokoonpanoon. Muut osallistujat edustivat lastensuojelua, päivähoitoa, koulumaailmaa sekä adoptiojärjestöjen eri tehtävissä toimivia työntekijöitä. Koska adoptioeuvontaa antavilla sosiaalityöntekijöillä on laaja adoptioasioiden osaaminen ja koska he kritisivat eniten kurssin osallistujien moniammatillista kokoonpanoa, voidaan olettaa, että tämä ammattilaisten ryhmä tarvitsee koulutusta, joka keskittyy nimenomaan adoptioeuvontaan. Vahke-hankkeen puitteissa ei ollut mahdollista järjestää tällaista lisäkoulutusta. Jo suunnitteluvaiheessa sen sijaan olisi voitu ajatella ryhmäkeskusteluja, joita olisi käyty tietyn ammattiryhmän muodostamisessa ryhmissä.

2.2.7.2 Kaksikielisyys

Koulutuksessa sovellettiin kaksikielisyysmallia, jossa ajateltiin osallistujien pystyvän seuraamaan luentoja molemmilla kotimaisilla kielillä, kun taas pienryhmässä työskenneltiin äidinkielellä. (Vrt. Vahken seminaarit, joissa järjestys oli päinvastainen). Järjestely osoittautui vaikeaksi joillekin osallistujille. Lopulta koulutus oli luentojen osalta pääosin suomenkielistä.

2.2.7.3 Pienryhmät ja tutorit

Vaikka pienryhmätyö sai sekä positiivista että negatiivista palautetta, me järjestäjät pidimme hyvänä ratkaisuna säännöllisesti kokoontuvia pienryhmiä, joiden työtapana oli strukturoitu, joita ohjasi sama tutor ja joissa oli sama kokoonpano. Myös mahdollisuus keskustella pienryhmissä omalla äidinkielellä oli hyvä. Aikataulun suhteen oli vähemmän onnistunut ratkaisu, että pienryhmäkokoontumiset olivat myöhään iltapäivällä. Osallistujien mielestä se tuntui ajoittain raskaalta.

Yhteenvedon voidaan todeta, että yksittäisten koulutuspäivien tavoitteet (ks. käsikirja) saavutettiin yleisesti ottaen hyvin tai melko hyvin. Ainoastaan "Adoptiolapsi päivähoidossa, koulussa ja neuvolassa" -aihetta käsitellyt päivä sekä palaute- ja arviointipäivä koulutuksen lopussa olivat sellaisia, jotka joidenkin osallistujien mielestä eivät täyttäneet tavoitteita (ts. täyttivät tavoitteen huonosti). Kaiken kaikkiaan koulutuksesta annetut kommentit olivat kuitenkin positiivisia, ja kaikki 29 vastaajaa olivat sitä mieltä, että olisivat valmiita suosittamaan samaa koulutusta muillekin.

Suosittelen lämpimästi. Terveystieteiden henkilökunnalle ainakin.

Oli kokonaisuudessa hyvä koulutus ja kyllä suosittelisin

Suosittelen! Opettajille, terv.hoitajille, lääkäreille ja niille, jotka jollain tavalla ovat adoptiolapsia kohtaavien ongelmien kanssa tekemisissä

3

Kokemuksia adoptioperheille suunnatun perhetyön kehittämisestä

Aulikki Haimi-Kaikkonen ja Elise Uimonen

3.1 Taustaa

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perheoikeudellisten asioiden adoptiotyöryhmä on osallistunut Vahke-hankkeen ohjausryhmään. Lisäksi työryhmän vastuulle on annettu hankkeeseen liittyvä adoptioperheille suunnatun perhetyön kehittäminen. Adoptiotyöryhmässä on jo pitempään mietitty, miten adoptioperheille voisi tarjota enemmän tukea perinteisen seurannan lisäksi. Adoption jälkeisen seurannan, jonka tarkoituksena on tukea lapsen ja perheen sopeutumista uudessa elämäntilanteessaan, pituus ja seurantakäyntien määrä vaihtelevat paljon riippuen siitä, mistä maasta lapsi tulee. Lyhyin seuranta-aika on puoli vuotta ja pisin viisi vuotta. Myös kontaktimaan määräämä seurantaraporttien ja kotikäyntien lukumäärä vaihtelevat paljon.

Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmässä on vuodesta 2003 ollut seurantaa varten oma työntekijä, jolle on kertynyt paljon kokemusta perheiden kanssa työskentelystä. Tässä työskentelytavassa on ollut mahdollisuus tarjota jossain määrin tukea varsinaisen seurannan ulkopuolella. Niille perheille, joiden lapsen kohdalla varsinainen seuranta on ollut hyvin lyhyt, esim. puoli vuotta, tarjotaan mahdollisuus vielä vähintään yhteen kotikäyntiin vuoden päästä lapsen saapumisen jälkeen. Monet perheet ovat käyttäneet tämän mahdollisuuden mielellään. Lapsen saavuttua on tehty ensimmäinen kotikäynti 2-3 kuukauden jälkeen, riippumatta kontaktimaan vaatimuksesta, ja tarvittaessa jo aiemmin perheen niin halutessa. Mahdollisissa kriisitapauksissa on pystytty tarjoamaan tukea nopeallakin aikataululla, myös varsinaisen seuranta-ajan päätyttyä. Perhetyöntekijällä on aina silloin työparina sosiaalivyöntekijä.

Seurantatyön kehittämiseksi työryhmä teki kyselyn seurannassa olleille adoptioperheille vuonna 2005. Perheet toivoivat erityisesti tietoa lapsiperheille suunnatuista palveluista. Myös erilaiset esitteet adoptiojärjestöjen palveluista, vertaistukiryhmistä ja koulutuksista koettiin tarpeellisiksi. Perheille on seurannan yhteydessä jaettu erilaista materiaalia ja työn alla on erityisen tietopaketin kokoaminen. Perheet toivoivat myös lisää keskustelua ja tietoa kotikäynneillä mm. kiintymyssuhteesta, lapsen taustan merkityksestä, koulun aloittamisesta, rasismien kohtaamisesta yms.

Pääosin perheet olivat tyytyväisiä työskentelymalliin, jossa ensimmäisen seuranta-kotikäynnin tekee adoptioeuvonnan perheelle antanut sosiaalityöntekijä yhdessä perhetyöntekijän kanssa ja sen jälkeen seurannan hoitaa perhetyöntekijä.

Tähänastinen työskentelymalli ei kuitenkaan ole ollut riittävä kaikkien perheiden kohdalla ja perhetyön kehittäminen VAHKE- hankkeen puitteissa sopi hyvin työryhmän toimintaan. Erityisesti on ajateltu, että tuen tarvetta on perheille, jotka adoptoivat vähän isomman lapsen, sisarukset tai erityistarpeisen lapsen.

3.2 Perhetyön mallin suunnittelu

Kontaktimaissa, joista lapsia tulee kansainvälisen adoption kautta Suomeen, ovat kotimaiset adoptiot lisääntyneet ja kansainväliseen adoptioon luovutettavat lapset ovat entistä erityistarpeisempia. Tämä tarkoittaa käytännössä, että lapset ovat uuteen perheeseen tullessaan iältään vanhempia ja sen myötä lapsille on muodostunut pitempi kokemustausta lastenkodissa tai sijaisperheessä. Kansainväliseen adoptioon on tarjolla myös sisaruksia aikaisempaa enemmän. Nämä kaksi tekijää tuovat tullessaan isommat haasteet uusille adoptiovanhemmille ja tuen tarve perheissä kasvaa.

Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmä halusi lähteä kehittämään perhetyömallia perheille, joihin tullut adoptiolapsi olisi yli kolmevuotias ja / tai lapsia tulisi perheeseen kerrallaan useampia. Adoptiitiimin seitsemästä työntekijästä perhetyön mallin toteuttamiseen sitoutui työpari, sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä. Työpari suunnitteli pyytävänsä mukaan projektiin viisi perhettä, joissa edellä mainitut kriteerit lapsien suhteen täyttyisivät. Lopulta projektiin mukaan valikoitui kolme perhettä.

Perhetyön mallin suunnittelussa käytettiin sovellettuna Helsingin sosiaaliviraston perhehoidon kehittämää tiiviin alkuvaiheen tuen mallia². Perhetyön kestoksi määriteltiin alustavasti yksi vuosi ja tapaamisia perheissä olisi kahden kuukauden välein. Lapsen syntymämaan määräämät seurantaraportit laadittaisiin tapaamisten yhteydessä. Tapaamiset sovittiin perheen kotiin, lukuun ottamatta muutamaa toimistokäyntiä, joilla työntekijät halusivat tarjota vanhemmille tilaisuuden keskittyä pohdintaan ja puhua myös niistä asioista, joista he eivät lasten kuullen halunneet keskustella. Perheisiin oltiin yhteydessä myös tapaamisten välillä puhelimitse ja sähköpostitse. Yhteydenotot auttoivat työntekijöitä suunnittelemaan seuraavaa tapaamista perheiden kanssa ja viemään perheisiin sellaista tietoa, jota he juuri tuolloin tarvitsivat.

² Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa – lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto, 2008.

Perhetyön tavoitteiksi asetettiin:

- auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen taustan merkitys sekä auttaa ja tukea heitä taustan käsittelyssä
- tukea vanhempia heidän uudessa roolissaan adoptiovanhempina
- auttaa vanhempia tunnistamaan ja ymmärtämään omia tunteitaan ja reaktioitaan
- välittää tietoa eri auttajista ja tukiverkostoista
- madaltaa adoptiovanhempien kynnystä hakea apua

Tavoitteita tukemaan määrittelimme kotikäynneille kuusi teemaa:

1. lapsen lähtökohdat, lapsen asettuminen perheeseen / uusi muuttunut perhe
2. lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus ja kiinnittyminen perheeseen
3. vanhemmuus ja adoptiovanhemman identiteetti
4. lapsen taustan käsittely lapsen tuotoksien pohjalta
5. elämänkaari
6. loppuarviointi, perheen mahdollinen avun ja tuen tarve

Ensimmäisellä kotikäynnillä työpari kävi perheen kanssa läpi lapsenhakumatkaa, ensikohtaamista lapsen kanssa, lapsen taustaa ja niitä tunteita, joita lapsen biologiset vanhemmat herättävät adoptiovanhemmissa sekä lapsen sopeutumista uuteen tilanteeseensa. Loput kotikäynnin teemoista otettiin esiin perheen tarpeiden mukaan. Vanhempien kanssa mietittiin myös aina niitä aiheita, joita he kulloinkin kokivat ajankohtaisiksi. Tällaisia olivat mm. lapsen uuteen puhemiehen liittyvät asiat, kerhot, päivähoiton aloittaminen, koulun aloittaminen sekä koulussa oleminen. Jokaisen projektiperheen kanssa perhetyö on vielä kesken, joten loppuarviointia ei ole vielä toteutettu.

Perhetyön apuvälineitä:

- perheille luettavaksi annettavat artikkelit ja kirjat (artikkelien aiheet: kiintymyssuhde, koskettamisen tärkeys lapsen kehityksessä, adoptiolapsi päivähoitossa,
- adoptiolapsen kielen kehitys ja tukeminen, adoptiolapsen koulun aloittaminen, Theraplay - leikkiterapia, ennenaikainen puberteetti, sisaruussuhteet, rasismi, adoptiolapsen murrosiän erityispiirteet. Kirjat: "Auta lasta kiintymään"/ Arthur Becker-Weidman – Deborah Shell, " Tie traumasta tervehtymiseen" / Daniel A. Hughes)
- esitteet: Adoptiokuraattori- esite, Vuorovaikutuksen tuki- esite, Theraplay – esite
- kotikäynnillä perheen kanssa tilannekartoitus Nalle-korttien ja Vahvuuskorttien avulla (Pesäpuu ry)
- toimistotapaamisessa "Vanhemmuuden roolikartta", kartoitus vanhempien vahvuuksista

Työparin tukena ja ohjausryhmänä toimi Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmä sekä VAHKE-hankkeen ohjausryhmä. VAHKE- hanke rahoitti työparille työn- ohjausta kuusi kertaa viimeisen vuoden aikana.

3.3 Käytännön kokemuksia perhetyön toteuttamisesta ja perheiden palautetta

Melko pian perhetyön käynnistyttyä selvisi, että perheillä on hyvin erilaiset tarpeet. Tiukasti mallin mukaisesti toimiminen ei ole mielekäästä. Lapsen/lasten saavuttua perheeseen on tilanne hyvin moninainen; tunnepitoinen, hämmentävä ja jopa kaoottinen. Siinä vaiheessa adoptiovanhempien on vaikea selkeästi pohtia mahdollista tuen tarvetta. He eivät pysty välttämättä kuvittelemaan edessä olevia tilanteita lapsen kanssa. Luottamuksellisen suhteen luominen perheeseen vie oman aikansa, ja melko pian perhetyön aloituksen jälkeen alkoi tuntua siltä, että vuoden työskentelyjakso voi olla liian lyhyt. Vajaan vuoden työskentelyn jälkeen perheiden motivaatio ja luottamus näytti lisääntyneen. Perheiden kanssa sovittiin, että perhetyö jatkuu vielä siihen asti, kun lapsi/lapset ovat olleet puolitoista vuotta perheessä.

Alun perin suunniteltu parin kuukauden väli tapaamisissa ei toteutunut kovin täsmällisesti. Käytännön aikataulujen vuoksi tapaamisvälit saattoivat venyä jopa kolmeen kuukauteen. Perheiden arkielämän huomioiminen on kuitenkin tärkeitä ja yhteydenpitoa voi olla myös puhelimitse tai sähköpostitse. Mahdollisuus tavata useammin kuin kahden kuukauden välein osoittautui toisaalta tarpeelliseksi.

Palaute perhetyöstä kerättiin perheiltä kirjallisella kyselyllä, missä he saivat arvioida perhetyön toimivuutta juuri heidän perheensä kohdalla. Perheiltä saadusta palautteesta nousi esiin muutamia tärkeitä huomioita ja toiveita. Perheet toivoivat enemmän tietoa siitä, miten muilla vastaavassa tilanteessa elävillä perheillä menee, "yleisellä tasolla". Toiveena oli myös tapaamisia muiden adoptioperheiden kanssa siten, että mukana olisi adoptioammattilainen. Vertaistuki koettiin muutenkin tärkeäksi. Myös jonkinlaista tietopakettia lastenneuvolaan, päiväkotiin ja kouluun vietäväksi toivottiin palautteessa.

Kahden kuukauden väli tapaamisissa ei tuntunut palautteen mukaan liian pitkältä. Toisaalta toivottiin alkuun tiiviimpiä tapaamisia ja loppuvaiheessa välit voisivat olla vielä pitempiä kuin kaksi kuukautta.

Perheen palaute vahvisti käsitystä, että perheiden tarpeet ovat yksilöllisiä ja vaihtelevat myös prosessin eri vaiheissa. Joustava työtapa tuntuu tämän vuoksi perustellulta.

3.4 Perhetyön edellytykset

3.4.1 *Työntekijöiden koulutus ja kokemus*

Adoptioperhetyössä tarvitaan peruskoulutuksen lisäksi adoptioon liittyvää erityisosaamista. Adoptioperheet kohtaavat erityisiä haasteita eri elämänvaiheissaan ja tarvitsevat niissä tukea. Perheiden kanssa työskentelevillä tulee olla tietoa adoptiotaustan tuomista haasteista lapsen eri elämänvaiheissa ja tietoa erityisesti varhaisesta vuorovaikutuksesta ja kiintymyssuhdeteoriasta. Adoptioperhetyössä mukana ollut työpari omaa monen vuoden käytännön kokemuksen adoptioperheiden kanssa tehtävästä työstä. Lisäksi työntekijät ovat olleet monenlaisissa adoptioon liittyvässä koulutuksissa mm. adoptioneuvontakoulutuksessa, adoptio-osaamisen täydennys-koulutuksessa, "Vuorovaikutuksen tuki"- koulutuksessa, Theraplay leikkiterapia-luennolla, kiintymyssuhdetta koskevissa koulutuksissa, sisarusseminaareissa, adoptioseminaareissa yms. Toinen työntekijöistä on parhaillaan myös perheterapiakoulutuksessa.

3.4.2 *Parityö*

Perhetyön suunnittelussa oli alusta alkaen selvää, että työ tehdään parityönä. Perinteisesti seurantatyötä on tehnyt yksi työntekijä, paitsi tilanteissa, joissa on katsottu tarvittavan erityistä tukea ja ohjausta. Helsingin kaupungin adoptio-seurantakäytäntönä on ollut, että ensimmäisen kotikäynnin tekevät perhetyöntekijä ja adoptioneuvonnan tehnyt sosiaalityöntekijä. Tästä on ollut luontevaa jatkaa parityöskentelyä tarvittaessa. Suurimmassa osassa perheitä ei ole koettu tarvetta jatkaa parityöskentelyä.

Perheissä, joissa on arveltu tarvittavan erityistä tukea johtuen adoptiolapsen iästä, erityistarpeisuudesta tai sisarusadoptiosta, on perusteltua työskennellä työparina. Työparityöskentely on koettu hyödylliseksi erityisesti kriisiluonteisessa työskentelyssä perheiden kanssa. Helsingin kaupungin perhehoidon tiiviin alkuvaiheen tuen mallissa katsottiin tärkeäksi se, että kriisitilanteissa on mahdollista käyttää työparia, yleensä psykologia tai erityissosiaalityöntekijää. Perhehoidon alkuvaiheen tuki on tarkoitettu kaikille sijaisperheille sijoituksen alkuvaiheessa, joten jo resurssien vuoksi on ollut tarkoituksenmukaista panostaa erityistä tukea tarvitseviin sijaisperheisiin parityönä. Myös adoptioperheiden kohdalla voi tulla esiin resurssien riittävyys ja joissakin tilanteissa voidaan joutua tinkimään parityön periaatteessa. Joskus yksin tehtävä työ voi toki olla riittävä tai jopa toimivampikin. Näin voi olla esimerkiksi yksinhuoltajaperheessä.

3.4.3 Työnohjaus

Projektin viimeisen vuoden aikana perhetyön työparilla on ollut mahdollisuus saada työnohjausta projektin rahoituksella. Noin kerran kuussa tapahtuva työnohjaus (käytännössä toteutui viisi kertaa joulukuusta 2009), jossa keskityttiin perhe-työperheisiin, oli erittäin tarpeellinen ja se tuki hyvin työskentelyä. Riittävä työnohjausmahdollisuus onkin tärkeä tuki työlle. Työnohjauksen pitäisi olla lisänä työryhmän muuhun työnohjaukseen, joka enimmäkseen on ryhmätyönohjausta ja, jossa käsitellään laajasti kaikkia adoption osa-alueita.

3.4.4 Ajankäyttö

Perhetyön vaatima työaika yhden perheen osalta, laskien mukaan kotikäyntien valmistelut, matkat ja kotikäyntien purku, on arviolta noin 30 tuntia vuodessa yhdeltä työntekijältä eli työparilta 60 tuntia vuodessa. Työaikaan sisältyy myös seurantaraportteihin menevä työaika, joten perhetyö ei tule kokonaisuudessaan seurantatyön lisäksi. Nykyisessä työtilanteessa, jossa molemmat tekevät paljon muuta adoptiotyötä perhetyön lisäksi, kolme perhettä tuntui olevan enimmäismäärä.

3.5 Perhetyön tulevaisuus Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmässä

Perhetyöhön ei ole tähän mennessä osoitettu mitään erityisiä resursseja vaan sitä on tehty muun työn ohessa. Tulevaisuudessa on vanhempien ja erityistarpeisten adoptiolasten lukumäärän arvioitu lisääntyvän ja näin myös tuen tarve kasvaa. Lisäksi tietoisuus adoptiolasten tuen tarpeesta kasvaa ja perheet valmentautuvat jo odotusvaiheessa hakemaan apua ja tukea lapselleen ja perheelleen. Tarvetta resurssien lisäämiseen perhetyön osalta on. Toisaalta näyttäisi siltä, että resursseja vapautuu jonkin verran adoptioeuvonnasta adoptiohakijoiden määrän laskiessa.

Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmässä on jo useamman vuoden aikana pohdittu, miten lisääntyvään adoptioperheiden tuen tarpeeseen voitaisiin vastata. Ajatus erityisestä adoptioperhetyön yksiköstä tuntui vahvistuvan projektin myötä. Vaihtoehtoja tämän toteuttamisessa voi olla useita. Työryhmässä voisi olla kolme työntekijää, joista kaksi työskentelisi työparina perheissä ja yksi toimisi enemmänkin ohjaajana ja ryhmän vastaavana. Työpari voisi olla kaksi perhetyöntekijää ja ryhmän vastaava erityissosiaalityöntekijä, jolla olisi perheterapeutin koulutus. Työparina voisi toimia myös perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä ja ryhmän vastaavana olisi tällöin johtava sosiaalityöntekijä. Myös muita mahdollisuuksia voi olla. Periaatteena olisi kuitenkin vähintään kolmen työntekijän työryhmä, jossa olisi mahdollisuus

parityöhön sekä siihen, että olisi joku kolmas työntekijä ulkopuolella varsinaisen käytännön perhetyöstä ja enemmän työnohjaajan roolissa. Perhetyön yksikkö toimisi osana koko adoptiotyöryhmää. Tätä kirjoitettaessa adoptiotyöryhmään ollaan esittämässä perhetyöntekijän vakanssia vuoden 2010 alusta. Vakanssin käyttöönoton ajankohta on vielä auki.

Adoptiotyöryhmä toimii sosiaalivirastossa adoptioasioiden asiantuntijana. Perhetyön yksikön myötä se voisi tarjota vielä enemmän tukea adoptioperheille ja heidän kanssaan työskenteleville ammattiryhmille. Yhteistyö mm. perheneuvolan ja lastensuojelun kanssa nähdään erittäin tärkeäksi. Työmäärästä riippuen perhetyön yksikössä voisi hoitaa myös adoption jälkipalvelua yhteistyössä adoptiopalvelunantajan kanssa. Adoptiopalvelunantaja toimii välittäjänä adoptiohakijan/ -hakijoiden ja lapsen kontaktimaan viranomaisten kanssa ja hoitaa adoptiot lakien ja virallisten ohjeiden mukaan.

4

Kansainvälinen adoptioprosessi asiakkaan näkökulmasta

Pia Eriksson

4.1 Johdanto ja tarkoitus

Vahke-projektin yhtenä tavoitteena on ollut tutkia ja kehittää adoptiotyötä asiakkaiden näkökulmasta. Projektin tutkija-sosiaalityöntekijänä olen tutkinut sitä, minkälaisiksi asiakkaat, ts. adoptiolasta hakevat, kokevat kansainvälisen adoptioprosessin. Tutkimus on narratiivinen haastattelututkimus, johon osallistui 11 naista. Haastateltujen joukossa on kuusi adoptioäitiä, jotka ovat saaneet viimeisimmän adoptiolapsensa noin 2-4 vuotta sitten, ja viisi adoptioprosessin aloittanut naista, joiden adoptioprosessi on keskeytynyt muuttuneen elämäntilanteen vuoksi tai siksi, että jossakin prosessin vaiheessa näitä naisia ja heidän miehiään ei ole pidetty adoptiovanhemmuuteen soveltuvina.

Tein narratiiviset haastattelut, joissa naiset saivat vapaasti kertoa omaan adoptioprosessiinsa liittyvistä kokemuksista. Tutkimuksessani etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: "Minkälaisia kokemuksia adoptioijilla on kansainvälisestä adoptioprosessista ja sen eri vaiheista?" ja "Minkälaisia kokemuksia adoptioijilla on kohtaamisista ammattilaisten kanssa kansainvälisen adoptioprosessin aikana?" Näihin kysymyksiin olen vastannut analysoimalla aineistoa narratiivisia elementtejä sisältäneellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tarkoitus on ollut tarkastella adoptioprosessia asiakkaan näkökulmasta. Termi "palveluiden käyttäjä", joka paremmin kuvastaisi asiakkaan roolia suhteessa palveluntuottajaan, on tavallinen Ruotsissa, mutta harvemmin käytetty käsite Suomessa. Siksi olen valinnut tutkimukseeni käytettäväksi termit "asiakas" ja "adoptioija" tarkoittamaan aikuisia henkilöitä, jotka haluavat adoptoida lapsen.

Asiakasnäkökulma on pitkään jäänyt vaille huomiota aikaisemmassa adoptio-tutkimuksessa. Adoptiovanhemmuutta on tutkittu, mutta adoptioijien asema suhteessa palvelujärjestelmään on jäänyt huomiotta. Kansainvälisen adoptio-prosessin ensimmäisessä vaiheessa, ts. adoptioneuvonnassa, adoptioijat ovat oman kotikuntansa sosiaalipalvelun tai adoptiotoimiston (Pelastakaa Lapset ry.) asiakkaita. Adoptioneuvonnan tarkoitus on arvioida adoptioijien soveltuvuutta adoptiovanhemmuuteen samalla kun sillä on myös valmentava ja tukea antava tehtävä. Prosessin toisessa vaiheessa adoptioijat ovat adoptiopalvelunantajan

asiakkaita (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Interpedia ry. tai Pelastakaa Lapset ry). Adoptiopalvelunantaja välittää adoptioijien adoptiohakemuksen lapsen syntymämaahan ja hoitaa byrokratian, joka liittyy lapsen ja adoptioperheen yhteen saattamiseen.

Asiakkaan näkökulma adoptioon on jäänyt pitkälti vaille huomiota ja yhtenä syynä siihen on, että kaiken adoptiotyön johtava periaate on lapsen etu. Siksi lapsi nähdään usein tarjolla olevien palveluiden asiakkaana. Vaikka lapsen etua valvotaan, adoptioijat ovat kuitenkin varsinaisia adoptioprosessin palveluiden käyttäjiä. Toinen syy saattaa olla, että adoptioijia ei asiakasryhmänä pidetä samalla tavalla yhteiskunnallista valtaa vailla olevina, kuten muita sosiaalipalveluiden asiakasryhmiä. Päinvastoin, adoptioijilla on usein yhteiskunnallista valtaa korkean koulutustasonsa, sosiaalisen asemansa ja taloudellisten resurssiensa ansiosta, vaikka he samanaikaisesti ovat voimattomia omassa tilanteessaan, jossa eivät voi hankkia toivomaansa perhettä (Simmonds & Haworth 2000, 261-263). Samalla kun ammattilaisten ensisijainen tehtävä on valvoa lapsen etua, adoptioijilla on oikeus hyvään palveluun.

Tutkimus on tehty vuoropuheluna asiakkaiden kanssa, ja jo ensimmäinen tutkimuksen suunnitteluvaihe tehtiin yhteistyössä Adoptioperheet ry:n kanssa. Koko tutkimusprosessin aikana käytössäni on ollut reflektioivi viiteryhmä, jossa on ollut sekä asiakkaiden että ammattilaisten edustajia tutkimusprojektin tukena. Valitsemalla narratiivisen menetelmän olen halunnut antaa adoptioijille itselleen tilaa kertoa adoptioprosessistaan siinä muodossa kuin he itse haluavat.

4.2 Lakisääteinen kansainvälinen adoptioprosessi

Adoptioprosessista vallitsee yleensä se käsitys, että kyseessä on ensi sijassa juridinen ja byrokraattinen prosessi, jossa täytetään kaavakkeita, hankitaan erilaisia asiakirjoja ja tavataan viranomaisia. Virallisen prosessin takaa kuitenkin paljastuu aivan toisenlainen kokemusmaailma, joka adoptioijilla on adoptioprosessista. Henkilökohtaiset kokemukset tiestä adoptiovanhemmuuteen ovat hyvin tunnelatautuneita.

Kokemukset prosessista kokonaisuudessaan ovat tunneperäisiä, koko pitkään adoptioprosessiin liittyviä kokemuksia. Epävarmuuden, voimattomuuden ja jatkuvan odottamisen tunteet ovat hallitsevia suurimman osan siitä ajasta, jonka lakisääteinen prosessi kestää. Nämä tunteet muuttuvat prosessin loppuvaiheessa iloksi tai suruksi riippuen siitä, miten prosessi päättyy. Tunneperäiset kokemukset liittyvät kolmeen eri tasoon ja prosessiin adoptioprosessissa. Lakisääteinen adoptioprosessi, joka on ensimmäinen, ts. institutionaalinen taso, muodostaa kehyksen toiselle prosessille, jossa adoptioija joutuu sopeutumaan uuteen rooliinsa sosiaalipalvelun ja adoptiopalvelunantajan asiakkaana. Kohtaamiset ammattilaisen ja

asiakkaan välillä tapahtuvat vuorovaikutustasolla. Samanaikaisesti on yksilötasolla meneillään adoptoijan henkilökohtainen prosessi, jossa hän kypsyy ja kasvaa adoptiovanhemmuuteen valmistautumalla uuteen roolinsa tiedon ja tunteiden avulla.

Sellaisilla adoptoijilla, joilla oli ollut luottavainen suhde sosiaalityöntekijään ja tunne siitä, että sosiaalityöntekijä oli avoin, kuunteli heitä ja oli kiinnostunut heidän tilanteestaan, oli positiivisia kokemuksia adoptioeuvonnasta. Tämä ryhmä muodosti enemmistön tutkimusaineistosta. Adoptoijat kertoivat usein tyytyväisyydestään kuvailemalla sosiaalityöntekijää empaattiseksi ja sydämelliseksi. Kriittisemmin adoptioeuvontaan suhtautuvien mielestä sosiaalityöntekijällä oli heistä ennakoita omaksuttu käsitys, kommunikaatio ei ollut avointa tai että sosiaalityöntekijällä oli liian asiantuntijakeskeinen tapa työskennellä.

Kun adoptioeuvontavaiheelle tyypillistä ovat säännölliset tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa, odotusvaihe adoptiopalvelunantajan asiakkaana on luonteeltaan toisenlainen. Tälle joskus vuosia kestäväälle vaiheelle on tyypillistä, että ammattilaiset ja adoptoija tapaavat vain muutaman kerran. Suurin osa kommunikoinnista hoidetaan sähköpostilla tai puhelimella, mikä lisää vaaraa siitä, että asiakas ei tässä vaiheessa koe saavansa tarvitsemaansa tukea.

Onnen ja ilon tunteet liittyvät adoptioprosessin alussa odotukseen ja toiveikkuuteen. Prosessin lopussa ilo kulminoituu, kun tieto lapsesta tulee ja lapsi tavataan. Suurin osa kuvailee tätä aikaa pilvissä leijailuna pelkän ilon ja onnen aikana. Tieto lapsesta tulee aina yllätyksenä, koska kukaan ei ennalta tarkkaan tiennyt sen saapumisesta. Tieto lapsesta tuo usein helpotuksen ja onnellisen päätöksen odotusajalle, vaikka tässä vaiheessa mielessä on usein vielä uuteen tilanteeseen liittyvää epävarmuutta.

Joidenkin adoptoijien adoptioprosessi päättyy toisin kuin he olivat ajatelleet, ts. prosessi keskeytyy ja he eivät adoptoikaan lasta. Heidän surunsa ja pettymyksensä adoptioprosessin keskeytymisestä on suuri. Surun ja menetyksen tunteet vaihtelevat sen mukaan, missä vaiheessa ja mistä syystä prosessi keskeytyy. Kaikki keskeytyneen adoptioprosessin kokeneet kuitenkin vertaavat sen päättymistä keskenmenoon, joka aiheuttaa eriasteisia menettämisen ja surun tunteita.

4.3 Kohtaamiset ammattilaisten kanssa adoptioprosessin aikana

Adoptoijien ja ammattilaisten kohtaamiset adoptioprosessin aikana voidaan jakaa kolmeen tyyppiin. Nämä ovat aidot kohtaamiset, neutraalit kohtaamiset ja kohtaamattomuus. Adoptioeuvontavaiheen aikana adoptoijan ja sosiaalityöntekijän kesken pidetään säännöllisiä tapaamisia, jotka useimmissa tapauksissa ovat myös aitoja kohtaamisia, ja joissa adoptoija tuntee, että sosiaalityöntekijä

kohtelee ja ymmärtää häntä hyvin. Aidoille kohtaamisille on tyypillistä vuorovaikutteinen ja empaattinen työtapo, jossa asiakas tuntee olevansa erityistapaus eikä vain yksi monista. Neutraaleja kohtaamisia on sekä adoptio-neuvonnan että odotusvaiheen aikana, ja näissä tilanteissa adoptioija kokee saavansa asiallista, mutta neutraalia kohtelua. Kohtaamattomuus sen sijaan on tilanne, jossa asiakkaalla on usein sellainen tunne, että ammattilainen ymmärtää hänet väärin tai että ammattilaisella on hänestä ennakkokäsitys. Tilanteet voivat myös liittyä ammattilaisten avoimuuden puutteeseen tai heidän asiantuntijakeskeiseen työtapansa, jossa ammattilainen kokee tietävänsä asiat parhaiten. Odotusvaiheessa on suurempi vaara siitä, että kohtaamista ei tapahdu, sillä yhteydenpito on satunnaista ja hoidetaan usein sähköpostin tai puhelimen välityksellä. Odotusvaiheen todellisista kohtaamisista valtaosa on niitä, joissa adoptiotoimisto antaa tiedon lapsesta adoptioijille, mikä samalla on adoptioijien toiveiden täyttymys ja päättää odotuksen.

Adoptioijat, jotka saavat adoptioprosessinsa aikana hyvää kohtelua ammattilaisilta, kokevat sen tukevan heidän henkilökohtaista prosessiaan adoptiovanhemmuuteen kypsyemisessä. Sen sijaan adoptioijat, jotka kokevat tapaamiset epämiellyttävänä tai tarpeettomina, eivät saa tukea omaan prosessiinsa, vaan päinvastoin tuntevat, että viranomaiset toimivat heitä vastaan, ja he näkevät tapaamiset esteenä tiellään adoptiovanhemmiksi.

4.4 Päätelmät

Tutkimukseni tulokset tukevat myös niitä harvoja empiirisiä tutkimuksia, joita on tehty adoptioijien kokemuksista heidän tiellään adoptiovanhemmuuteen. Aivan kuten von Greiffin (2004) tutkimuksessa ruotsalaisista adoptiovanhemmista, suurin osa haastattelemistani adoptioijista on järkiperäisesti sitä mieltä, että adoptiovanhempien soveltuvuuden selvittämiseksi tarvitaan jonkinlaista viranomaisvalvontaa. Omassa tutkimuksessani vain vähemmistö koki, että he eivät voineet olla avoimia ja rehellisiä adoptio-neuvonnan aikana, kun taas ruotsalaisessa tutkimuksessa monet pitivät yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa pinnallisena, ja he olivat sen kuluessa peitelleet asioitaan eivätkä olleet paljastaneet kaikkia puoliaan. Tähän saattaa olla syynä se, että tutkimukseeni osallistuneet adoptioijat olivat kaikki saaneet adoptio-neuvontaa pitkän kokemuksen omaavalta sosiaalityöntekijältä.

Samoja havaitsemiani epävarmuuden, voimattomuuden ja odotuksen elementtejä on kuvattu kanadalaisessa (Daniluk & Hurtig-Mitchell 2003) ja amerikkalaisessa (Sandelowski ym. 1991) tutkimuksessa. Daniluk & Hurtig-Mitchellin (2003) mukaan kokemus voimattomuudesta ja oman elämän hallinnan menettämisestä on

adoptioprosessissa ja lapsettomuushoitojen yhteydessä samankaltainen. Adoptioijilla ei ole valtaa ja voimaa hankkia haluamaansa perhettä. Sandelowski ym. (1991) nostavat esiin epävarmuuden, jonka odotusvaihe aiheuttaa adoptioijille silloin, kun päämäärää ei tunneta, eikä tiedetä, kuinka kauan prosessi kestää. Heidän mukaansa odotusta vaikeuttaa myös se, että toisin kuin biologisessa odotuksessa, adoptiolapsen odotuksesta ei näy mitään ulkoisia merkkejä, eikä liioin ole olemassa kulttuurisidonnaisia riittejä, jotka tekisivät odotuksen helpommaksi suhteessa ympäristöön.

Voimattomuuden ja epävarmuuden tunteet toisen ihmisen ehdoilla elämisestä liittyvät hyvin voimakkaasti kokemukseen sosiaalipalveluiden asiakkuudesta. Rooli on yleensä adoptioijille aivan uusi ja monille ei-toivottu. Samalla he kuitenkin tarvitsevat apua toivomansa perheen hankkimiseen. Adoptioprosessi saatetaan kokea tunneperäisesti vaikeaksi myös siksi, että adoptioperheen muodostamisessa julkinen taho tunkeutuu yksityisyyden alueelle, ts. perheen perustamiseen.

Ainoastaan biogeneettistä sidettä kokonaan tai osittain vailla olevassa perheen perustamisessa valtio on ottanut itselleen oikeuden arvioida perheenperustajien vanhemmuuspotentiaalia. Tämä koskee keinoavusteista hedelmöitystä ja adoptiota. Näissä tapauksissa valtio on ottanut itselleen vastuun lapsen edun valvomisesta, mikä onkin ainoa oikeutus tunkeutua perheen yksityiselle alueelle. (Lind 2008)

Lakisääteinen kansainvälinen adoptioprosessi on luonteeltaan pitkä ja epävarma. Siinä on useita tekijöitä, jotka tekevät prosessista psyykkisesti rasittavan. Tätä stressiä voidaan joko vähentää tai lisätä adoptioijan ja ammattilaisten välisissä tapaamisissa. Siksi ammattilaisten asennoituminen ja työtapa ovat tapaamisissa erittäin tärkeitä. Aidot kohtaamiset osapuolten kesken tukevat adoptioijaa hänen omassa kypsyminenprosessissaan, ja siksi niitä voidaan pitää tulevan adoptiolapsen edun mukaisina.

Adoptioneuvonnan aikana pidetyissä tapaamisissa pystytään rakentamaan hyvä ja tukea antava suhde asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välille. Odotusvaiheessa monet adoptioijat sen sijaan ovat tukea antavan suhteen tarpeessa, erityisesti silloin kun epävarma odotusvaihe venyy useaksi vuodeksi. Suurin osa adoptioijista toivoo tässä vaiheessa enemmän tietoa oman prosessin etenemisestä. Koska tietoa on harvoin saatavilla, stressaavaa tilannetta voitaisiin lieventää säännöllisellä yhteydenpidolla ammattilaiseen, joka toimisi eräänlaisena kanssakulkijana, tukien adoptioijaa odotusvaiheessa.

Tutkimuksen tuloksia on esitelty hankkeen aikana 15.10.2009 Adoptioperheet ry:n järjestämässä tilaisuudessa ja 21.10.2009 hankkeen järjestämässä seminaari-iltapäivässä. Tutkimusraportti "Adoptiossa ei mikään ole varmaa ennen kuin lapsen

syliinsä saa” – asiakkaiden kokemuksia kansainvälisestä adoptioprosessista” on luettavissa kokonaisuudessaan sähköisesti sivustolla www.fskc.fi.

Viitteet

Daniluk, Judith C. & Hurtig-Mitchell, Joss (2003) Themes of Hope and Healing: Infertile Couples' Experiences of Adoption. *Journal of Counseling & Development* 81, 389-399.

von Greiff, Katarina (2004) Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen. FoU-rapport 1/2004.

Lind, Judith (2008) The best Interest of The Child as an Argument in Assessment of Parent Potential in Sweden. *International Journal of Law, Policy and the Family* 22 (1), 1-21.

Sandelowski, Margarete, Harris, Betty G., Holditch-Davis, Diane (1991) "The Clock has Been Ticking, the Calendar Pages Turning, and We Are Still Waiting": Infertile Copules' Encounter with Time in the Adoption Waiting Period. *Qualitative Sociology*, Vol. 14, No. 2 pp. 147-173.

Simmonds, John & Haworth, Gill (2000) The dynamics of power and loss in homestudy assessment. I: Selman, Peter (2000) *Intercountry Adoption. Developments, trends and perspectives.* : London: British Agency for Adoption and Fostering.

5

Adoptiotoiminta Pohjoismaissa

5.1 Mitä Suomen adoptiotoiminnassa voidaan oppia muista Pohjoismaista – kokemuksia Tanskasta, Ruotsista ja Norjasta

Pia Eriksson

Pohjoismaisella ulottuvuudella ja Pohjoismaiden kesken käytävällä vuoropuhelulla on merkittävä rooli siinä kehitystyössä ja tiedon tuottamisessa, jota Vahke-projektin koordinaattorina toiminut ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området tekee. Muilla Pohjoismailla, erityisesti Ruotsilla ja Tanskalla, on paljon pitempi kokemus kansainvälisestä adoptiotyöstä kuin Suomella. Näissä maissa on myös aikojen kuluessa ollut enemmän kansainvälisiä adoptioita. Siksi oli luonnollista miettiä jo projektin varhaisessa vaiheessa, kuinka adoptioon liittyviä hyviä käytäntöjä ja tietoa voitaisiin levittää paitsi kansallisesti, myös jakaa maiden kesken Pohjoismaissa. Projektin vierailujen tavoitteeksi määrittelimme tutustumisen muissa Pohjoismaissa adoptioperheille annettavaan tukeen ennen adoptiota ja sen jälkeen sekä siihen, kuinka adoptioprosessi on organisoitu näissä maissa. Lisäksi tavoitteena oli kehittää pohjoismaista yhteistyötä ja luoda sille edellytyksiä. Kaikkia matkoilla keräämiämme tietoja ja kokemuksia on käytetty pohjana Suomen adoptiotoiminnan kehittämistä koskeville suosituksille, jotka ovat osa Vahke-projektin loppu-raportointia (ks. kappale 6).

Projekti teki vierailun Tanskaan syyskuussa 2008, Ruotsiin maaliskuussa 2009 ja Norjaan toukokuussa 2009. Kaikissa kolmessa maassa saimme lämpimän vastaanoton sekä adoptioasioiden keskusviranomaisten että adoptiojärjestöjen taholta.

Tämän artikkelin tarkoituksena on antaa matkojen perusteella syntynyt yleiskatsaus tuesta, jota yhteiskunta tarjoaa adoptioperheille näissä kolmessa maassa ennen adoptiota ja sen jälkeen. Keskitymme valtion tai kunnan perheille tarjoamaan palveluun ja tukeen. Tavoitteena on myös tuoda esiin projektityöntekijöidemme pohdintoja, joihin matkamme antoivat kimmokkeen, ja keskusteluja, joita asioista on käyty adoptiokentän toimijoiden kanssa Suomessa. Tuleville adoptiovanhemmille järjestettäviä valmennuskursseja käsitellään tässä raportissa lähemmin erillisessä kappaleessa (ks. kappale 5.2).

5.1.1 Tanska

Kööpenhaminaan suuntautuneella matkallamme tutustuimme Tanskan adoptiojärjestelmään vieraillemalla *Familiestyrelsen*issä, *Adoptionsnævnet*issä, adoptiojärjestö *DanAdopt*issa ja tapaamalla asiakasjärjestö *Adoption og Samfund*in edustajan.

Tanskassa *Familiestyrelsen*, joka toimii oikeusministeriön (*Justitsministeriet*) alaisuudessa, on vastuussa maan adoptio toiminnan kehittämisestä. Se on myös vastuussa vuonna 2000 pakollisiksi säädettyjen, adoptiovanhemmille tarkoitettujen valmennuskurssien järjestelyistä ja sisällöstä. Se vastaa myös valtakunnallisesta Post-adoption (PAS)-projektista, joka on käynnissä ainakin vuosina 2007–2010. *Justitsministeriet*in alaisuuteen kuuluu myös *Adoptionsnævnet*, maan adoptiolautakunta, joka valvoo maan adoptio toimintaa ja vastaa tiedon levittämisestä adoptioasioiden parissa työskentelevien ammattilaisten keskuudessa. Tanskassa alueelliset lautakunnat myöntävät adoptioluvat ja adoptiolautakunta käsittelee ainoastaan päätöksistä tehdyt valitukset.

Tanskassa adoptioprosessi on jaettu kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa adoptioijat käyvät läpi alustavan hyväksynnän, joka koskee yleisiä vaatimuksia kuten mm. ikää, terveydentilaa ja rikostaustaa. Päätöksen tekee alueellinen lautakunta ja kielteinen päätös voi mennä uudelleen harkittavaksi kansalliseen adoptiolautakuntaan. Sen jälkeen hyväksytyt adoptioijat ilmoittautuvat pakolliselle valmennuskurssille, joita järjestetään Tanskassa neljällä paikkakunnalla. Kurssin suorittamisen jälkeen adoptioijat siirtyvät omasta pyynnöstään kolmanteen vaiheeseen, jossa selvitetään adoptioijien soveltuvuus adoptiovanhemmiksi. Adoptioluvan myöntää sosiaalityöntekijän lausunnon perusteella jokin viidestä alueellisesta lautakunnasta. Lautakunnan jäsenenä ovat aina sosiaalityöntekijä, lääkäri ja juristi. Nämä kolme vaihetta kestävät yhteensä noin vuoden, mikäli adoptioijat päättävät aina siirtyä välittömästi vaiheesta toiseen.

*Familiestyrelsen*in valtion rahoittama PAS-projekti käynnistyi toukokuussa 2007 tarkoituksenaan tukea adoptio perheitä aikaisessa vaiheessa. Kohderyhmänä ovat perheet, joilla on ollut adoptiolapsi korkeintaan kolme vuotta, ja tukitoimet kohdistetaan ensi sijassa adoptiovanhempiin. Tukeen sisältyy terapeutin tapaaminen enintään viisi kertaa, tarveharkinnan mukaan useamminkin. Projektissa työskentelee 17 terapeuttia, joista suurin osa on psykologeja. Tähän mennessä 30 % palveluun oikeutetuista perheistä on käyttänyt sitä. Suurin osa perheistä on ollut tyytyväisiä saamaansa tukeen. Adoptiojärjestöjen toivomus oli, että projektia voitaisiin laajentaa siten, että myös muut ammattilaisryhmät kuin psykologit voisivat tarjota tukea perheille. Esiin tuotiin myös tarve kouluttaa terveydenhuollon, päivähoiton ja koulun eri ammattiryhmiä adoptioon liittyvissä asioissa.

5.1.2 Norja

Oslossa saimme mahdollisuuden vieraillla *Barne-, ungdoms- och familjedirektoriatetissa* ja adoptiojärjestö *Adopsjonsforumissa*.

Norjassa *Barne-, ungdoms- och familjedirektoriatet (Bufdir)* on *Barne- och likestillingsdepartementetin* alaisuuteen kuuluva hallintoelin, joka on adoptioasioista vastaava keskusviranomaisen ja hoitaa Haagin yleissopimuksessa määritellyt tehtävät. *Bufdir* vastaa myös maksuttomista valmennuskursseista kansainvälistä adoptiota haluaville. Tuleville adoptiovanhemmille tarkoitettut valmennuskurssit ovat Norjassa toistaiseksi vapaaehtoisia. *Bufdirin* tehtäviin kuuluu myös hoitaa Norjan harvalukuiset kotimaiset adoptiot pitämällä rekisteriä perheistä, jotka haluavat adoptoida lapsen kotimaasta. Norjassa adoptioluvat myönnetään viidessä alueellisessa toimistossa, mutta jos adoptoitavalla lapsella on erityistarpeita tai jos kyseessä ovat sisarukset tai yli 5-vuotiaat lapset, adoptiolupa tarvitaan erityislautakunnalta. Tälle erityislautakunnalle kuuluu myös kotimaasta adoptoitaviksi tulevien lasten "sovittaminen" kotimaista adoptiota odottaviin perheisiin. Vuodesta 2000 lähtien *Bufdir* on myös vastannut keskusarkistosta, josta kaikki ulkomailta adoptoitujen henkilöiden asiakirjat ovat adoptoitujen itsensä saatavilla heidän tultuaan aikuisiksi.

Tulevien adoptiovanhempien arvio soveltuvuudesta tehdään kunnissa. Ne viisi aluetoimistoa (*Bufetat*), jotka myöntävät adoptioluvat ovat myös vastuussa adoptioasioiden hoitoon liittyvästä osaamisesta oman alueensa kunnissa. Soveltuvuusselvitykset hoidetaan kunnan muiden lastensuojeluasioiden ohella, mistä seuraa usein, ettei niiden painoarvo kunnissa ole kovin suuri. Soveltuvuusselvitys kestää kunnassa noin 3-6 kk, ja tarjolla olevat valmennuskurssit on suunniteltu siten, että niille osallistuttaisiin adoptioprosessin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Norjassa adoptioperheille ja adoptoiduille tarjotaan samat tukipalvelut kuin muille maassa asuville lapsiperheille. Tähän mennessä ei ole katsottu tarpeelliseksi tarjota erityistukipalveluita yhteiskunnan toimesta, ja adoptioon saatava erityistuki on pääosin adoptiojärjestöjen järjestämää.

5.1.3 Ruotsi

Ruotsissa meidät vastaanottivat *Myndighet för internationell adoption (MIA)*, *Socialstyrelsen* ja *Stockholms resurscentrum för adopterade* sekä siihen kuuluvat *Öppna förskolan Spira* ja *Duvnäs familjestöd*.

Kansainvälisen adoption keskusviranomaisena Ruotsissa toimii *Myndighet för internationell adoption (MIA)*, kun taas *Socialstyrelsen* vastaa sen työn sisällöstä ja

laadusta, jota kuntien sosiaalitoimi tekee, ts. adoptioluvan myöntämiseen vaadittavan selvityksen tekemisestä, vanhempainkoulutuksesta sekä adoption jälkipalvelusta. MIA on laatinut yhdessä *Socialstyrelsenin* kanssa materiaalia adoptiovanhempien valmennuskursseille (FIA), jotka ovat olleet vuodesta 2005 lähtien pakollisia kaikille ulkomailta adoptoiville.

Lupaselvitykset, ts. selvityksen soveltuvuudesta adoptiovanhemmaksi, tekee Ruotsissa samoin kuin muissa Pohjoismaissa kotikunnan sosiaalipalvelu. Pakollinen vanhempien valmennuskurssi on suunniteltu käytäväksi mieluiten sosiaalityöntekijän ensimmäisen tapaamisen jälkeen, mutta ennen varsinaisen selvityksen aloittamista, koska kurssin yhtenä tavoitteena on saada adoptoijat pohtimaan sitä, onko adoptio heille oikea vaihtoehto. Adoptioluvan antaa kunnan sosiaalilautakunta sen jälkeen, kun valmennuskurssi on suoritettu ja kotiselvitys on tehty. Läänioikeus on lupa-asioiden valitusinstanssi. Ruotsissa adoptioneuvontavaiheen kesto vaihtelee kunnittain. Sen tavoitteet ovat samat kuin Suomessa, ts. valmentaa adoptoijia tulevaan rooliinsa ja arvioida heidän soveltuvuuttaan adoptiovanhemmuuteen.

Matkamme aikana saimme tutustua siihen, kuinka Tukholman kaupunki on järjestänyt adoptioperheille tarkoitettut tukipalvelut, sillä jokainen kunta on vastuussa omien adoptioperheidensä tukipalvelujen järjestämisestä. Tukholmassa toimii *Resurscentrum för adopterade och deras familjer*. Sen tehtäviin kuuluu vanhempien valmennus ennen adoptiota, neuvonnan ja tuen koordinointi sekä tiedon levittäminen ammattilaisille Tukholman alueella. Resurssikeskuksen yhteydessä toimivat myös *Öppna förskolan Spira* ja *Duvnäs familjestöd*. Nämä kaksi yksikköä tarjoavat adoptiovanhemmille tukea ja apua vanhemmuuteen. Avoin esi-koulu on tekemisissä tukholmalaisien adoptioperheiden enemmistön kanssa, ja sen toiminta on suunnattu kaikille uusille adoptioperheille avoimena päiväkotina, joka on tarkoitettu 0-6-vuotiaille adoptiolapsille. Päiväkodin koko toiminta on suunniteltu adoptoitujen lasten ja heidän vanhempiansa tarpeiden pohjalta. *Duvnäs familjestöd* tarjoaa intensiivisempää tukea vanhemmuudelle mm. tukemalla lapsen ja vanhemman varhaista vuorovaikutusta. Nämä tukipalvelut ovat maksuttomia tukholmalaisille adoptioperheille.

5.1.4 Pohjoismaiden adoptiotoiminta suomalaisesta näkökulmasta

Seuraavat pohdinnat heijastavat paitsi projektityöntekijöiden ajatuksia, myös keskustelua, jota ne ovat herättäneet Suomessa adoptioiden parissa työskentelevien keskuudessa. Järjestimme marraskuussa 2008 adoptiotoimijoille suunnatun seminaaripäivän, johon liittyi keskustelua sen pohjalta, mitä olimme oppineet Tanskassa. Seminaaripäivään osallistui noin 30 henkeä. Samantyyppinen tilaisuus järjestettiin kesäkuussa 2009 Ruotsiin ja Norjaan suuntautuneiden matkojen jälkeen.

Kolmesta Pohjoismaasta keräämämme tiedon ja kokemuksen perusteella on havaittavissa suuri ero näiden maiden ja oman maamme välillä resursseissa, jotka viranomaiset antavat adoptiotoiminnan kehittämistä varten. Suomessa Haagin yleissopimuksen mukainen adoptioasioista vastaava keskusviranomaisen on Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alainen adoptiolautakunta, joka hoitaa kansainvälisiä adoptioita. Vastaavien adoptiolautakuntien mahdollisuudet kehitystyöhön muissa maissa ovat huomattavasti paremmat kuin Suomessa, koska niillä on suuremmat resurssit. Niukoista resursseista huolimatta Suomen keskusviranomaisen ja adoptiolautakunta on Pohjoismaisista lautakunnista ainoa, joka myöntää kaikki kansainvälisten adoptioiden luvat. Muissa maissa vastaava lautakunta tai adoptioasioista vastaava ministeriö on ottanut aktiivisemmän ja merkittävämmän roolin adoptiotyön kehittämisessä, kirjallisen materiaalin tuotannossa ja jopa adoptioperheiden tukipalveluiden järjestämisessä.

Se, että lasta haluavien adoptioprosessi koostuu eri vaiheista samalla tavalla Ruotsissa ja Tanskassa, herätti kiinnostuksemme. Tanskassa rakenne on selkeä, siinä on kolme peräkkäistä vaihetta, kun taas pakollinen valmennuskurssi Ruotsissa toteutuu ainoastaan osassa maata toivottuna ajankohtana, ts. prosessin alussa. Erilaisista vaiheista koostuva prosessi on samalla haaste sen suhteen, kuinka siirtymät vaiheiden välillä saadaan sujumaan juohevasti adoptioijien kannalta. Tanskan järjestelmään kuuluva alustava hyväksyntä herätti hyvin paljon kiinnostusta Suomessa käytännön adoptiotyötä tekevien parissa. Aikaisessa vaiheessa annettava alustava hyväksyntä yleisten vaatimusten perusteella vapauttaisi sosiaalityöntekijöiden resursseja työhön niiden perheiden kanssa, joilla on realistiset mahdollisuudet lapsen adoptointiin. Samalla adoptioijat, jotka eivät täytä vaatimuksia, saivat mahdollisuuden valittaa päätöksestä aikaisessa vaiheessa.

Malli, johon sisältyy pakollinen adoptiota varten käytävä valmennuskurssi ennen adoptioeuvontavaihetta tai sen yhteydessä, herätti sekä kiinnostusta että kysymyksiä. Suurin osa oli sitä mieltä, että valmennuskurssi voisi olla hyvä lisä myös suomalaiseen adoptioeuvontavaiheeseen samalla, kun ehdotus on herättänyt huolestuneisuutta siitä, että tämä malli saattaisi lyhentää ja/tai huonontaa adoptioeuvonnan laatua. Suomessa adoptioeuvonnalla on nykyisellään selkeä valmentava tehtävä soveltuvuuden arvioinnin rinnalla. Suomen tilanne poikkeaa muiden Pohjoismaiden tilanteesta siten, että adoptioeuvonta, ts. soveltuvuuden arviointi ja valmennus adoptiovanhemmuuteen ovat tehtäviä, joita voivat hoitaa paitsi kunnan sosiaalityöntekijät, myös ulkopuolinen adoptiotoimisto kunnan ostopalvelusopimuksen perusteella. Ainoa tähän luvan saanut adoptiotoimisto on Pelastakaa Lapset ry, joka hoitaa nykyisin valtaosan (n. 70 %) kaikista adoptioeuvonnasta Suomessa. Näin ollen järjestö on samalla erikoistunut adoptioeuvontatyöhön. Suomessa järjestöt pitävät valmennuskursseja adoptioijille, mutta kurssit ovat vapaaehtoisia eivätkä osa lakisääteistä adoptioprosessia.

Pakollisten valmennuskurssien järjestäminen adoptoijille ja niiden tarve herättää paljon keskustelua, josta tarkemmin valmennuskursseja käsittelevässä kappaleessa (ks. luku 5.2). Adoptioneuvonnan päätyttyä luvan kansainväliseen adoptioon antaa edellä mainittu adoptiolautakunta. Päätöksestä voi valittaa hallintotuomioistuimeen.

Mitä tulee adoptioperheiden ja adoptoitujen tukipalveluihin adoption jälkeen, mielestämme tanskalainen adoption jälkipalveluprojekti ja Tukholman kaupungin tarjoamat palvelut ovat erittäin hyviä malleja, joita voitaisiin kehittää edelleen ja soveltaa omiin olosuhteisiimme. Molemmat ovat matalan kynnyksen malleja, joissa tukea tarjotaan varhaisessa vaiheessa kaikille sitä tarvitseville adoptioperheille, ja tuki on perheille maksutonta. Suomessa adoption jälkipalveluiden osalta tilanne on samankaltainen kuin Norjassa (ja joissain osissa Ruotsia): adoptioperheille tarjotaan pääosin samanlaista tukea kuin muillekin lapsiperheille. Erytystuen tarve on Suomessa tunnistettu ja tukimuotoja kehitetään jatkuvasti. Samalla tämä erikoistuki on pääosin kolmannen sektorin ja yksityisten palvelunantajien tuottamaa, minkä vuoksi se on perheille maksullista eikä se ole tasaveroisesti kaikkien saatavilla. Tanskan mallissa, jossa on valtion ylläpitämä tukijärjestelmä, perheet ovat tasavertaisessa asemassa kotikunnasta riippumatta. Ruotsin mallissa, aivan kuten Suomessakin, kunnat vastaavat itse tarjoamastaan palvelusta, mikä saattaa johtaa siihen, että perheiden lähtötilanne on keskenään hyvin erilainen.

Pohjoismaihin suuntautuneilla vierailuillamme saimme hyvin arvokkaita kokemuksia toimivista malleista ja kehitystarpeista. Niistä on paljon hyötyä toiminnan kehittämisessä Suomessa, sillä adoptiolainsäädäntömme uudistetaan kokonaan lähivuosina. Koska projektimme kesto oli rajallinen, olemme pyrkineet kaikin tavoin jakamaan kokemuksiamme ja tietoa kaikille asiasta kiinnostuneille. Tällä tavoin työmme on parhaalla mahdollisella tavalla hyödyksi koko adoptio-kentälle, myös tulevassa kehitystyössä. Asemamme kestoltaan rajatun projektin työntekijöinä asetti haasteita sille, miten löytää pysyviä yhteistyömalleja Pohjoismaiden kesken. Projektin aikana solmitut kontaktit edistävät toivon mukaan yhteistyötä myös jatkossa.

Intensiivisempää yhteistyötä Pohjoismaiden kesken voitaisiin harjoittaa tietoa ja kokemuksia vaihtamalla mm. yhteisissä seminaareissa. Adoptioasiat ovat erityiskysymyksiä kaikissa Pohjoismaissa, ja suurin osa nykyisistä pohdinnan aiheista hyvin samankaltaisia. Valmiita verkostoja ja foorumeita on jo olemassa (esim. NAC – Nordic Adoption Council), joka tarjoaa hyviä yhteistyömahdollisuuksia. Myös kentällä työskentelevät, esim. adoptioperheiden parissa työtä tekevät sosiaaliryöntekijät, voisivat oppia paljon toisiltaan yli kansallisten rajojen.

5.2 Adoptiovalmennuskurssit- tietoa ja taitoa uuteen vanhemmuuteen

Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää

5.2.1 *Adoptiovalmennuskurssin tarkoitus*

Sekä adoptionhakijoiden soveltuvuuden arviointi että heidän kurssimuotoinen valmentamisensa ovat laaja-alaista ennaltaehkäisevää toimintaa. On varsin todennäköistä, että arvioimalla hakijoiden soveltuvuutta ja valmentamalla heitä vähennetään monia adoptioon liittyviä riskejä tule-vaisuudessa³.

Adoptiota edeltävien valmennuskurssien tavoitteena on antaa lisävalmiuksia adoptiovanhemmuuteen, mm. kykyä ymmärtää lapsen tarpeita ja vastata niihin sekä tietoa lasten taustoista ja kehitykseen liittyvistä erityishaasteista, mutta myös vanhempien omista reaktioista traumatisoituneen lapsen vanhempina. Käytännön työ on osoittanut, että valmennuskurssin käyneet hakijat ovat paremmin valmistautuneita lapsen tullessa perheeseen ja myös avoimempia yhtäältä ymmärtämään adoption kaikissa osapuolissa herättämiä reaktioita ja toisaalta hakemaan apua tilanteen sitä vaatiessa.

5.2.2 *Adoptiovalmennuskurssit Pohjoismaissa*

Vahke-hankkeen aikana tutustuimme adoptiovalmennuskurssitoimintaan kaikissa Pohjoismaissa Islantia lukuun ottamatta. Islannin osalta kuulumme, että valmennuskurssit ovat siellä pakollisia ja että ne on luotu Tanskan valmennuskurssimallin pohjalta. Seuraavassa kuvaamme valmennuskurssitoimintaa Pohjoismaihin suuntautuneiden matkojemme pohjalta.

5.2.3 *Ruotsi*

Ruotsissa adoptiovalmennuskurssit ovat olleet pakollisia vuodesta 2005 lähtien. Kurssien päämääränä on, että hakijat sekä saavat tietoa adoptiosta että käyvät läpi omaa ajatusprosessiaan kurssin aikana. Kurssi kestää 21 tuntia ja kurssimateriaalin on kehittänyt Socialstyrelsen yhteis-työssä Ruotsin keskusviranomaisen MIA:n kanssa. Kurssien vetäjille ei ole varsinaisia päte-vyysvaatimuksia, mutta suositellaan, että heillä olisi käyttäytymistieteellinen koulutustausta, lapsiin sekä kansainväliseen adoptioon liittyvää osaamista sekä ryhmänvetotaitoja. Ajatuksena

³ IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (2007) Internationellt adopterade i Sverige – en antologi. Socialstyrelsen.

on, että hakijat kävisivät valmennuskurssin ennen adoptioneuvonnan alkamista, joka tapauksessa ennen adoptioluvan saamista.

Tukholman kaupungin järjestämät valmennuskurssit ajoittuvat aikaan ennen adoptioneuvontavaihetta. "Resurscentrum för adopterade och deras familjer"-keskuksen mukaan niiden hakijoiden kanssa, joilla on jo valmennuskurssin pohjalta perustietoa adoptiosta ja jotka ovat pohtineet adoptiota omakohtaisesti, voidaan arviointivaiheessa keskittyä arvioinnin kannalta olennaisiin asioihin (esim. oma lapsuus, parisuhde, kasvatusasiat jne.). Sosiaalityöntekijällä ja asiakkailta on yhteinen kieli ja tiedollisesti tasapainoisempi suhde heti neuvonnan alussa. Tukholmassa suurin osa kurssien vetäjistä on sosiaalityöntekijöitä, mutta he eivät koskaan ole samoja sosiaalityöntekijöitä, jotka antavat adoptioneuvontaa kursseilla oleville hakijoille. Valmennus ja arviointi on näin haluttu pitää erillään toisistaan.

Valmennuskurssit eivät toteudu kaikkialla Ruotsissa samaan strukturoituun ja korkeatasoiseen tapaan kuin Tukholmassa. MIA:n mukaan valmennuskurssitoiminnan puutteita Ruotsissa ovat mm. se, että kurssien pakollisuudesta päätettäessä ei haluttu määritellä sitä, kuka tai ketkä vastaavat kurssien vetämisestä ja koordinoinnista. Tämä puolestaan vaikuttaa kurssien laatuun, hintaan ja ohjaajien pätevyyteen eri puolilla maata.

5.2.4 Tanska

Tanskassa adoptiovalmennuskurssit ovat olleet pakollisia vuodesta 2000 alkaen. Kurssit järjestetään viikonloppukursseina: ensin yksi päivä ja 4-6 viikon kuluttua kokonainen viikonloppu. Vastuu sekä kurssien sisällöstä, ohjaajien koulutuksesta ja ohjauksesta että käytännön järjestelyistä on Tanskan Familiestyrelsenillä. Kurssi ajoittuu Tanskan kolmivaiheisen adoptioprosessin toiseksi vaiheeksi hakijoiden esihyväksynnän jälkeen, mutta ennen varsinaista adoptioneuvontavaihetta.

Kursseilla on aina kaksi vetäjää, nainen ja mies, joista toisella on adoptiotausta (adoptiovanhempi tai adoptoitu aikuinen) ja toisella ei. Vetäjillä voi olla esim. psykologin, opettajan, sairaanhoitajan tai sosiaalityöntekijän koulutus. Lisäksi heillä on terapiakoulutus, mutta kaikkein tärkeimmäksi on nostettu kuitenkin ryhmänvetotaidot. Adoptiovalmennuskurssin keskeinen asia on tunnettyöskentely, johon kannustetaan monin eri menetelmin. Valmennuskurssin tullessa Tanskassa pakolliseksi vähennettiin hakijoiden kontrollointia ja lisättiin itsearviointin osuutta. Myöskään Tanskan valmennuskurssiin ei sisälly arvioivaa osuutta.

Valmennuskurssitoiminnan puutteiksi Tanskassa on nähty kurssien lyhentyminen aiemmasta (ennen neljä päivää) ja myös se, että adoptioprosessin keskeyttämisistä tapahtuu kurssin jälkeen vähemmän kuin oli toivottu.

5.2.5 *Norja*

Norjassa vapaaehtoisten ja osallistujille täysin ilmaisten⁴ adoptiovalmennuskurssien sisällöstä, toteutuksesta ja ohjaajien koulutuksesta on vuodesta 2006 alkaen vastannut Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet ja siellä toimiva psykologi. Sitä ennen kurssija järjesti yksi Norjan kolmesta adoptiopalvelunantajasta, Adopsjonsforum. Norjassa valmennuskurssit on tarkoitettu ensimmäistä adoptiolasta toivoville ja niille suositellaan osallistuttavan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa adoptioprosessia. Kurssien sisältö ja rakenne perustuvat pitkälti Tanskan toimintamalliin sekä sisällön että rakenteen puolesta. Kurseilla on kaksi vetäjää, joista toisella on adoptiotausta sekä esimerkiksi pedagoginen koulutus ja toisella taas esimerkiksi psykologin, sosiaalityöntekijän, esikoulun opettajan tai muu pedagoginen koulutus. Kurssija järjestetään 30 - 40 vuodessa eri puolilla maata. Kurssit ovat aina täynnä ja niille osallistuu arviolta noin 50 % hakijoista. Kurseista saatu palaute on ollut hyvää.

Norjan hallituksen asettama, koko maan adoptiotoiminnan kehittämistä pohtinut työryhmä sai syksyllä 2009 valmiiksi raporttinsa, jossa suositellaan adoptiovalmennuskurssien ottamista lakisääteiseksi osaksi adoptioprosessia⁵. Suurimmaksi syyksi nähdään se, että nykytilanteessa kurseille eivät osallistu ne hakijat, jotka kurssia eniten tarvitsisivat. Tämä ehdotus jättää toteutuessaan Suomen ainoaksi Pohjoismaaksi, jossa kurssit eivät kuulu osaksi virallista adoptioprosessia.

5.2.6 *Suomi*

Lakisääteisen adoptioeuvonnan ohella Suomessa on järjestetty tuleville adoptiovanhemmille eri tahojen toimesta jo 20 vuoden ajan vapaaehtoisia valmennuskursseja. Interpedia ry ja Yhteiset Lapsemme ry aloittivat kurssitoiminnan ottaen mallia Ruotsin Adoptionscentrumin kurseista ja Pelastakaa Lapset ry aloitti Pride-kurssinsa 1990-luvun puolivälissä. Suomessa vapaaehtoisille valmennuskurseille osallistuu tällä hetkellä arvion mukaan vain noin 20 % hakijoista.

5.2.6.1 *Yhteiset Lapsemme ry*

Vuodesta 2008 adoptiovalmennuskurssit on keskitetty Yhteiset Lapsemme ry:lle, joka järjestää sekä ilta- että viikonloppukursseja. Iltakurssien kesto on 10 tapaamis-

⁴ 20 kurssia (sisältäen majoituksen ja ylläpidon kurssiviikonloppuina) maksaa valtiolle noin 3 miljoonaa NOK (= noin 340 000 €)

⁵ Adopsjon – til barnets beste. en utredning om de mange ulike sidene ved adopsjon. NOU 2009: 21.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2009/nou-2009-21.html?id=579104>

kertaa (kahden viikon välein, a 2,5 tuntia) ja viikonloppukurssien kaksi viikonloppua 4-6 viikon välein. Valmennuskurssien materiaali ja sisältö ovat yhteneväiset muiden Pohjoismaiden valmennuskurssien kanssa. Lisäksi Interpedia ry:n aiemmin kokoama kurssimateriaali ja menetelmät on otettu soveltuvin osin käyttöön kurssien suunnittelussa.

Iltakursseilla on yksi vetäjä ja viikonloppukursseilla kaksi. Kaikilla valmennuskurssien ohjaajilla on omakohtainen kokemus adoptiosta (adoptiovanhempi tai aikuinen adoptoitu). He eivät ole mukana arvioimassa hakijoiden valmiutta adoptiovanhemmuuteen, eivätkä ole yhteydessä adoptioneuvontaa antavaan tahoon. Ohjaajille järjestetään perehdytystä ja koulutusta säännöllisesti.

Yhteiset Lapsemme ry:n valmennuskurssin voi käydä missä vaiheessa adoptioprosessia tahansa. Kurssien keskeinen päämäärä on antaa tietoa adoptiosta, käynnistää ja vahvistaa hakijoiden tunneprosessia sekä kannustaa hakijoita omaan prosessointiin.

5.2.6.2 *Pride-kurssit (Parent's Resource for Information, Development, Education)*

Sekä Pelastakaa Lapset ry että kunnat järjestävät Suomessa Perhehoitoliiton ja Pelastakaa Lapset ry:n Suomeen USA:sta 1990-luvun puolivälissä tuodun mallin mukaisia Pride-kursseja⁶. Kurssi voi olla osa adoptioneuvontaa, mikäli sama taho vetää kurssin ja antaa neuvontaa adoptiohakijoille. Kurssin kesto on yleensä yhdeksän tapaamista (ä 3 tuntia), 1-2 kotikäyntiä sekä runsaasti kurssiin liittyviä kotitehtäviä. Kurssi voidaan toteuttaa tiivistetyillä tapaamisilla, jolloin kokonais-tuntimäärä kuitenkin on sama. Kurssin teemat ja menetelmät ovat melko yhteneväisiä muiden adoptiovalmennuskurssien kanssa, vaikka kurssit ovatkin selkeästi suunnattu enemmän sijaisvanhemmuutta harkitseville.

Pride-kurssien vetäjinä toimivat aina yhdessä sosiaalityöntekijä ja adoptio- tai sijaisvanhempi. Kurssi sisältää arviointiosuuden, jossa arvioidaan hakijoiden viittä valmiutta sijais- tai adoptiovanhemmuuteen. Arviointi on avoimesti osa kurssia ja koostuu sekä osallistujien itsearviointista että vetäjien arvioinnista. Kurssin päättymisen jälkeen sekä vetäjillä että osallistujapariskunnalla voi joko olla yhteneväinen näkemys osallistujien valmiuksista sijais- tai adoptiovanhemmuuteen tai yhtenevä näkemys siitä, että sijais- tai adoptiovanhemmuus ei ole oikea ratkaisu. Tilanteessa, jossa osallistujat arvioivat omat valmiutensa hyväksi, mutta vetäjät eivät, ratkaisee aina vetäjien arvio.

⁶ Tällä hetkellä Pesäpuu ry on vastuussa Pride-kurssien materiaalista ja kouluttajakoulutuksista.

5.2.6.3 *Pelastakaa Lapset ry:n ryhmämuotoinen adoptio- neuvonta*

Varsinaisten valmennuskurssien lisäksi Pelastakaa Lapset ry järjestää ryhmämuotoista adoptio- neuvontaa osana adoptio- neuvontaa, omille asiakkailleen eri puolilla Suomea. Pääpaino ryhmätapaamisissa on adoptiolapsen liittyvissä asioissa, kun taas henkilökohtaisessa neuvonnassa keskitytään hakijoiden henkilökohtaiseen tilanteeseen.

5.2.7 *Pohdintaa valmennuskurssien järjestämisestä Suomessa*

Vahke- hankkeen aikana tehdyn työn perusteella olemme päätyneet suosittelemaan valmennuskurssien pakollisuutta ja tulemista osaksi virallista adoptio- prosessia myös Suomessa (ks. tarkemmin tämän raportin luku 6). Valmennuskurssien pakollisuus takaisi sen että kurseja on järjestettävä.

Tiedon saannin ohella erityisen keskeistä valmennuskurssilla on osallistujien itsearviointi ja tunnetyöskentely. Tieto ja ymmärrys sekä tunnetason työskentelytaito lieventävät osittain sekä perheen muodostumis- että myöhempien vaiheiden stressiä ja madaltavat vanhempien kynnystä hakea tarvittaessa apua itselleen ja lapselleen. Lisäetu on kurssien kautta saatava verkostoituminen ja vertaistuki jo pitkän adoptio- prosessin aikana, mutta myös tulevassa vanhemmuudessa.

Pohjoismaihin tehtyjen vierailujen aikana käydyissä keskusteluissa nousi usein esiin vapaan pohtimisen tila (Kamm 2009.). Tällainen reflektiivinen tila voi syntyä adoptiovalmennuskurssilla, jossa hakijat saavat tietoa, vertaistukea ja ohjaajan tukea ja voivat vapaasti pohtia adoptioon liittyviä tunteita, esimerkiksi erilaisia pelkoja ja epäilyksiä, ilman että tietoja voidaan käyttää heidän arvioinnissaan. Koulutetut kurssiohjaajat sekä muut osallistujat toimivat hakijan ”peilinä” hänen prosessoinnissaan, mutta eivät ota kantaa hakijan soveltuvuuteen. On tärkeää kunnioittaa ja osoittaa luottamusta yksittäisen hakijan omaa adoptio- toiveen prosessointia kohtaan. Adoptio- neuvonnassa hakija saa jatkaa työstämistä yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa käyttäen hyväksi tämän osaamista.

Valmennuskurssija jatkossa suunniteltaessa mielestämme on tärkeää huomioida mm. seuraavia asioita:

- Adoptiovalmennuskurssien tulisi olla suunnattuja kaikille ensimmäistä adoptiolastaan toivoville riippumatta siitä, adoptoidaanko lapsi kotimaasta vai ulkomailta.
- Keskusviranomaiselle keskitetyn vastuun kautta kurssin tavoitteet, sisältö, ohjaajien pätevyys sekä koordinointi voidaan määritellä ja siten turvata kurssien tasalaatuisuus.

- Adoptiovalmennuskurssin olisi hyvä sijoittua ajallisesti prosessin alkuun, mieluiten ennen adoptioeuvonnan alkamista.
- Kurssimateriaali valmistellaan hyödyntäen Suomessa ja muissa Pohjoismaissa jo olemassa olevia materiaaleja ja osaamista.
- Kurssien vetäjiä tulee olla kaksi, koska adoptiovalmennusryhmän vetäminen on haasteellinen tehtävä. Ehdotamme, että toisella vetäjällä on omakohtaista kokemusta adoptiosta (adoptiovanhempi tai adoptoitu) ja toisella ammatillinen suhde adoptioon (esim. sosiaalityöntekijä, psykologi). Tämä malli on Suomessa käytössä Pride -valmennuksessa ja Tanskassa sekä Norjassa adoptiovalmennuskursseilla.
- Keskeisiksi työmenetelmiksi ehdotamme menetelmiä, jotka avaavat adoptiota kurssilaisille tunnetasolla. Näitä ovat mm. erilaiset visuaalisia ja tunteita herättäviä menetelmiä, kuten filmit, mielikuvaharjoitukset, lapsen taustaa ja adoptioprosessia imitoivat ja realisoivat harjoitukset, pienryhmä- ja yhteiskeskustelut jne. Lisäksi on tärkeää antaa mahdollisuus verkostoitumiseen ja ajatusten vaihtoon kurssilaisten kesken.

Pohjoismaiset kurssimateriaalit:

Norja: Carli, Amalie & Dalen Monica (2006) Adopsjonsfamilien. Informasjon og veiledning til adoptivforeldre. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Tanska: Kursusmateriale. De adoptionsforberedende kurser. Justitsministeriet, Familienstyrelsen.

Ruotsi: Att bli förälder till ett barn som redan finns (2008) Socialstyrelsen & Myndighet för Internationella Adoptionsfrågor. + Lärarhandledning till materialet.

6

Valtakunnallisen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittämis- ja levittämishankkeen (VAHKE) suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille suunnatusta tuesta

1. Suositus adoptiotoiminnan ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta

Vastuu adoptiotoiminnan yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä sekä valvonnasta on keskitetty yhdelle asiantuntijaelimelle (esim. adoptiolautakunta, neuvottelukunta tai vastaava)

2. Suositus ammattihenkilöstön adoptio-osaamisesta

Adoptioon liittyvä osaaminen turvataan sosiaali-, terveydenhuolto- ja opetusalan peruskoulutuksessa ja täydentävää jatkokoulutusta tarjotaan jo ammatissa toimiville

Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi

3. Suositus adoptiohakijoille ja -perheille suunnatun tuen kehittämisestä

Adoptionhakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulee osa lakisääteistä adoptioprosessia

Perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki

Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki perus- ja erityispalvelujen parissa.

Helsinki 14.10.2009

Vahke-hankkeen ohjausryhmä:

Aulikki Haimi-Kaikkonen

jäsen

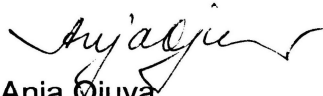
Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, perheoikeudellisten asioiden yksikkö

Vanessa Holmström

puheenjohtaja

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, perheoikeudellisten asioiden yksikkö

Anja Ojuva

jäsen

Interpedia ry.

Mia Montonen

koordinaattori ja työryhmän sihteeri

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Eini Pihlajamäki

varapuheenjohtaja

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Kerstin Rauma

jäsen

Adoptiokuraattoritoiminta/ Yhteiset Lapsemme ry.

Projektin ohjausryhmään ovat yllämainittujen lisäksi kuuluneet Marjo Hannu-Jama, Nopus/NVC; Marja-Riitta Kilponen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, kehittämiskeskus (4.3.2009 asti); Ilse Julkunen, Mathilda Wrede-institutet; Tuula Kumpumäki, Pelastakaa Lapset ry. (28.01.2009 asti); ja Kaisa Tervonen-Arnkil, Pelastakaa Lapset ry. (29.01.2009 alkaen). Tämän lisäksi ohjausryhmään on pysyvästi osallistunut Elise Uimonen, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, perheoikeudellisten asioiden yksikkö.

6.1 Aluksi

Adoptiotoiminnan sisällön ja kehittämistarpeiden pohdinta on erityisen merkittävää nykytilanteessa, jossa suomalaista adoptiolainsäädäntöä ollaan uudistamassa. Vahke-projektin laatimat kehittämissuositukset ovat osa projektin loppuraportointia. Kyseessä ovat toiminnan laatuun liittyvät suositukset, joissa ei oteta kantaa palvelujen rahoitukseen tai tuottajiin. Suositusten laatimisessa on käytetty taustatietona useampia lähteitä: projektihenkilöstön ammatillista adoptioon liittyvää osaamista, projektin aikana kertyneitä kokemuksia ja pohdintaa, projektin ohjausryhmässä käytyjä keskusteluja, suomalaisille adoptiotoimijoille suunnattujen informaatio- ja ryhmätyöskentelytilaisuuksien antia, tieteellistä kirjallisuutta sekä huolellista tutustumista muiden Pohjoismaiden adoptiotoimintaan ja -käytäntöihin.

Suositusten laatimisen tarkoituksena on yhtäältä parantaa suomalaisten adoptioperheiden saamaa palvelua ns. peruspalveluiden (sosiaalitoimi, päivähoito, terveydenhuolto, opetustoimi) parissa ja toisaalta valmentaa tulevia adoptiovanhempia entistä paremmin kohtaamaan adoptiovanhemmuuteen liittyviä erityishaasteita. Kokoava tavoite on adoptioperheeseen tulevan lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaaminen. Lisäksi suositusten tarkoituksena on herättää keskustelua Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan (myöh. Adoptiolautakunta tai lautakunta) roolista ja vastuista adoptiotoiminnan kehittämisessä ja ohjauksessa Suomessa. Adoptiolautakunnalle asetuksella määriteltävien tehtävien ja vastuiden laajentaminen edellyttää kokonaisvaltaista lainsäädännön sekä hallinnollisten rakenteiden uudistamista, mikä tulee huomioida uuden adoptiolain valmistelutyössä.

Vahke-projektin suositukset keskittyvät ainoastaan niihin adoptiotoiminnan alueisiin, jotka ovat olleet projektin kehittämistyön kohteina. Muita, projektin ulkopuolelle jääneitä adoptiotoiminnan kehittämiskohteita ovat mm. Adoptio-neuvonnan sisältö ja resurssit samoin kuin adoptioon erikoistuneiden tukimuotojen kehittäminen adoptoiduille ja heidän perheilleen sekä lapsensa adoptioon luovuttaneille vanhemmille.

6.2 Suositusten yleiset perustelut

6.2.1 *Adoptiovanhemmuus ja -lapseus ovat erityisiä*

Vanhemmaksi tulo on aina haasteellinen ja sopeutumista vaativa elämänmuutos. Lapsen odottaminen käynnistää tulevissa vanhemmissa psykologisen vanhemmuuteen siirtymisen prosessin, jonka tehtävänä on valmentaa lapsen vastaanottamiseen. (Brodén 2004.) Saman prosessin on todettu käynnistyvän myös

adoptiolasta odottavissa vanhemmissa, vaikka se onkin heidän kohdallaan tietyiltä osin erilainen ja osin myös vaikeampi prosessi (Brodzinsky & Huffman 1988.)

Adoptiolapsi tulee uuteen perheeseensä omien aikaisempien kokemustensa ja taustastansa nousevien erityiskysymysten kanssa. Näillä seikoilla on keskeinen vaikutus sekä lapsen että hänen vanhempiansa elämään sen alkuvaiheissa, mutta myös myöhemmin. (Juffer & Van IJzendoorn 2005.) Suurimmalla osalla adoptioratkaisuun päätyvistä hakijoista on taustallaan biologinen lapsettomuus ja osalla myös lapsettomuushoitoja. Näillä kokemuksilla voi olla vaikutusta tulevan vanhemmuuden kykyihin. Joidenkin vanhempien kohdalla kokemukset aiheuttavat erityistä psyykkistä haavoittuvuutta. Työstämätön lapsettomuuden suru tai yhä mielessä viipyvä toive saada biologinen lapsi voivat vaikeuttaa kiintymistä adoptiolapseen sekä uuden ihmissuhteen syntyä. Tämän lisäksi pitkä, eri vaiheista koostuva adoptioprosessi koetaan usein raskaana ja vaikeana vaiheena matkalla kohti adoptiovanhemmuutta. Adoptioneuvonnan aikainen huolellinen perhetilanteen selvitys voi tuntua stressaavalta ja epävarman odotusvaiheen aikana tulevien adoptiovanhempien tunteet vaihtelevat usein toivon ja epätoivon välillä. (Brodzinsky & Huffman 1988; Brodzinsky & Pinderhughes 2002; Daniluk & Hurtig-Mitchell 2003; von Greiff 2004; Högbäck 2008; IMS 2007; Levy-Shiff ym. 1990; Sandelowski ym. 1991.)

Myös vanhempien omat kiintymyssuhdekokemukset sekä temperamentti voivat vaikeuttaa adoptiovanhemmuutta ja suhteen luomista lapseen. Adoptioperheessä kiintymyssuhteen luominen ja perheenä yhteen kasvaminen vievät keskimääräistä enemmän aikaa ja vaativat usein vanhemmilta enemmän kyvykkyyttä havaita ja huomioida lapsen viestejä sekä vastata hänen tarpeisiinsa adekvaatilla tavalla. Tämä ns. reflektiivisen vanhemmuuden kyvyn vaade on intensiivisesti läsnä adoptioperheen elämässä sen eri vaiheissa. (Kalland 2005, 201-204.)

Aikaisemmin suuri osa Suomeen ulkomailta adoptoiduista lapsista oli vauvoja. Viime aikoina adoptoitavaksi päätyneet lapset ovat yhä useammin olleet hieman vanhempia ja/tai heillä on ollut erityistarpeita. Vuonna 2007 Suomeen adoption kautta tulleista lapsista yli 60 % oli syntynyt vuonna 2005 tai sitä ennen, kun taas vielä vuonna 2004 yli 80 % lapsista oli 2-vuotiaita tai nuorempia (STM 2008; STM 2005). Kansainväliset adoptiot ovat vähentyneet maailmanlaajuisesti viime vuosina, vaikka adoptiolasta toivovia on saman verran tai enemmän. Tämän vuoksi adoptiovapaat lapset ja adoptionhakijoiden toiveet eivät aina kohtaa. Adoptionhakijat joutuvat yhä enemmän miettimään, minkälaisen lapsen vanhemmiksi heidän voimavaransa riittävät (esim. lapsen ikä tai terveys). Moni perhe saa lapsen, joka ei täysin vastaa aiempia odotuksia tai toiveita. Tämän vuoksi sekä adoptiota edeltävä että sen jälkeinen tuki ovat entistä tärkeämpiä. (Lammerant & Hofstetter 2007, 4-5.)

Adoption on tutkimusten mukaan todettu suojaavan lasta sekä fyysisesti, psyykkisesti että sosiaalisesti myöhemmiltä vaikeuksilta. Lapsissa on yleensä havaittavissa positiivista sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä heidän tullessaan uuteen perheeseensä. (Esim. Jaffari-Bimmel 2005, Brodzinsky 1990, Juffer ja van IJzendoorn 2005.) Tästä huolimatta adoptoidut muodostavat monin eri tavoin haavoittuvan ryhmän. Adoptiolasten tausta muistuttaa usein lastensuojelun kautta sijoitukseen tulevien lasten taustaa, johon liittyy usein laiminlyöntiä, aliravitsemusta ja laitoshoidoa. Tultuaan adoptioperheeseen lapsella on tämän lisäksi haasteellisia kehityksellisiä tehtäviä, kuten kiintyminen uuteen perheeseensä, uuden kielen ja kulttuurin omaksuminen, oman identiteetin muodostaminen sekä mahdollisesti valtaväestöstä eroavaan ulkonäköön liittyviä haasteita. (esim. IMS 2007; Brodzinsky & Schechter, 1990.)

Andershed ym. (2007) toteavat artikkelissaan "Normbrytande beteende bland internationellt adopterade barn – Riskfaktorer och interventioner" nykyisen tutkimusnäytön vahvistavan sen, että adoptoiduilla on enemmän ongelmia kuin sen, että ongelmia ei olisi tai että adoptoidut olisivat sopeutuneet hyvin. Myös tutkimustieto nuorten ja nuorten aikuisten adoptoitujen lisääntyneestä itsemurhariskistä on syytä ottaa vakavasti. (IMS 2007, 94; Juffer & Van IJzendoorn 2005.)

Yhtäältä tutkimustiedon ja toisaalta adoptoitujen ja heidän perheidensä kanssa tehdyn työn pohjalta on helppo ymmärtää sekä varhaisessa vaiheessa annetun että jatkuvan tuen merkitys perheille. Jotta sekä lapsen että aikuisten tuen tarve tulisi havaituksi, tarvitaan hyvin adoptioon valmistautuneita adoptiovanhempia. Erityisen tärkeää kestävän ja terveen vanhempi-lapsisuhteen synnylle ja pysyvyydelle on se, kuinka hyvin vanhemmat onnistuvat luomaan realistisen kuvan omasta vanhemmuudestaan. Tulevat adoptiovanhemmat tarvitsevat tietoa adoptiosta, kiintymyssuhteesta, adoptioon ja adoptiolapsiin liittyvistä riskeistä ja haasteista, lasten taustasta yleensä sekä niin avointa ja monipuolista tietoa kuin vain mahdollista oman lapsensa taustasta kehittääkseen objektiivisen ja tasapainoisen kuvan omasta vanhemmuudestaan. (Brodzinsky 2008.) Adoptiovanhemmat tarvitsevat myös mahdollisuuden pohtia tunnetasolla jo olemassa olevan lapsen vanhemmuutta. Lisäksi tarvitaan adoptiolasten kehityshaasteita ja tuen tarvetta ymmärtäviä ammattilaisia neuvoloihin, päivähoitoon ja kouluun.

6.2.2 Yhteiskunnalla on vastuu adoptioperheiden palveluista ja niiden kehittämisestä

Adoptiotoiminnan lähtökohta on lapsen etu. YK:n lapsen oikeuksien yleis-sopimuksessa todetaan, että lapsen on ensisijaisesti voitava elää vanhempiensa kanssa. Lapsella, joka on vailla perheen turvaa, on oikeus valtion erityiseen

suojeluun. Tällaiselle lapselle taataan vaihtoehtoinen hoito, joka voi olla esim. sijaisperhehoito tai adoptio. (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989).

Sekä adoptiota säätelevien sopimusten ja lakien että adoptiota koskevien tutkimusten valossa voidaan todeta, että lapsella on oikeus tulla hänen tuloonsa valmistautuneille vanhemmille/vanhemmalle. Näin turvataan adoption onnistuminen sekä kaikkien perheenjäsenten pitkäkestoinen psyykkinen hyvinvointi. (esim. Biafora ym. 2007; Farber ym. 2007.)

Adoptioperhe on yhteiskunnan tuella luotu perhe, jonka vuoksi yhteiskunnalla myös on erityinen vastuu lapselle ja perheelle suunnattujen tukipalvelujen saatavuudesta (kotimaisissa adoptioissa tämän tulisi koskea myös adoptoitavan lapsen biologisia vanhempia). Tämä koskee sekä adoptionhakijoille annettavaa tukea ennen adoptiota että perheen ja adoptoidun tukemista adoption jälkeen. Yhteiskunnan vastuulla on myös taata se, että perheet saavat tarvitsemansa valmennuksen. Tähän Suomi on monen muun maan ohella sitoutunut ratifioimalla kansainvälisistä adoptioista säättävän Haagin sopimuksen (1993). Osan valmennuksesta perheet saavat sosiaalityöntekijän antamasta adoptioneuvonnasta ja osan taas osallistumalla erilaisille valmennuskursseille, seminaareihin ja vertaistukitoimintaan. Näkemyksemme mukaan Suomen kansainvälisellä lapseksiottamisasioiden lautakunnalla tai vastaavalla asiantuntijaelimellä tulisi jatkossa olla erityisen keskeinen rooli adoptioperheiden ennen ja jälkeen adoptiota saaman valmennuksen ja tuen sekä ammatillisen osaamisen varmistamisen koordinoinnissa ja osin myös suunnittelussa.

6.3 Suosituskohtaiset perustelut

6.3.1 *Suositus adoptiotoiminnan ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta*

Vastuu adoptiotoiminnan yleisestä ohjauksesta, kehittämisestä sekä valvonnasta on keskitetty yhdelle asiantuntijaelimelle (esim. adoptiolautakunta, neuvottelukunta tai vastaava)

Yleissopimuksessa lasten suojelusta ja yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, ns. Haagin sopimuksessa (1993) on sovittu, että jokaisessa sopimuksen ratifioineessa maassa täytyy olla nimettynä keskusviranomaisen hoitamassa sopimuksen mukaisia tehtäviä. Keskusviranomaisen tehtäviä voi hoitaa myös valtuutettu toimielin. Keskusviranomaisen tehtävät on määritelty Haagin sopimuksen 3 luvussa. Suomessa Haagin sopimuksessa tarkoitettuna keskusviranomaisena toimii lapseksiottamisesta annetun lain 20§ (1996/175) mukaan Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Lautakunnan kokoon-

panosta ja tehtävistä säädetään asetuksella Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta (1997/509). Asetuksen mukaan lautakunnan tulee mm:

- tehdä sosiaali- ja terveysministeriölle aloitteita ja esityksiä kansainvälisen lapseksiottamistoiminnan kehittämiseksi
- seurata kansainvälistä kehitystä kansainvälisissä lapseksiottamisasiossa
- seurata, miten Haagissa 29 päivänä toukokuuta 1993 lasten suojelusta ja yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasiossa tehtyä yleissopimusta (Haagin sopimus) noudatetaan Suomessa ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin sen noudattamiseksi
- hoitaa ne Haagin sopimuksen mukaan keskusviranomaiselle kuuluvat tehtävät, joita ei lailla, asetuksella tai sosiaali- ja terveysministeriön päätöksellä ole annettu muun elimen hoidettaviksi (Asetus Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta 1997/509)
- myöntää lapseksiottamisesta annetun lain mukaiset luvat lapseksiottamiseen

Haagin sopimuksen mukaan keskusviranomaisen on mm. ryhdyttävä kaikkiin aiheellisiin toimiin edistääkseen lapseksiottamisasiossa annettavien neuvonta- ja seurantapalvelujen kehittämistä valtiossaan (9 art.). Vahke-hankkeen aikana projektityöntekijät tapasivat kaikkien muiden Pohjoismaiden paitsi Islannin keskusviranomaiset. Vierailujen ja saadun materiaalin pohjalta voitiin todeta, että keskusviranomaiset vastasivat suuresta osasta adoptiotoiminnan kehittämisestä näissä maissa. Joitain maakohtaisia eroja oli havaittavissa.⁷ Keskusviranomais-toiminta oli myös huomattavasti paremmin resursoitua kuin Suomessa. Muissa Pohjoismaissa keskusviranomaiset eivät pääasiassa käsittele adoptionhakijoiden adoptiolupahakemuksia. Tämä antaa heille mahdollisuuden hoitaa muita heille määrättyjä tehtäviä, kuten kehittämistä ja koordinoimista. Keskusviranomaiset mm. tuottavat materiaalia adoptoijien, adoptiojärjestöjen sekä ammattilaisten käyttöön, suunnittelevat ja organisoivat adoptiovalmennuskursseja, suunnittelevat ja organisoivat adoptionjälkeistä tukitoimintaa, kouluttavat erityisesti adoptio-neuvontaa antavia sosiaalityöntekijöitä sekä antavat eri toimijoille työhohjausta ja tukea.

Suomessa adoptiolupahakemusten käsittely vie suurimman osan lautakunnan työskentelyajasta. Pienet resurssit ja iso lupahakemusten määrä ovat heikentäneet lautakunnan mahdollisuutta kantaa vastuuta muista tehtävistään. Lautakunnan jäsenyys on tällä hetkellä tehtävä, joka hoidetaan oman työn ohella tai mahdollisesti osittain siihen kuuluvana. Vain sosiaali- ja terveysministeriötä edustavan lautakunnan puheenjohtajan työajasta on osa kohdistettu lautakuntatyöskentelyyn.

⁷ Kuvaamme tarkemmin muiden Pohjoismaiden adoptiotoimintaa Vahke -hankkeen loppuraportissa.

Adoptiolautakunnalla on tämän lisäksi vain yksi kokopäiväinen työntekijä (lautakunnan sihteeri).

Lisäämällä lautakunnan resursseja tai siirtämällä lupakäsittely muun tahon hoidettavaksi tai perustamalla adoptioasioiden neuvottelukunta lautakunnan rinnalle, Suomenkin keskusviranomaisen pystyisi vastamaan Haagin sopimuksen mukaisista velvoitteistaan. Yhdelle asiantuntijaelimelle määritelty vastuu adoptio-toiminnan ohjauksesta ja kehittämisestä on tärkeää toiminnan laadun ja palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden takaamiseksi. Näkemyksemme on yhteneväinen adoptiolain uudistamistarpeita pohtivan arviomuistion kanssa (siinä ehdotettu adoptioasioiden neuvottelukunta; Antila 2007, 25.)

Yhden asiantuntijatahon ohjauksella tarkoitamme adoptiotoimijoiden yhteen kokoamista keskustelun, suunnittelun ja yhteisen kehittämisen ja kouluttautumisen merkeissä. Suomessa eri adoptiotoimijat tekevät jo nyt runsaasti yhteistyötä. Yhteistyöhön kuuluvat mm. säännölliset adoptioverkostotapaamiset ja yhteisten koulutusten järjestäminen sekä adoptiotyötä tekeville itselleen että adoptiohakijoille, adoptioperheille ja heidän läheisilleen. Lisäksi yhteistyötä tehdään kehittämisprojektiavun avulla ja jakamalla osaamista eri toimijoiden kesken. Kaikilla toimijoilla (adoptiolautakunta, palvelunantajat, adoptio- ja neuvontaa antavat sosiaalityöntekijät, adoptio- ja neuvontaperheet edustavat ja muut yhdistykset, yksityiset toimijat) on omilla tahoillaan hankittua ja kehitettyä tietoa ja osaamista, joka yhteiseen keskusteluun tuotuna vaikuttaa positiivisesti sekä yksittäisten toimijoiden että koko adoptiokentän kehittämiseen. Toiminnan ja perheiden palvelujen kehittämiseksi tarvitaan em. kokemuksellisen ja yhteistyön kautta syntyvän osaamisen lisäksi vankkaa tutkimustiedollista pohjaa, jota kerätään tällä hetkellä mm. FINADO-tutkimushankkeen⁸ avulla. Koko kentän yhteisenä tavoitteena on kehittää adoptoitujen ja heidän perheidensä saamia palveluja laaja-alaisesti. Mielestämme toinen keskeinen tavoite on levittää tätä tietoa niiden peruspalvelujen ammattilaisten pariin, jotka kohtaavat työssään adoptoituja ja heidän perheitään.

Keskusviranomaisen vastuulla olevaan kehittämistyöhön puolestaan kuuluu adoptiotoiminnan kansainvälisen kehityksen seuranta ja tiedon levitys siitä, kehittämistarpeiden havaitseminen sekä kiinteä yhteistyö adoptio-osaamisen resurssikeskuksen kanssa (ks. luku 3.2.3.). Siinä missä ehdotettu asiantuntijaelin vastaisi adoptiotoiminnan yleisestä seurannasta ja kehittämisestä suunnittelusta, mahdollistaisi resurssikeskus entistä paremmin ja strukturoidummin eri adoptiotoimijoiden työkokemuksen kautta tulleen ja tieteellisen tiedon yhdistämisen toisiinsa (ks. edellinen kappale). Näin mahdollistuvat sekä adoptiotyötä tekevien osaamisen kehittäminen että käytännön peruspalveluissa tarvittavan osaamisen

⁸ <http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/lastensuojelutyo/kehittamishankkeet/adoptiotutkimushanke>

levittäminen ammattihenkilöstön pariin. Pidämme lisäksi tärkeänä, että myös kansallisen adoption kehittämistarpeet otetaan huomioon.

6.3.2 Suositus ammattihenkilöstön adoptio-osaamisesta

Adoptioon liittyvä osaaminen turvataan sosiaali-, terveydenhuolto- ja opetusalan peruskoulutuksessa ja täydentävää jatkokoulutusta tarjotaan jo ammatissa toimiville

Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi

Kansainvälisistä adoptioista säätävän Haagin sopimuksen luoja, Hague Conference on Private International Law, on laatinut sopimuksen selventämiseksi hyvien käytäntöjen käsikirjan "The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice" (2008). Kirjassa todetaan seuraavaa liittyen adoption jälkeisiin palveluihin:

"It has been suggested that the minimum requirements for post-adoption services may include: the connection of knowledge and experience; research on the problems of adult adoptees; access to inexpensive qualified counselling for parents and children; education of social workers, therapists, doctors, nurses, teachers and others who are likely to deal with intercountry adoptees; assistance in the search for family; and access to files." (HCCH, 2008, 127.)

Ammattihenkilöstön adoptio-osaamista voidaan tarkastella yhtäältä adoptioneuvontaosaamisena ja toisaalta yleisenä adoptio-osaamisena peruspalveluissa. Adoptioneuvonnan osaaminen tulisi keskittää kunnan tai kuntayhtymän omiin erikoistuneisiin yksiköihin tai sitä ostopalveluna tuottaville palveluntuottajille. Yleistä adoptio-osaamista ja -tietämystä tulisi levittää mahdollisimman laajasti läpi koko peruspalveluverkoston.

6.3.2.1 Adoptio-osaaminen sosiaalipalveluissa

Adoptioneuvonta jälkipalveluineen on lakisääteistä sosiaalipalvelua, jota kunnat tarjoavat asukkailleen tai ostavat luvan saaneelta ottolapsitoimistolta. Suomessa tällä hetkellä lupa ottolapsitoimiston ylläpitämiseen on vain Pelastakaa Lapset ry:llä. Adoptioneuvonnan antaminen vaatii adoptioon liittyvää erityisosaamista, jonka tulisi järjestöjen ohella kehittyä myös kunnissa. Adoptioneuvontaan erikoistuville yksiköille tulisi olla tarjolla asianmukaista koulutusta esim. Vahke-hankkeessa kehitetyn mallin mukaan. Tällä hetkellä adoptio-osaaminen ei kuulu yliopistojen

tarjoamaan sosiaalityön peruskoulutukseen. Adoptioneuvonnan kehittäminen ja ohjaus olisi myös yksi edellä ehdotetun asiantuntijaelimen tehtävistä.

Mikäli adoptioperheiden käyttämät sosiaalipalvelut mielletään ainoastaan adoptioneuvonnaksi ja mahdolliseksi jälkipalveluksi, syntyy helposti käsitys, ettei kuntien sosiaalitoimessa tarvita muuta adoptioon liittyvää osaamista. Adoptio-perheet käyttävät kuitenkin muita sosiaalitoimen palveluja samaan tapaan kuin muutkin kuntalaiset. Adoptioneuvontaosaaminen kunnissa voisi tukea myös muuta adoptioperheiden kanssa tehtävää sosiaalityötä sekä muita kunnan peruspalveluja.

6.3.2.2 Adoptio-osaaminen muissa kunnan peruspalveluissa

Monella adoptiolapsia ja -perheitä työssään kohtaavalla ammattilaisella on koulutuksessa saatua ja työkokemuksen kautta opittua pohjatietoa, jolle adekvaatin avun tarjoaminen adoptoiduille ja heidän perheilleen voidaan perustaa. Ongelmana on se, että tietoa ei osata soveltaa adoptiolapsiin tai käyttää oikein siksi, että perheiden avuntarvetta ei tunnisteta. Suurimmalla osalla esimerkiksi terveydenhoitajista, sosionomeista, lastentarhanopettajista ja opettajista on osaamista ja tietoa varhaisesta kiintymyssuhteesta ja kiintymyssuhdeteoriasta, mutta ei välttämättä kykyä yhdistää näitä tavallisesti vastasyntyneisiin ja varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita jo hieman vanhempiin adoptiolapsiin ja -perheisiin. Ammattilaisilla jo oleva osaaminen ei siis aina kytkeydy adoptoitujen ja adoptioerheiden erityisiin elämäntilanteisiin. Tämä käsitys on vahvistunut Vahke-hankkeen aikana järjestetyissä seminaaripäivissä, joihin on osallistunut yli 600 ammattilaista päivähoitosta, kouluista ja neuvoloista (katso Vahke-hankkeen loppuraportin seminaareja koskeva luku). Sama tulee esiin myös Ruotsissa kootussa adoptiotutkimusta ja kehittämistyötä käsittelevässä antologiassa (IMS 2007), jossa todetaan, että sitä osaamista, jota ammattilaisilla on, ei välttämättä osata kytkeä adoptoidun lapsen ja hänen perheensä tilanteeseen. On siis olemassa riski, että lapsi ja vanhemmat jäävät tämän takia ilman tarvitsemaansa tukea.

Adoptio-osaamisen vahvistuttua peruspalveluissa voidaan adoptioerheille taata heidän eri elämänvaiheissa tarvitsemansa tuki. Keskustelu peruspalveluiden vahvistamisesta siten, että palvelut tuodaan lasten kehitysympäristöihin, esimerkiksi päiväkoteihin ja kouluihin, on ajankohtainen myös yleisesti (esim. Mäkelä 2009). On tärkeää lisätä adoptioon liittyvää opetusta jo sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen peruskoulutuksiin. (Brodzinsky 2008; Henry ym. 2006.) Jo työelämässä olevat ammattilaiset puolestaan hyötyvät Vahke- hankkeen aikana eri puolilla maata toteutettujen koulutuspäivien tyyppisestä lisäkoulutuksesta.

Uudessa Lastensuojelulaissa (2007/417) velvoitetaan myös muita kuin sosiaalityöntekijöitä lastensuojelulliseen työhönsä. Lain mukaan: "Ehkäisevää lasten-

suojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana”. Tämän vuoksi myös muiden ammattiryhmien kuin vain sosiaalityöntekijöiden on hyvä tuntea adoptioerheiden erityishaasteet perheiden tuen tarpeen tunnistamiseksi. Perusadoptio-osaamisen tarve on erilainen eri ammattiryhmillä. Kunkin ammattiryhmän perusosaamistaso adoptioasioissa olisi hyvä tulevaisuudessa määritellä, jotta se voidaan kytkeä eri alojen opetussuunnitelmiin. Tässä vaiheessa adoptioon liittyvien asioiden opettaminen on vielä harvinaista peruskoulutuksissa (Penttinen 2008; 2009).

Suomessa on tällä hetkellä muita Pohjoismaita enemmän sekä kokemusta että myös osaamista ammattihenkilöstön kouluttamisesta adoptioon liittyvissä asioissa (esim. Pelastakaa Lapset ry:n kotimaiseen adoptioon liittyvä kehittämistyö kuntien kanssa). Vahke-hankkeen puitteissa on järjestetty yhdeksän yhden päivän mittaista seminaaria, jotka ovat olleet suunnattuja peruspalveluissa työskenteleville ammattiryhmille. Myös adoptiokuraattori, adoptiojärjestöt sekä yksityiset ammatinharjoittajat ovat kouluttaneet ammatillaisia eri puolilla maata. Ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC) on yhteistyössä Helsingin yliopiston (SVUX, Svenska social- och kommunalhögskolan) kanssa toteuttanut kaksi kaksikielistä adoptio-osaamisen täydennyskoulutusta, joista ensimmäinen oli suunnattu sosiaalialan ammatillisille ja toinen oli Vahke-projektin puitteissa järjestetty moniammatillinen täydennyskoulutus. Vahke-hankkeessa käytössä olleet koulutusmallit (seminaaripäivät sekä pitkäkestoisempi täydennyskoulutusmalli) tulisi saada säännölliseen käyttöön ammatillisena täydennys- ja/tai jatkokoulutuksena. Malleista voi lukea lisää hankkeen loppuraportista.

Takaamalla adoptioon liittyvien perusasioiden osaaminen ja ymmärrys lasta ja hänen vanhempiaan kohtaan kaikille perheille suunnatuissa palveluissa, voidaan perheitä auttaa tasapuolisesti riippumatta esim. asuinpaikasta tai vanhempien omasta aktiivisuudesta avun hakemisessa. Näin myös entistä useampi lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen varhain eivätkä ongelmat kasva ajan myötä liian suuriksi. Yhteiskunnalle tämä on ennaltaehkäisevää sekä kustannustehokasta toimintaa.

6.3.2.3 Perustetaan valtakunnallinen resurssikeskus adoptio-osaamisen kehittämisen ja levittämisen takaamiseksi

Jo olemassa oleva adoptiotietous ja -osaaminen on tärkeää kerätä yhteen. Tähän mennessä erityisesti kansainväliseen adoptioon liittyvä osaaminen on maassamme kehittynyt kuntien lastensuojelusta erillään muutamissa siihen erikoistuneissa

järjestöissä ja työryhmissä (Pösö 2003) eikä sitä ole suunnitelmallisesti levitetty kuntien peruspalvelujen pariin. Näemme, että adoptio-osaamista on tärkeä kehittää myös valtiollisen tahon toimesta kuntien työn tueksi. Vastuu kehittämistyöstä ei voi olla pelkästään kolmannen sektorin toiminnan varassa mm. rahoituksen ja kaksikielisten palvelujen turvaamisen vuoksi. Tällä hetkellä adoption kehittämistoimintaa rahoittaa pitkälti Raha-automaattiyhdistys eikä kolmannen sektorin organisaatioita sido samaan tapaan kielilaki (2003/423) kuin valtioita ja kuntia.

Adoptioon liittyvää tutkimustoimintaa ei myöskään ole organisoitu minkään yliopiston tai tutkimuslaitoksen alaisuuteen eikä kertyvää tutkimuskirjallisuutta, joko ulkomaista tai kotimaista, kerätä systemaattisesti yhteen paikkaan. Perustamalla valtakunnallinen adoptio-osaamisen resurssikeskus pystytään kehittämään adoptio-osaamista sekä takaamaan tutkimus- ja kokemuksellisen tiedon kertyminen yhteen paikkaan. Tietoa voidaan myös jalostaa palveluiden kehittämiseksi. Näkemyksemme mukaan resurssikeskus joko toimisi kiinteässä yhteistyössä adoptiotoiminnan ohjauksesta ja kehittämisestä vastaavan asiantuntijaelimen (keskusviranomaisen) kanssa tai olisi organisatorisesti osa sitä. Resurssikeskus koostuisi maassamme jo olevasta adoptio-osaamisesta ja -tietoudesta kooten yhteen alan osaajia ja osaamista verkostoperiaatteella (ks. luku 3.1.). Vastuu resurssikeskuksen toiminnasta olisi kuitenkin valtiolla.

Resurssikeskuksen avulla voidaan taata koulutusten järjestäminen ammattihenkilöstölle sekä varmistaa adoptiotoiminnan jatkuva kehittäminen. Resurssikeskuksesta muodostuu taho, joka palvelee kaikkia Suomen kuntia tasa-vertaisesti ja kaksikielisesti linkittäen yhteen tutkimustiedon ja käytännön. Lisäksi keskus levittää tietoa ja tarjoaa konsultaatiota ammattihenkilöstölle sosiaali-, kasvatusta- ja terveysalalla.

6.3.3 Suositus adoptiohakijoille ja -perheille suunnatun tuen kehittämisestä

Adoptiovalmennuskurssi

- Adoptiohakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulee osa lakisääteistä adoptioprosessia

Adoption jälkeinen tuki

- Perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki
- Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki perus- ja erityispalvelujen parissa

6.3.3.1 *Adoptiovalmennuskurssi*

Adoptiohakijoille suunnatusta valmennuskurssista tulee osa lakisääteistä adoptioprosessia

Adoptiovalmennuskurssin tarkoitus

Kaikkien adoption osapuolten (biologiset vanhemmat, adoptoitava lapsi hänen ikänsä huomioiden sekä tulevat adoptiovanhemmat) tulee saada lakisääteistä adoptioneuvontaa ennen adoptiota. (Laki lapseksiottamisesta, 1985/153). Adoptionhakijoiden kohdalla tämä tarkoittaa ennen adoptiota tapahtuvaa adoptiovanhemmuuteen valmentautumista ja soveltuvuuden arviointia.

Lakisääteisen adoptioneuvonnan ohella Suomessa on järjestetty tuleville adoptiovanhemmille eri tahojen toimesta jo 20 vuoden ajan vapaaehtoisia valmennuskursseja. Interpedia ry ja Yhteiset Lapsemme ry aloittivat kurssi-toiminnan ottaen mallia Ruotsin Adoptionscentrumin kursseista. Tällä hetkellä Suomessa tämän mallin mukaisia adoptiovalmennuskursseja järjestää vain Yhteiset Lapsemme ry. Pelastakaa Lapset ry:n ja kuntien toimesta on järjestetty sijais- ja adoptioperheiden Pride-valmennuksia vuodesta 1995. Lisäksi Pelastakaa Lapset ry:ssä on toteutettu ryhmämuotoista adoptioneuvontaa noin 10 vuoden ajan. Pelastakaa Lapset ry:llä on kuntien tavoin lupa antaa ottolapsineuvontaa, jolloin heidän järjestämäänsä kurssimuotoista toimintaa tarjotaan pääasiallisesti heidän omille asiakkailleen osana adoptioneuvontaa. Pohjoismaista Ruotsissa, Tanskassa ja Islannissa adoptiovalmennuskurssit ovat pakollisia tuleville adoptiovanhemmille, Norjassa kurssit puolestaan ovat vapaaehtoisia.

Sekä adoptionhakijoiden soveltuvuuden arviointi että heidän kurssimuotoinen valmentamisensa ovat laaja-alaista ennaltaehkäisevää toimintaa. On varsin todennäköistä, että arvioimalla hakijoiden soveltuvuutta ja valmentamalla heitä vähennetään monia adoptioon liittyviä riskejä tulevaisuudessa (IMS 2007). Muille kuin adoptiovanhemmille suunnattuja perhevalmennuksia kehitetään jatkuvasti ja ne liitetään osaksi äitiysneuvoloiden ja muiden perheiden palvelujen toimintaa (esim. Lapset Perheverkosto – hanke 2005-2007). Ryhmämuotoiset valmennukset täydentävät, mutta eivät korvaa äitiysneuvolatoimintaa. Ne on havaittu hyväksi tavaksi sekä valmentaa uusia vanhempia rooliinsa että auttaa heitä verkostoitumaan muiden odottajien kanssa. Samalla tavalla näemme adoptioneuvonnan ja adoptiovalmennuskurssin välisen suhteen: kummallakin on oma toisiaan täydentävä roolinsa uuteen elämäntilanteeseen valmentautumisessa.

Adoptiota edeltävien valmennuskurssien tavoitteena on antaa adoptioneuvontaa täydentäen lisävalmiuksia adoptiovanhemmuuteen, mm. kykyä ymmärtää lapsen

tarpeita ja vastata niihin sekä tietoa lasten taustoista ja kehitykseen liittyvistä erityishaasteista, mutta myös vanhempien omista reaktioista traumatisoituneen lapsen vanhempina. Näemme, että kurssien pakollisuuden ja ehdottamamme asiantuntijaelimen toteuttaman ohjauksen ja suunnittelun avulla voidaan varmistaa ja taata kurssien tarpeeksi pitkä kesto ja korkea laatu. Yhteneväisten valmennuskurssien avulla kaikki tulevat adoptiovanhemmat saavat tasavertaisesti tietoa adoptiosta ja mahdollisuuden työstää omia ajatuksiaan ja tunteitaan. On erittäin valitettavaa, että adoptionhakijoiden parissa on yhä vieläkin henkilöitä, joilta puuttuvat lapsen perheeseen tulovaiheessa jopa perustiedot adoptiolasten tarpeista. Tällä hetkellä kaikkein aktiivisimmat adoptionhakijat, jotka myös itse hakevat tietoa adoptiosta, ovat niitä jotka osallistuvat vapaaehtoisille valmennuskursseille. Ne adoptionhakijat, jotka eniten olisivat kurssin tarpeessa, harvemmin osallistuvat. Tämä on yksi syy miksi esim. Tanskassa, Ruotsissa ja Islannissa kurssien pakollisuuteen on päädytty. Suomessa vapaaehtoisille valmennuskursseille osallistuu tällä hetkellä arvion mukaan vain noin 20 % hakijoista.

Valmennuskurssin suhde adoptioneuvontaan

Suomessa tällä hetkellä annettavan adoptioneuvonnan rakenne on toimiva ja kestoltaan sopiva, vaikka sisällössä ja toteutuksessa onkin alueellisia ja työntekijäkohtaisia puutteita. Näkemyksemme mukaan adoptioneuvonnan keston täytyy olla sellainen, että siitä muodostuu prosessi. Kyseessä on itse asiassa kaksi rinnakkain kulkevaa prosessia: adoption toteutumiseen liittyvä lakisääteinen prosessi (sisältäen sosiaalityöntekijän juridiset velvollisuudet) sekä adoptionhakijan oma valmistautumisprosessi. (esim. Eriksson 2007.) Pakollisten valmennuskurssien ei tule lyhentää adoptioneuvontaa tai vähentää sen osuutta tai kehittämistarpeita, vaan toimia neuvonnan rinnalla sitä täydentäen. Adoptioneuvonnan painoarvo tai tehtävä ei pakollisten valmennuskurssien myötä muutu, vaan valmennuskurssi on lisä, joka yhdessä adoptioneuvonnan kanssa takaa sen, että jokainen adoptiovanhempi on saanut Suomessa asuinpaikastaan riippumatta hyvän valmennuksen uuteen rooliinsa. Adoptioneuvonnan kehittämistyötä tulee tehdä jatkuvasti, jotta se pystyisi entistä paremmin sekä avaamaan adoptiovanhemmuutta harkitseville heidän toiveensa taustalla olevia realiteetteja että tekemään laadukkaan sosiaalityön keinoin ja yhteistyössä hakijoiden kanssa kussakin tapauksessa oikean suosituksen hakijoiden soveltuvuudesta adoptiovanhemmiksi. Lasta koskevan tärkeän päätöksen näkökulmasta adoptioneuvonnan asema ja mahdollisuus tuottaa asiantunteva arvio adoptiohakijoista on tärkeä lapsen edun mukaiselle adoptioprosessille.

Pakollinen valmennuskurssi vahvistaa adoptioneuvontaa antavan sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia syvempään asioiden työstämiseen asiakkaitensa kanssa neuvontaprosessin aikana. Valmennuskurssin käytyään hakijat ovat

neuvonnan aikana paremmin valmistautuneita sekä adoptiosta saamansa perustiedon että jo alkaneen oman pohdintaprosessin osalta. Adoptioprosessin aloittamis- päätöksestään epävarmat hakijat voivat valmennuskurssin aikana prosessoida omia ajatuksiaan sekä tietoon että tunnetason työskentelyyn perustuen. Osa adoptiota harkitsevista saattaa jo valmennuskurssivaiheessa todeta, että adoptio ei ole heidän kohdallaan oikea vaihtoehto. Näin adoptioneuvonnalle vapautuu resursseja palvella entistä paremmin niitä asiakkaita, jotka päätyvät aloittamaan adoptioneuvonnan.⁹

Kun adoptioneuvonnassa voidaan käyttää vähemmän aikaa varsinaiseen tiedon antamiseen adoptiolapsista ja adoptioprosessista, siirtyy neuvonnan fokus enemmän itse neuvontaprosessiin ja siinä keskeisiin asioihin. Näihin, mm. parisuhteen, sosiaalisten verkostojen ja oman lapsuuden käsittelyyn kuten muihinkin syvästi vanhemmuuden kykyihin vaikuttaviin tekijöihin olisi syytä päästä pureutumaan adoptioneuvonnan aikana huomattavasti nykyistä enemmän (STM 1998; Eriksson 2007). Adoptiotyötä tekevien ammattilaisten huolena ovat viime aikoina olleet mm. joidenkin adoptiovanhempien kyvyttömyys ymmärtää lastaan ja luoda häneen lapsi- vanhempi-suhdetta sekä adoptioerheiden lisääntyneet avioerot jo hyvin pian lapsen kotiintulon jälkeen. Avioeroihin varsin usein liittyvät hankalat huoltajuus- riidat ja lapsen asumisjärjestelyihin liittyvät kysymykset ovat erityisen haitallisia adoptoiduille lapsille. Osa näistä ongelmista saattaisi olla ennaltaehkäistävissä laadukkaana valmennuksen ja adoptioneuvonnan avulla.

Ehdotuksia valmennuskurssin rakenteesta ja asian jatkovalmistelusta

Ehdotamme, että keskusviranomaisen ottaa vastuun Suomeen soveltuvan pakollisen adoptiovalmennuskurssitoiminnan kehittämistä, kurssin/kurssien sisällön ja tavoitteiden luomisesta sekä kurssitoiminnan koordinoimisesta kuten muissakin Pohjoismaissa. Kursseja on syytä kehittää siten, että ne sopivat sekä kansainvälistä adoptiota että kansallista adoptiota harkitseville.

Suomesta löytyy osaamista ja kokemusta adoptiovanhemmille suunnatuista kursseista, jota tulisi hyödyntää kurssien sisältöä laadittaessa. Pohjoismaissa kehitetyt kurssinmateriaalit pitävät sisällään samat teemat kuin suomalainen adoptioneuvonta, Pride -valmennus ja adoptiohakijoille suunnatut valmennus-

⁹ Edellä kuvatun kaltainen tilanne valmennuskurssien suhteen on mm. Tukholman kaupungissa. Siellä kurssit ovat pakollisia ja ne ajoittuvat aikaan ennen adoptioneuvontavaihetta, jonka tehtävänä on kuten Suomessakin sekä valmentaa että arvioida. Resurscentrum för adopterade och deras familjer- keskuksen mukaan tilanteessa, jossa hakijoilla on valmennuskurssin pohjalta jo perustietoa adoptiosta ja he ovat pohtineet adoptiota omakohtaisesti, voidaan arviointivaiheessa keskittyä arvioinnin kannalta olennaisiin asioihin (esim. oma lapsuus, parisuhde, kasvatustiedot jne.). Sosiaalityöntekijällä ja asiakkailla on yhteinen kieli ja tiedollisesti tasapainoisempi suhde heti neuvonnan alussa.

kurssit. Myös kursseilla käytetyillä menetelmillä on sama tavoite eli tunnetyöskentelyn mahdollistuminen. Ryhmämuotoisen adoptiovalmennuksen on todettu sekä Suomessa että muissa Pohjoismaissa olevan onnistunut tapa valmentaa tulevia adoptiovanhempia. Sekä asiakkaiden että työntekijöiden kokemukset ja palautteet kaikesta Suomen ryhmämuotoisesta valmennustoiminnasta ovat positiivisia.

Keskitetty vastuu kursseista on tarpeellinen, koska adoptio-osaaminen on heikkoa monessa kunnassa. Keskitetyn vastuun kautta kurssin tavoitteet, sisältö, ohjaajien pätevyys sekä koordinointi voidaan määritellä ja siten turvata kurssien tasalaatuisuus. Pakollisuus puolestaan takaa sen, että kurseja on järjestettävä eivätkä hakijat ole kelpoisia adoptoimaan ennen kurssin käymistä. Valmennuskurssien toteuttamisen suhteen myös vetäjien lukumäärä ja pätevyys sekä heidän mahdollisuutensa koulutukseen ja työnohjaukseen ovat tärkeitä. Myös adoptionhakijoiden tasavertaisuus kotikunnasta riippumatta on otettava huomioon.

Muissa Pohjoismaissa valmennuskurssilla ei ole ulkopuolista arviointia adoptionhakijan soveltuvuudesta, vaan kurssin osallistujat arvioivat ainoastaan omia valmiuksiaan adoptiovanhemmaksi ja sitä, haluavatko he aloittaa pitkän ja usein raskaan adoptioprosessiin. Ydinajatus on, että sama ammattilainen, joka toimii kurssin vetäjänä ja ”peilinä” osallistujalle, ei tee arviota hakijan soveltuvuudesta. Näin on haluttu antaa tilaa hakijoiden omalle reflektoinnille ja prosessoinnille.

Suomessa tällä hetkellä järjestettävät valmennuskurssit perustuvat samankaltaiseen ajatteluun kuin muissa Pohjoismaissa. Kokemukset kursseista ovat sekä kurssien vetäjien että niille osallistuneiden antaman palautteen mukaan positiivisia. Tärkeäksi on nähty se, että arviointi ei kuulu valmennuskurssiin, vaan se on osa adoptio-neuvontaa, lukuun ottamatta sellaisia valmennusmenetelmiä, jotka lähtökohtaisesti jo sisältävät arvioinnin elementit (esim. Pride-valmennus).

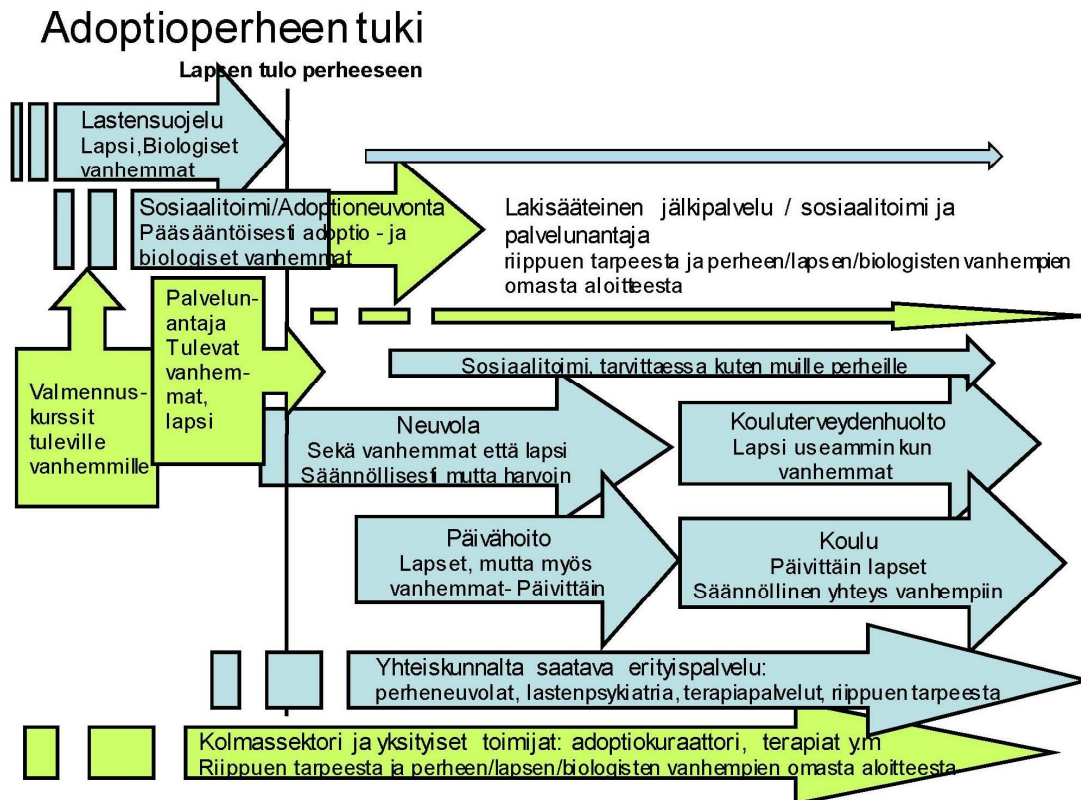
6.3.3.2 Adoption jälkeinen tuki

- Perheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki
- Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki perus- ja erityispalvelujen parissa.

Adoptioperheen tukijärjestelmä

Sosiaali-, terveys- ja opetustoimen perus- ja erityispalvelut ovat yhteiskunnan kaikille perheille tarjoamia palveluita. Sekä peruspalveluja että erityispalveluja voidaan tarjota joko lähipalveluna omassa kotikunnassa tai alueellisesti keskitettynä palveluna. Osa kunnista myös hankkii näitä palveluita ostopalveluina. Yhteiskunnan tarjoamien palveluiden lisäksi maassamme on olemassa tahoja, joilla on adoptioon

liittyvää erityisosaamista. Adoptioperheen tukea havainnollistetaan seuraavan kuvan avulla:

Kuviossa vihreät nuolet edustavat palveluja, joilla on adoptioon liittyvää erityisosaamista. Nämä ovat pääasiassa kolmannen sektorin tai yksityisten toimijoiden tarjoamia palveluita. Siniset nuolet taas edustavat sitä tukea, jota kunnat tarjoavat kaikille kuntansa lapsiperheille (sekä perus- että erityispalvelut). Vaikka sinisten nuolien peruspalvelut ovat kaikille suunnattuja, tarvitaan adoptioperheiden kohdalla näissä palveluissa erityisosaamista. Adoptioon liittyvää tietoa ja osaamista ei tällä hetkellä tarjota alojen peruskoulutuksissa, jonka vuoksi monen ammattilaisen tietämys ja osaaminen ovat vielä puutteelliset.

Suomeen tultuaan adoptiolapsi on yhteiskuntamme palvelujärjestelmän näkökulmasta samassa asemassa kuin perheeseen syntynyt lapsi. Adoptioperhe asioi samaan tapaan neuvolassa, päivähoidossa ja koulussa kuin muutkin perheet. Tietyt erityispiirteet tekevät kuitenkin adoptioperheestä ja myös perheen tuen tarpeesta erilaisen toisiin lapsiperheisiin verrattuna. Näitä ovat mm. adoptiolapsen tausta ja sen aiheuttamat haasteet lapselle ja vanhemmuudelle, vanhempien oma tausta ja

mahdollinen biologinen lapsettomuus, adoptiolapsen biologisen ja kehityksellisen iän välinen ero, lapsen epätasainen kehitysprofiili ja mahdollinen kehityksellisen tuen tarve sekä perheen tuen tarve perheeksi kasvussa ja perhe-elämän myöhemmissä vaiheissa.

Kaikilla adoptoiduilla ja adoptioperheillä on oikeus riittävään ja adoption erityiskysymyksiä ymmärtävään tukeen, jonka saaminen ei saa olla riippuvainen lapsen synnyinmaasta tai perheen nykyisestä asuinpaikasta. Adoptiota ei Lastensuojelulaissa (2007/417) määritellä lastensuojeluksi, vaan siitä säädetään omassa laissa. Kuitenkin kansainvälisessä adoptiossa on kyse ulkomaisen lapsen sijoittamisesta suomalaiseseen perheeseen, koska lapselle ei ole löydetty muuta ratkaisua lapsen synnyinmaan lastensuojelun keinoin (vrt. Haagin sopimus).

Suomalaisessa adoptiolainsäädännössä tulisi tulevaisuudessa näkyä se, että adoptiolapsilla on lastensuojelullinen tausta. Koska adoptioperhe on yhteiskunnan avulla ja tuella luotu perhe, yhteiskunnalla on erityinen vastuu perheen psykososiaalisesta tukemisesta. Adoptioperheiden alkuvaiheen tuki tulisi tämän vuoksi kustantaa yhteiskunnan varoista. Adoptioperheiden myöhempi tuen tarve puolestaan tehtäisiin näkyväksi huomioimalla se tukipalveluista säätävässä lainsäädännössä. Näin mahdollistetaan sekä adoptiolapsen että hänen perheensä tarvitsema tuki koko perheen ja adoptoidun elämänsä ajan. Adoptio-osaamisen lisääminen kuntien peruspalveluissa puolestaan mahdollistaa tuen tarpeen havaitsemisen ajoissa.

Adoption jälkeisen tuen käsitettä on tarpeen selkiyttää. Lakisääteinen adoptio-neuvonta, joka alkaa jo ennen lapsen adoptiota, jatkuu lapsen kotiintulon jälkeen sekä seurantana että perheen mahdollisesti tarvitsemana tukena. Myöhemmin adoptoitu itse, hänen biologiset vanhempansa tai adoptiovanhempansa voivat saada ns. jälkipalvelua joko adoptio-neuvontaa antaneelta taholta tai siltä adoptiopalvelunantajalta, jonka avulla adoptio on tapahtunut. Lakisääteistä jälkipalvelua, johon jokainen adoptoitu ja hänen perheensä sekä lapsensa adoptioon luovuttanut vanhempi on oikeutettu, ei tule kuitenkaan sekoittaa käsitteeseen ”adoption jälkeinen tuki”, johon viittaamme tässä tekstissä. Lakisääteinen jälkipalvelu voi olla monelle tärkeä väylä ja tuki tietyissä elämäntilanteissa, mutta se on kuitenkin vain pieni osa sitä kokonaistukea, jota adoptoidut ja heidän perheensä tarvitsevat.

Adoptioperheille taataan adoption jälkeinen varhainen tuki

Brobergin ym. (2008, 38-49) mukaan adoptiolapsen kehityksen kannalta merkittävimpiä asioita kotiintulon jälkeisenä aikana ovat lapsen ikä adoptiohetkellä, olosuhteet ennen adoptiota sekä se hoiva, jota adoptiovanhemmat ovat kykeneviä hänelle antamaan. Kaikkein merkittävintä lapsen kehittyvälle kyvyille luoda jatkossa läheisiä tunnesuhteita on sen hoivan laatu, jota hän saa vanhemmiltaan. Erityisen

merkittävää tämä on adoptiolapselle, jolla on taustansa vuoksi paljon kiinni otettavaa. Tutkimustiedon mukaan ne lapset, jotka ovat adoptiohetkellä yli 6 kk ikäisiä (joissain tutkimuksissa yli 12 kk), ovat suuremmissa riskissä kehittää turvattomia kiintymyssuhteille, jotka puolestaan vaikuttavat jatkossa yhtäältä perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja toisaalta myöhemmin lapsen ja nuoren pärjäämiseen muissa sosiaalisissa tilanteissa ja ihmissuhteissa. Suurin osa Suomeen adoptoiduista lapsista on tullessaan yli 6 kk:n ikäisiä.

Yli 6 kk:n iässä tulleelle lapselle yhtä merkittävää kuin adoptiota edeltävä vaihe ja siihen liittyvät kokemukset on myös se, kuinka hyvin uudet vanhemmat ovat valmistautuneet ottamaan vastaan lapsen aiemman elämänsä "selkärepuun" kanssa. Lapsen reppuun on pakattu ainakin ero- ja puutteellisen hoivan kokemuksia. Uudet vanhemmat voivat tarvita tukea lapsen perheeseen tulotilanteessa, joka on usein hämmentävä, ristiriitainen ja voimia vievä. Heillä täytyy myös olla tieto siitä, että apua on tarvittaessa saatavilla sekä omaan väsymykseen ja hämmennykseen että lapsen tarpeisiin. Lapsi voi tarvita apua esim. surressaan menettämäänsä kiintymyssuhdehahmoa (biologista äitiä, sijaisäitiä, lastenkodin hoitajaa). Adoptiolapsen tilanne on tällöin verrattavissa tilanteeseen, jossa lapsi on menettänyt huoltajansa. (Broberg ym. 2008) Joskus myös kiintymyssuhteen rakentamiseen tarvitaan ulkopuolista tukea ja kannattelua.

Mahdollisimman varhain saatu tuki on ennaltaehkäisevää ja luo hyvät lähtökohdat vanhemmuudelle sekä lapsen sopeutumiselle uuteen perheeseen. Vahvistunut vanhemmuus puolestaan johtaa siihen, että vanhempien hämmennys ja väsymys lapsen kotiintulovaiheessa vähenevät, vanhemman ja lapsen vuorovaikutus paranee ja vanhempien ymmärrys lapsen tarpeista lisääntyy. Tätä varten on kehitetty viime vuosina joitain uusia toimintamalleja.

Alkuvaiheen tukena perheille tulisi tarjota adoptio-neuvonnan seurantavaiheeseen liitettyä tukea perheen tarpeen mukaan. Seurantatyön lähtökohtana tulisi aina olla lapsen ja perheen yksilöllinen tuen tarve, eikä lapsen syntymämaan määrittelemä raportointivelvollisuus lapsen sopeutumisesta. Esimerkki tämäntyyppisestä intensiivisestä perhetyöstä osana adoptio-neuvonnan seurantaa on Helsingin kaupungin adoptiotyöryhmän Vahke- projektin puitteissa kehittämä perhetyön malli (tarkemmin Vahke-projektin loppuraportissa) joka on suunnattu erityisesti perheille, jotka ovat adoptoineet vanhemman lapsen, sisarukset tai erityistarpeisen lapsen. Perhetyön malli on helppo koulutuksen kautta integroida adoptio-neuvontaan, mikäli työ resursoidaan sen mukaisesti. Tämäntyyppisen intensiivisen perhetyön tulisi olla osa adoptio-neuvonnan seurantavaihetta.

Sekä pohjoismaisia että kotimaisia kokemuksia on syytä yhdistää suomalaista adoption jälkeisen varhaisen tuen mallia kehitettäessä. Adoptio-neuvonnan puitteissa

annettavan varhaisen adoption jälkeisen tuen lisäksi muita täydentäviä alkuvaiheen tukimuotoja tulisi kehittää ja niitä tulisi olla kaikkien adoptioerheiden saatavilla tasapuolisesti riippumatta kotikunnasta. Palveluja tulee olla tarjolla sekä suomeksi että ruotsiksi. Tanskassa meneillään oleva valtio-rahoitteinen projekti toimii mallina hyvästä käytännöstä, jossa kaikille uuden adoptiolapsen saaneille perheille tarjotaan viisi kertaa vanhemmuuden tukemiseen ja kiintymyssuhteeseen keskittyvää terapiaa lapsen ensimmäisen kolmen kotonaolovuoden aikana. Tanskan tukimalli on perheille maksuton kun taas Suomessa tarjolla olevat tukimuodot ovat maksullisia.

Suomessa alkuvaiheen adoptioon erikoistunutta tukea on tarjonnut mm. Pelastakaa Lapset ry:n nelivuotinen ja tänä vuonna päättyvä "Adoptiolapselle eheämpi elämä"-projekti. Projektissa on luotu videoavusteinen sijais- ja adoptioerheille suunnattu vuorovaikutuksen tuen menetelmiä. Kotikäynneillä on videoitu lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta, annettu siitä palautetta vanhemmille ja näin tuettu vanhempia ja lapsia kiintymyssuhteen synnyssä. Projektissa on myös kehitetty monenlaista toimintaa adoptiolasten ja -nuorten kehityksen tueksi sekä omakuvan ja identiteetin rakentamiseksi ja vahvistamiseksi.

Theraplayta ja theraplay-tyyppistä leikkiä eri muodoissaan käytetään melko paljon Suomessa adoptiolapsen ja -vanhempien välisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukemiseen. Myös tässä toimintamuodossa sekä lapsi että vanhemmat ovat osallisia. Adoptioerheet ry. on vuodesta 2005 alkaen järjestänyt Leikkien lähemmäs lastasi -ryhmiä tarkoituksenaan auttaa vanhempia ja lapsia löytämään positiivista läheisyyttä, mutta myös laskemaan perheiden avun hakemisen kynnyksiä, mikäli ongelmat kasvavat liian suuriksi. Theraplay -menetelmän osaajia löytyy sekä yhteiskunnan peruspalveluista (esim. Perheneuvolat ja lastenpsykiatriset yksiköt) että adoptioon erikoistuneiden toimijoiden parista.

Adoptoiduille ja heidän perheilleen taataan eri elämänvaiheissa tarvittava tuki peruspalveluissa

Adoptoitu lapsi tai nuori ja hänen perheensä tarvitsee tukea eri elämänvaiheissa, ei ainoastaan lapsen kotiin tulon jälkeisenä aikana. Tarvittava tuki voi liittyä sekä perheen että lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen vaiheisiin. Keskeisiä vaiheita ovat sekä perheen että lapsen näkökulmasta päivähoitoikä, alakouluikä ja nuoruusikä. Myös tietyt adoptioon ja/tai kantaväestöstä poikkeavaan ulkonäköön liittyvät seikat, kuten rasmin kokemukset sekä identiteettiin ja omaan taustaan liittyvä pohdinta ovat asioita, joihin adoptoitu lapsi tai nuori, mutta myös vanhemmat, voivat tarvita tukea. Lisäksi perheen kriisit, kuten vakava sairaus tai avioero, voivat olla adoptoidulle lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen keskimääräistä raskaampia kokemuksia.

Suomalainen palvelujärjestelmä rakentuu perustason palveluiden varaan. Mikäli peruspalvelut eivät pysty auttamaan, ohjataan avunhakija erityisen tuen piiriin (vrt. perusterveydenhuolto – erikoissairaanhoido). Tällä hetkellä Suomessa ei ole kunnallisten erityispalveluiden (esim. lastenpsykiatria) parissa adoptioon liittyvää riittävää osaamista kuin harvakseltaan ja varsin sattumanvaraisesti. Tällöin perheet eivät voi saada esim. neuvolasta lähetettä eteenpäin taholle, joka tuntee adoptioon liittyviä erityishaasteita. Mikäli lapsi tai perhe tarvitsee adoptioon liittyviä palveluita, he hakeutuvat saamaan niitä yleensä omasta aloitteestaan joko kolmannen sektorin tai yksityisten toimijoiden vastaanotoille. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste-ohjelma 2008-2011) korostaa peruspalveluiden ja niiden kehittämisen merkitystä kansalaisten arjessa (STM 2008). Vahke-projektissa on panostettu erityisesti perustason henkilöstön eli neuvolan, päivähoiton ja koulun ammattilaisten kouluttamiseen. Näistä neuvolat ovat erityisen merkittävässä asemassa, koska ne tapaavat adoptioperheen jo hyvin varhaisessa vaiheessa, parhaassa tapauksessa ennen lapsen hakumatkaa¹⁰. On tärkeää, että adoptioperheet kohdataan neuvolassa oikein ja että he saavat tarpeittensa mukaisen avun ja tuen mm. kiintymyssuhteen kehittymisessä ja vanhemmuuden tukemisessa. Norjassa on kehitetty erityinen adoptiolapsen neuvolatarkastusmalli, jossa painotetaan em. seikkoja. Vahke-hankkeen ammattilaisille suunnatuissa seminaareissa on esitelty tätä ns. Norjan mallia toimivana ja keskeisiin adoptioperheiden haasteisiin keskittyvänä mallina.¹¹

Päivähoidossa tieto adoptiolasten kiintymyssuhteen kehittymisen haasteista, tieto varhaisten vaiheiden puutteellisuuden merkityksestä lapsen kokonaiskehitykselle sekä varhainen puuttuminen mahdolliseen häiriökäyttäytymiseen on tärkeää, kun taas koulun haasteena on aiemmin mainittujen asioiden ohella tukea myös lapsen identiteettikehitystä esim. rasmin kokemuksiin liittyen. Yhtä tärkeää on tietää, miten adoptiolapsen kielenkehitys etenee, kuinka se voi vaikuttaa oppimiseen eri tavoin ja mitä muita oppimisen sekä koulunkäynnin haasteita adoptoiduilla lapsilla ja nuorilla voi esiintyä.

Perustieto adoptiosta sekä neuvolassa, päivähoitossa että koulussa on tarpeen, jotta lapsi ja perhe saavat tarvitsemansa tuen. Erityisen tärkeää mielestämme on se, että adoptio-osaamista kertyy peruspalveluiden erityisosaajille, kuten perheneuvoloihin, erilaisille terapeuteille (puhe-, fysio-, toiminta-, psyko-), kiertäville erityislastentarhanopettajille, erityisopettajille ja oppilashuollon henkilöstölle. He tapaavat

¹⁰ Neuvolassa käyvät myös ne lapset, jotka on adoptoitu yksityisesti ja jotka eivät ole adoptiojärjestelmän antaman virallisen tuen parissa. Yksityisten adoptioiden ennustetaan lisääntyvän kun virallisen adoptiojärjestelmän kautta adoptoiminen muodostuu hitaammaksi ja epävarmimmaksi.

¹¹ Olemme saaneet Norjasta luvan esitellä mallia.

työssään lukuisia lapsia ja nuoria ja voivat käyttää adoptiotietouttaan lisäksi myös muun henkilökunnan koulutukseen.

Adoptoidut lapset ja nuoret sekä heidän perheensä voivat tarvita sekä kunnan perus- että erityistason palveluiden lisäksi kolmannen sektorin ja yksityisten adoptioon erikoistuneiden tahojen osaamista. Adoptio-osaajat voivat myös kouluttaa ja tukea peruspalvelujen henkilöstöä adoptioperheiden asioissa. Adoptioperheille suunnattua toimintaa ja palveluja Suomessa järjestävät mm. Adoptioperheet ry., Helsingin kaupungin sosiaaliviraston adoptiotyöryhmä, Interpedia ry., Pelastakaa Lapset ry. ja Yhteiset Lapsemme ry. Näkemyksemme mukaan tätä adoptio-osaamista ja projektityöstä kertyvää tietoa tulee olla sekä perheiden käytössä että sitä tulee kerätä resurssikeskukseen muiden ammattilaisten konsultaatio- ja koulutustarpeita varten.

6.4 Lopuksi

Näillä suosituksilla olemme halunneet nostaa esiin Vahke-hankkeen aikana keskeisiksi nousseita adoptiotoiminnan kehittämisalueita. Suositusten lähtökohtana on ollut adoptioperheeseen tulevan lapsen etu ja hänen tarpeidensa mahdollisimman laadukas kohtaaminen sekä lapsen vanhempien että ammattilaisten toimesta.

Kimmoke suositusten laatimiseksi tuli matkoiltamme Pohjoismaihin. Halusimme tuoda suomalaiseen adoptiokeskusteluun kootusti pohjoismaisia kokemuksia ja hyödyntää niitä täällä tehtävässä kehittämistyössä. Suositukset työstettiin yhteistyössä suomalaisten adoptiotoimijoiden kanssa. Järjestimme kaksi työseminaari-päivää sekä keskustelimme suosituksista myös lukuisissa ohjausryhmän kokouksissa.

Lähdimme liikkeelle adoptio-osaamiseen ja adoptiohakijoiden ja -perheiden tuen kehittämiseen liittyvistä ajatuksista. Työn edetessä huomasimme, että suosittelemiemme asioiden saavuttamiseksi on keskeistä nostaa esiin adoptiota ohjaavan keskusviranomaisen rooli ja tärkeys. Näemme, että adoptio-osaamista on tärkeä kehittää myös valtiollisen tahon toimesta kuntien työn tueksi. Vastuu kehittämistyöstä ei voi olla pelkästään kolmannen sektorin toiminnan varassa yhtäältä kaksikielisyyden ja toisaalta rahoituksen vuoksi. Suomalaisen yhteiskunnan haaste, mutta myös mahdollisuus, on kaksikielisyys. On tärkeää, että adoptioperheet saavat Suomessa asiantuntevat palvelut omalla äidinkielellään. Tällä hetkellä adoption kehittämistoimintaa rahoittaa pitkälti Raha-automaattiyhdistys, jolta saatu rahoitus on viime aikoina niukentunut ja muuttunut epävarmemmaksi. Kolmannen sektorin organisaatioita ei myöskään sido samaan tapaan kielilaki (2003/423) kuin valtioita ja kuntia.

Hankkeen edetessä ja suositusten kirjoittamisen myötä peruspalvelujen adoptio-osaamisen tärkeys on mielestämme korostunut entisestään. Peruspalvelujen ammattihenkilöstölle suunnatuissa seminaareissa yhtäältä esiin tullut suuri tiedon-tarve ja toisaalta ammattilaisten hyvät valmiudet yhdistää adoptiotietoutta heillä jo olevaan osaamiseen ovat tukeneet ajatuksiamme. Myös perheiltä saatu spontaani positiivinen palaute omien ammattilaistensa osaamisen ja ennen kaikkea ymmärryksen lisääntymisestä seminaaripäivien myötä on vahvistanut tätä.

Aivan lopuksi haluamme kiittää kaikkia Vahke-hankkeen suositustyöhön osallistuneita kotimaisia ja pohjoismaisia adoptioalan ammattilaisia sekä kollegoita, jotka ottivat meidät lämpimästi vastaan ja jakoivat osaamistaan avokätisesti. Toivomme, että voimme jatkaa samankaltaista hyvää, inspiroivaa ja hauskaa yhteis-työtä jatkossakin!

Bettina Brantberg, projektityöntekijä

Pia Eriksson, tutkijasosiaaliohjaaja

Sanna Mäkipää, projektityöntekijä

*”Kaikki me odotamme ja
pyydämme, että tulisimme
ravituiksi ihmisyyden lähteillä.
Sinnikkäimpiä joutuvat olemaan
ne lapset, jotka ovat kokeneet
liikaa menetyksiä, liikaa pienelle
lapselle haavoittavaa ja
käsittämätöntä. Ja me aikuiset
vastaamme siitä, että he
pääsevät hyvän lastensuojelun / vanhemmuuden
piiriin, jossa syntyy uutta,
korjaavaa ja rakentavaa.
Sellaista kohdakkaisuutta, jossa
mieli voi levätä ja eheytyä.”*

Pesäpuu 2009 (muokattu)

Kirjallisuus

Andershed, A-K., Enebrink, P., & Andershed, H. (2007). Normbrytande beteende bland internationellt adopterade barn - Riskfaktorer och interventioner. I M. Carlberg & K. Nordin Jareno (Red.), Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen, sid. 121-165. Stockholm: Gothia Förlag.

Adoption till vilket pris, betänkande av utredning om internationell adoption vol. 2, 2003 /SOU 2003:49.

Antila, Tuomo (2007) Arviomuistio lapseksittomisesta annetun lain uudistamistarpeista.

Biafora F.A, Javier R.A, Baden A.L. & Camacho-Gingerich A. (2007) The future of adoption. A call to action. Teoksessa R.A Javier ym. (toim.): The handbook of adoption. Implications for researchers, practioners and families. (ss. 527-537). Thousand Oaks, CA. Sage Publications.

Broberg, A., Granqvist, P, Ivarsson, T & Risholm-Mothander, P. (2008). Anknýtning i praktiken: Tillämpningar av anknýtningsteorin. Stockholm: Natur & Kultur.

Brodén M. (2004) Graviditetens möjligheter – en tid då relationer skapas och utvecklas. Stockholm: Natur och Kultur.

Brodzinsky D M (2008): Adoptive parent preparation project phase 1: Meeting the mental health and developmental needs of adopted children. New York NY: Evan B. Donaldson Adoption Institute.

Brodzinsky D M, & Schechter M D (1990) The Psychology of Adoption. Oxford University Press.

Brodzinsky D.M, Huffman L. (1988). Transition to adoptive parenthood. Marriage and Family Review, 12, 267-286.

- Brodzinsky D.M, Pinderhughes E. (2002). Parenting and child development in adoptive families. Teoksessa M. Bornstein (toim.): Handbook of parenting (Vol 1): Children and parenting. (2. p.) (ss. 279-311). Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum Associates.
- Daniluk, Judith C. & Hurtig-Mitchell, Joss (2003) Themes of Hope and Healing: Infertile Couples' Experiences of Adoption. *Journal of Counseling & Development* 81, 389-399.
- Eriksson, Pia (2007) Prosessiluontoinen adoptioeuvonta. FSKC Rapporter 2/2007.
- Farber M.L.Z, Timberlake E, Mudd H.P & Cullen L. (2003) Preparing parents for adoption: An agency experience. *Child and Adolescent Social Work Journal* 20, 175-196.
- Greiff, Katarina von (2004) Föräldrar till internationellt adopterade barn – uppfattningar och erfarenheter av föräldrarollen. FoU Rapport 1/2004.
- HCCH (Hague Conference on International Law) (2008) The Implementation and Operation of the 1993 Intercountry Adoption Convention: Guide to Good Practice.
- Henry M, Pollack D, Lazare A. Teaching Medical Students About Adoption and Foster Care. *Adoption Quarterly*. Vol. 10(1), 2006.
- Högbacka, Riitta (2008) The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption. *Journal of Comparative Family Studie*, XXXIX (3), 311-330.
- Kalland Mirjam (2005) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Kirjassa: Sinkkonen Jari, Kalland Mirjam (toim.) (2005) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. WSOY.
- Lapaset Perheverkosto –hanke 2005-2007. Helsingin kaupungin terveyskeskus ja Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Levy-Shiff R, Bar O, Har-Even D (1990). Psychological adjustment of adoptive parents-to-be. *American Journal of Orthopsychiatry* 60, 258-267.
- IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (2007) Internationellt adopterade i Sverige – en antologi. Socialstyrelsen.
http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/E969AEE8-0A3E-4FBF-AEF2-A047B4E3CC52/0/20071231_rev.pdf
- Jaffari-Bimmel, N. (2005). Development and adjustment of adopted adolescents. Longitudinal and concurrent factors (Doctoral dissertation). Leiden University.
- Juffer F, Van IJzendoorn M. (2005) Behavior Problems and Mental Health Referrals of International Adoptees. *JAMA* May 25, 2005. Vol 293, no. 20.
- Lammerant, Isabelle & Hofstetter Marlène (2007, översättning) Adoption: at what cost? For an ethical responsibility of receiving countries in intercountry adoption.
http://www.terredeshommes.org/pdf/publication/adoption_embargo.pdf
- Mäkelä, Jukka: Uudet käytännöt ja muutosprosessin alku kunta- ja aluetasolla. Luento ja esityskalvot, Terve-SOS 13.5.2009 klo. 14.15-15.45
http://info.stakes.fi/tervesos/FI/Ohjelma/ke_kohtaaminen1.htm
- Penttinen Satu (2008) Kysely Vahke-seminaarien osallistujille Turussa ja Porvoossa (julkaisematon lähde).
- Penttinen Satu (2009) Kysely pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalojen koulutusvastaaville adoptioasioiden opettamisesta peruskoulutuksissa (julkaisematon lähde).
- Pesäpuu ry./Kaskela, Marja (toim.) (2009): Kohdakkain-sijaisvanhempien tunteja ja tarinoita.
- Pride-kirja, (http://www.lapsitieto.fi/prodo/files/1972/1_pride_kirja_300608.pdf) 10.6.2009
- Pösö Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Kirjassa: Forsberg H. & Nätkin R. (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki, Yliopistopaino, 140-158.

Sandelowski, Margarete, Harris, Betty G. & Holditch-Davis, Diane (1991) "The Clock Has Been Ticking the Calendar Pages Turning and We Are Still Waiting" Infertile Couples' Encounter with Time in the Adoption Waiting Period. *Qualitative Sociology* 14 (2), 147-173.

Sinkkonen Jari, Kalland Mirjam (toim.) (2005) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. WSOY.

STM (1998) *Ottolapsineuvonta. Opas ottolapsineuvonnan antajille*. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 1998:7.

STM, Kansainvälisen lapseksiottamisasioiden lautakunnan vuosikertomus 2004, 2007.

STM, Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma, KASTE-ohjelma 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:6.

STM <http://www.stm.fi/stm/neuvottelukunnat/adoptio/ajankohtaista>. Luettu 13.8.2009

Asetus Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta (1997/509)

Kielilaki (2003/423)

Laki lapseksiottamisesta (1985/153)

Lastensuojelulaki (2007/417)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989) http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet/sopimusteksti

Yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, 1993 / Haagin sopimus

7

Pohdinta

Bettina Brantberg, Pia Eriksson, Sanna Mäkipää

Adoptio on sekä lapselle että hänen uusille vanhemmilleen yleensä myönteinen ja hyvä kokemus: jonkin uuden alku ja mahdollisuus. Toisaalta adoptioon kytkeytyy myös haasteita ja tarpeita. Kaikki ei aina mene suunnitellusti ja jotkut adoptioon tavallisestikin liittyvät asiat voivat tuntua raskailta ja niiden työstämiseen tarvitaan apua ja viisautta. Ulkomaisten adoptioiden määrän muutaman vuoden takaiseen voimakkaaseen kasvuun liittyen adoptiolasten tarpeet ovat nousseet myös aivan uudella tavalla esiin esimerkiksi neuvoloissa, päivähoitossa ja koulussa. Ammattihenkilöstö on kokenut omassa työssään tiedon ja osaamisen puutetta ja samaa viestiä on kuulunut myös adoptioperheiltä.

Adoptiotutkimus on sekä Suomessa että ulkomailla perinteisesti keskittynyt lasten fyysiseen ja psyykkiseen kehitykseen sekä sopeutumiseen yksilö- ja perhetasolla. Vasta viime vuosina tutkimuskatsetta on alettu siirtää pikkuhiljaa myös muualle, mm. adoptioprosessiin ja adoptiovanhemmuuteen. Adoptioon liittyvä työ ja osaaminen ovat Suomessa keskittyneet pitkälti kolmannen sektorin järjestöihin. Näillä tahoilla on jo vuosien ajan ollut hyvä ja tiivis yhteistyö, jota voi kutsua Pohjoismaiden tasolla jopa ainutlaatuiseksi. Toisaalta adoptioon liittyvää kokemuksellista tietoa, tutkimustietoa tai osaamista ei ole koottu yhteen esimerkiksi osaamis- tai resurssikeskukseen eikä niitä ole systemaattisesti levitetty kuntien peruspalvelujen pariin. Kuntien palvelut ovat ensimmäisiä tahoja, joiden puoleen adoptioperheet, siinä missä muutkin perheet, kääntyvät apua ja tukea tarvitessaan. Osaamisen puute näissä palveluissa on ollut ilmeistä. Monet adoptioperheet ovat kertoneet erityisesti lapsen uuteen perheeseen tulon olleen vaativaa aikaa. Moni on myös kokenut jääneensä tuona aikana liian yksin.

Vahke-hankkeen aikana on pyritty vastaamaan joihinkin edellä mainituista haasteista. Olemme kehittäneet koulutusta ammattihenkilöstölle, sekä mallin yhden päivän mittaisesta seminaarista että pidemmän yliopiston yhteydessä toteutetun täydennyskoulutuksen. Perheiden tukemiseksi lapsen perheeseen tulovaiheessa on kehitetty erityinen adoptioperheen perhetyön malli ja adoptionhakijoiden kokemuksia adoptioprosessista on tutkittu. Hankkeen aikana myös yhteistyö Pohjoismaiden kanssa on ollut antoisaa, ”yhteinen sävel” on löytynyt helposti ja on ollut mielekästä todeta, että hyvin samantyyppiset asiat ovat ajankohtaisia ja puhuttavat adoption kanssa työskenteleviä kaikissa Pohjoismaissa.

Hankkeen aikana päätettiin kirjoittaa suosituksia adoptiotoiminnan kehittämisestä Suomessa. Näin jatkettiin FSKC:ssä jo aiemmin aloitettua adoptiotyön kehittämiseen liittyvien suositusten kirjoittamisperinnettä¹². Suositusten tärkeys vahvistui, kun adoptiolain uudistamista työstävä työryhmä asetettiin ja se alkoi työskennellä projektin aikana. Yksi Vahke-hankkeen suositusten alakohdista koskee adoptiovalmennuskurssin ottamista osaksi lakisääteistä adoptioprosessia myös Suomessa. Vieraillessamme muissa Pohjoismaissa, joissa valmennuskurssit ovat pakollisia (Norjassakin suositellaan nyt niiden pakollistamista), valmennukseen liittyvät asiat herättivät meissä paljon ajatuksia ja keskusteluja. Päätimme kuitenkin olla kirjoittamatta niistä yksityiskohtia suosituksiin, vaan enemmän pohtia tilannetta omassa luvussaan tässä loppuraportissa.

Vahke-hanke herätti kiinnostusta myös opinnäytetöitä tekevien keskuudessa. Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittava Satu Penttinen kartoitti ja haastatteli osaa yhden päivän seminaareihin osallistuneista ammattilaisista heidän adoptio-osaamisestaan ja siihen liittyvistä tarpeistaan. Ritva Kuoppala puolestaan valmisteli erityispedagogiikan proseminaarityötään¹³ adoptiolasten päivähoidon aloituksesta keräten aineistonsa seminaaripäiviin osallistuneilta päivähoidon ammattilaisilta. Lisäksi hankkeesta kirjoitettiin joitain lehtiartikkeleita ja tehtiin kaksi radiohaastattelua¹⁴. Terveystoiminta-lehdessä julkaistiin projektityöntekijöiden kirjoittama artikkeli adoptioerheistä neuvolan asiakkaina sekä suomeksi että ruotsiksi.

Hanke ei olisi onnistunut ilman Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Helsingin kaupungin rahoitusta, FSKC:n tarjoamia työtiloja ja -välineitä sekä inspiroivaa ja tukea antavaa työympäristöä eikä myöskään sekä kotimaisia että pohjoismaisia adoptioalan kollegoita. Kiitokset kaikille! Kiitos kuuluu myös koulutuksiin ja tutkimushankkeeseen osallistuneille, jotka jakoivat omia ajatuksiaan ja ideoitaan ja antoivat meille ajattelemisen aiheita myös tuleville vuosille.

¹² Rauma, Kerstin (2004) Ehdotus adoptio-osaamisen kehittämiseksi Suomessa. FSKC Rapport 1/2004 ja Eriksson, Pia (2007) Prosessiluontoinen adoptioneuvonta. FSKC Rapport 1/2007.

¹³ http://www.netikka.net/ritvakuoppala/ritvakuoppala_proseminaarityo.pdf

¹⁴ Läraren lehdessä 21.2.08, Västra Nyland lehdessä 12.9.08, Talentia lehdessä nro 5/2009, Interpedian lehdessä 4/2008, Läraren lehdessä 3.9.2009, Interpedia lehdessä (painossa) 3-4/2009, Vega Väst-Nyland 12.09.08, Radio Vega 6.10.08. Yksi hanketyöntekijöistä luennoi koulunsa aloittavista adoptiolapsista Adoptioerheet ry:n järjestämässä ruotsinkielisten adoptioerheiden tapaamisessa syksyllä 2008. Tämä noteerattiin Yhteiset lapsemme lehdessä 4/2008. Lisäksi Terveystoiminta/Hälsövärdaren lehti julkaisi projektityöntekijöiden kirjoittaman artikkelin Adoptiolapsi ja adoptioerhe neuvolassa numerossa 6/2009 ja hanketyöntekijät kirjoittivat artikkelin Pelastakaa lapset ry:n Adoptiolapsille Eheämpi Elämä-hankkeen loppuraporttiin.

Liite 1

Adoptio-osaamisen täydennyskoulutus 2008-2009

ADOPTIO-OSAAMISEN
TÄYDENNYSKOULUTUS
2008-2009

"När du vandrar runt en dunge lärkträd för att spåra Någonting, se då till att det inte är dina egna fotspår du följer efter" (Milne A.A. ur Nalle Puhs lilla instruktionsbok, 1996)

Tervetuloa adoptio-osaamisen täydennyskoulutukseen!

Kädessäsi olevan käsikirjan tarkoituksena on antaa kokonaiskuva koulutuksesta, jonka olet juuri aloittanut. Järjestäjien eli Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området (FSKC) ja Svenska social- och kommunalhögskolanin SVUX -yksikön puolesta toivomme, että te osallistujat saatte koulutuksen aikana sekä uutta osaamista adoptioon liittyen että myös käyttöönnne uusia verkostoja. Tarjoamme teille myös mahdollisuuden keskustella, osallistua ja jakaa sitä osaamista, jota teillä jo on.

Koulutus on osa VAHKE -projektia (Valtakunnallinen adoptio-osaamisen hyvien käytäntöjen kehittäminen ja levittäminen). VAHKE on kaksikielinen valtakunnallinen projekti, jonka tarkoituksena on kehittää ja levittää adoptioon liittyvää osaamista. Projektia rahoittavat sosiaali- ja terveysministeriö ja Helsingin kaupunki. Projektin kesto on 9/2007-10/2009.

Adoptio-osaamisen täydennyskoulutuksen tavoitteena on:

- Lisätä taitoja ja valmiuksia työskennellä adoptoitujen lasten ja nuorten sekä adoptioiperheiden kanssa
- Lisätä ymmärrystä niitä haasteita kohtaan, joita adoptioiperheet elämässään kohtaavat
- Rohkaista ja kannustaa muutostyöhön

PBL ja pienryhmätyöskentely

Koulutuksen pääasiallisena työskentelytapana on PBL (problem-based learning = ongelmaperustainen oppiminen). Selkeimmin työskentelytapa tulee esiin siinä, millaiseksi koulutukseen kuuluva pienryhmätyöskentely on rakennettu. Toivomme, että PBL-työskentelystä tulee teille kaikille inspiroiva kokemus!

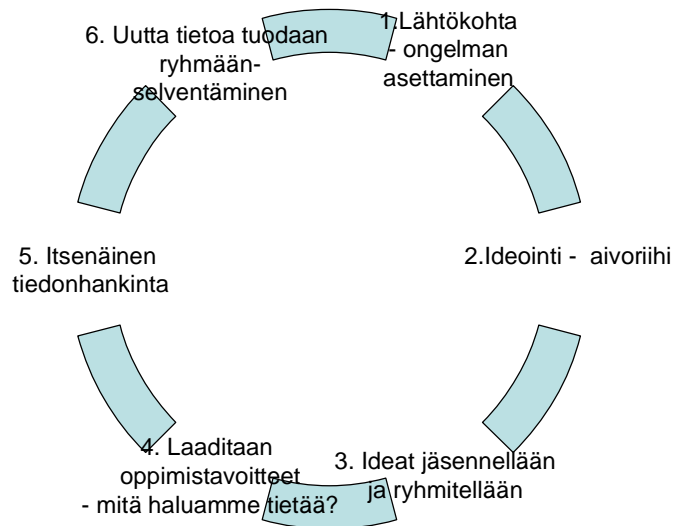
PBL:lle on erityistä se, että fokus ei ole opetuksessa, vaan yksilön oppimisessa: oppijassa itsessään sekä siinä, mitä opitaan.

PBL on muokkautuva oppimismalli, joka sisältää neljä pääperiaatetta:

- a) Oppija on keskiössä
- b) Todellisuuteen kiinnittyminen
- c) Oppija ohjaa itse oppimisprosessia
- d) Pienryhmätyöskentely

Pienryhmätyöskentely toimii tässä koulutuksessa PBL-työskentelyn perustana. Luennot puolestaan helpottavat päivien teemoihin liittyvän tiedon etsimistä ja saamista. Koulutuksen aikana työskentelette koko ajan samoissa 5-6 hengen pienryhmissä. Jokaisella ryhmällä on oma tutorinsa. Ryhmät tapaavat yhteensä viisi kertaa koulutuksen aikana. Omassa pienryhmässänne sekä työstätte koulutuksen aiheita että keskustellette etätehtävistä, joita koulutukseen kuuluu.

Kuvio PBL-ajatuksen perustuvasta oppimisprosessista:

Tutoreiden yhteystiedot:

Susanne Forsblom
Anja Nurmio
Päivi Partanen
Irene Pärssinen-Hentula
Päivi Pietarila
Kerstin Rauma

Koulutuspäiväkirja

Jokaisen koulutusosuuden jälkeen osallistujat kirjoittavat koulutuspäiväkirjaa, jossa pohditaan koulutusosuudessa esiin tulleiden asioiden nostattamia ajatuksia. Pyydämme sinua koulutuspäiväkirjassa vastaamaan kahteen kysymykseen:

- Mitä sain koulutuksesta ammatillisesti?
- Mitä sain koulutuksesta henkilökohtaisesti?

Koulutuspäiväkirja lähetetään kunkin koulutusosuuden jälkeen Ulf Ahrenbergille osoitteeseen: [ulf.ahrenberg\(at\)helsinki.fi](mailto:ulf.ahrenberg(at)helsinki.fi) (puh.050 - 5881041).

Yksittäisten päivien ohjelmat

Alla näet yksittäisten lähiopetuspäivien tavoitteet ja ohjelman. Varaamme kuitenkin mahdollisuuden tarvittaviin muutoksiin, joista ilmoitamme erikseen. Ohjelman yhteydessä on joitain kirjallisuusvinkkejä. Mainittu kirjallisuus on tarkoitettu oheislukemistoksi ja mahdolliseksi avuksi pienryhmätyöskentelyssä.

Antoisaa koulutusaikaa toivottaen,

Projektityöntekijät

Sanna Mäkipää ja Bettina Brantberg
(050-3483397) (050-5290187)

Päivä 1: ADOPTIO

3.12.2008

Tavoitteena on, että osallistujat:

- saavat kokonaiskuvan koulutuksesta ja koulutusideasta (PBL)
- ymmärtävät adoption prosessina sekä siihen liittyviä eettisiä kysymyksiä

Ohjelma:

- 09.30-10.00 Ilmoittautuminen ja aamukahvi
- 10.00-11.00 Koulutuksen ja koulutusmetodin esittely (kouluttaja, KM Bettina Brantberg ja kouluttaja, TtM Sanna Mäkipää, Vahke-hanke)
Koulutuspäiväkirjan esittely (täydennyskoulutussuunnittelija Ulf Ahrenberg, SVUX)
- 11-11.30 Adoptioprosessi, historia, tilastot ja lainsäädäntö (kansainvälisen adoptiopalvelun päällikkö Tuula Kumpumäki, Pelastakaa Lapset ry)
- 11.30-12.30 Lounas
- 12.30-14.25 Filmi "Palnan tyttäret" ja luento: Adoption etiikka – neljä vääryyttä (kansainvälisen adoptiopalvelun päällikkö Tuula Kumpumäki, Pelastakaa Lapset ry)
- 14.30-15.50 Pienryhmätyö "lapsiesitykset" + kahvi
- 15.50-16.10 Päivä päättyy

Kirjallisuusvinkkejä:

- Eriksson, Pia: Prosessiluonteinen adoptioneuvonta / Den processartade adoptionsrådgivningen, FSKC 1/2007
- Lindblad, Frank: Adoption, Studentlitteratur 2004
- Peltomaa, Marianne: Matka / Resan. Schildts. 1998
- Parviainen, Heikki: Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Väestöntutkimuslaitos. Julkaisu E 15/2003. Helsinki, 2003
- Kauppi Martti, Rautanen Elina: Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa Lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922-1997. Keuruu, 1997.

Päivä 2: KIINTYMYYS 15.1.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- ymmärtävät mistä adoptiolapset tulevat sekä biologisen perheen merkityksen lapselle
- ymmärtävät varhaisen kiintymyssuhteen puutteiden sekä varhaisten erokokemusten merkityksen ja mahdolliset seuraukset adoptoiduille lapsille ja heidän perheilleen
- ymmärtävät kuinka traumatisoituminen vaikuttaa lapseen ja hänen ympäristöönsä
- saavat ideoita siitä, kuinka theraplay-tyyppistä leikkiä voi käyttää välineenä eheyttävien kokemusten tarjoamiseksi lapselle, jolla on varhaisia erokokemuksia

Ohjelma:

9.30-10.00 Kahvi
10.00-11.15 Kiintymys ja varhainen vuorovaikutus (Sanna Mäkipää)
11.15-12.15 Lounas
12.15-13.00 Trauma ja erokokemukset (Sanna Mäkipää)
13.00-13.15 Kahvi
13.15-14.15 Theraplay-tyyppinen leikki apuna arjessa (Bettina Brantberg)
14.15-16.00 Pienryhmätyö "erilaisuus"
16.00-16.30 Yhteenveto päivän pienryhmätyöskentelystä

ILTA ON MEIDÄN:

Klo 18.00 → Illanvietto Yhteiset Lapsemme ry:n toimistolla, os. Iso-Roobertinkatu 20-22 A (5. krs.)

- Filmi: "*A man without culture is like a zebra without stripes: the adoption triangle in South-Africa*"
- Theraplay-leikkejä ja vapaata yhdessäoloa
- Pikkupurtavaa omakustannushintaan

Kirjallisuusvinkkejä:

- Becker-Weidmanin, A , Shellin, D (toim.): Auta lasta kiintymään - Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa.
- Hughes, D: Tie traumasta tervehtymiseen - Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa, 2006.
- Gray, Deborah D: Attaching in adoption, practical tools for today´s parents, 2001
- Jernberg, Ann M, Booth, Phyllis B: Theraplay, vuorovaikutusterapian käsikirja. Psykologien kustannus oy, 2003.
- Gerhardt, Sue: Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittämiselle. Persona Grata. Edita, 2007.

Päivä 3: IDENTITEETTI JA TULEVAISUUS 16.1.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- ymmärtävät adoptoidun ja hänen perheensä koko elämään vaikuttavan kaksoisidentiteetin ja sen työstämisen tarpeen
- tuntevat adoptoidun identiteettikehityksen eri vaiheita
- osaavat kohdata erilaisuuteen ja rasismiin liittyviä kysymyksiä
- saavat käsityksen siitä, kuinka tulevaisuus voi näyttäytyä adoptoidulle

Ohjelma:

- 9.00-10.00 Filmi: "Barn behöver föräldrar", Adoptionscentrum, Ruotsi
10.00-11.00 Adoptoidun lapsen ja nuoren identiteettikehitys (Sanna Mäkipää)
11.00-12.00 Filmi: "Att höra till – åtta adopterade berättar", Adoptionscentrum, Ruotsi
12.00-13.00 Lounas
13.00-14.15 Adoptio ja adoptoidun identiteetti aikuisnäkökulmasta (TM Joonas Mikkola)
14.15-14.30 Kahvi
14.30-16.00 Rasismi lasten ja nuorten arjessa (YTT, tutkija Anna Rastas, Tampereen yliopisto)

Kirjallisuusvinkkejä:

- Landerholm, Lotta: Adopterad. Lämnad. Vald. Och sen? Alfabeta bokförlag. 2003
- Mylläri, Anu Rohima: Adoptoitu. Kustannusosakeyhtiö Otava. 2007
- Rastas, Anna: Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Tampereen yliopisto. 2007
- Trotzig, Astrid: Blod är tjockare än vatten. Albert Bonniers förlag. 1997
- von Melen Anna: Samtal med vuxna adopterade. Rabén Prisma, Stockholm 1998.
- Reetta Kurjonen: Minä adoptoitu. Minerva, Jyväskylä 2008.
- Tuula Kasanen: Kenen lapsi? Otava, Keuruu 2006.

Päivä 4: PERHEEN KOHTAAMINEN JA TUKEMINEN 5.3.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- ymmärtävät adoptioneuvonnan tarkoituksen
- ymmärtävät ne haasteet, joita adoptioperheet kohtaavat sekä oikeanlaisen avun tärkeyden perheiden elämässä
- näkevät lapsettomuusongelman asiana, jota monet adoptioperheet ovat joutuneet työstämään ja työstävät elämänsä aikana

Ohjelma:

9.30-10.00 Kahvi

10.00-11.00 Prosessiluonteinen adoptioneuvonta (tutkijasosiaalityöntekijä, VTM Pia Eriksson, Vahke-hanke)

11.00-12.30 Lapsettomuus osana elämää (toiminnanjohtaja Anja Ojuva, Interpedia ry)

12.30-13.00 Lounas

13.00-14.15 Perheiden tuen tarve adoption jälkeen: kokemuksia perhetyöstä Helsingin kaupungilla / Vahke-hanke (johtava sosiaalityöntekijä Aulikki Haimi Kaikkonen ja ohjaaja Elise Uimonen, Helsingin kaupunki, Perheoikeudelliset asiat, adoptiotyöyksikkö)

14.15-16.00 Pienryhmätyö "parisuhde kriisissä" + kahvi

16.00-16.15 Yhteenveto päivän pienryhmätyöskentelystä

ILTA ON MEIDÄN:

Klo 18.00 → Illanvietto Pelastakaa Lasten Tiukula-talossa, os. Koskelantie 38

- *Kehittämispäällikkö Kaisa Tervonen-Arnkil* kertoo Pelastakaa Lasten tarjoamista tukipalveluista adoptioperheille
- Pikkupurtavaa omakustannushintaan

Kirjallisuusvinkkejä:

- Eriksson, Pia: Prosessiluonteinen adoptioneuvonta/Den processartade adoptionsrådgivningen, FSKC 1/2007
- Ottolapsineuvonta. Opas ottolapsineuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki, 1998.
- Koskimies Aarne I. Hedelmällinen rakkaus – toiveena lapsi. Tammi, Hämeenlinna 2004.
- Suikkari Anne-Maria ja Mäkinen Sirpa (toim.): Kun vauva viipyy – lapsettomuuden tutkimus ja hoito. Väestöliitto, 2007.
- Lapsen muotoinen unelma – Tahaton lapsettomuus kriisinä. Simpukka-yhdistys ry, 2007.
- Saltzer Linda P: Lapsettomuus kriisinä, 1996. (Ainoa kattava suomenkielinen kirja lapsettomuuden henkisestä puolesta).

Päivä 5: PERHEEN KOHTAAMINEN JA TUKEMINEN 6.3.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- luovat itselleen kuvan oman ammattinsa yhteydestä adoptioperheisiin sekä osaavat kohdata adoptioperheen sen eri elämänvaiheissa, myös tilanteissa, joissa kohtaamiset voivat olla raskaita ja vaativia
- ymmärtävät niitä erityisiä paineita, joita parisuhteeseen voi kohdistua adoptioperheessä eri elämänvaiheissa
- ymmärtävät sisarusuhteiden merkityksen adoptiolapsille ja adoptioperheessä

Ohjelma:

- 9.00-10.30 Parisuhteen haasteita ja Yksin lapsen kanssa (adoptiokuraattori Kerstin Rauma, Yhteiset Lapsemme ry ja Sanna Mäkipää)
- 10.30-11.30 Sisarusuhteet ja niiden merkitys adoptiolapsen maailmassa (Kerstin Rauma ja Sanna Mäkipää)
- 11.30-12.30 Lounas
- 12.30-13.30 Haastavat asiakastilanteet mahdollisuutena (työnohjaaja ja sielunhoitoterapeutti Tuula Huurresalo)
- 13.30-13.45 Kahvi
- 13.45-15.00 Haastavat asiakastilanteet mahdollisuutena (Tuula Huurresalo)

Kirjallisuusvinkkejä:

- Peltomaa, Marianne: Oikea perhe/En riktig familj. Schildts. 2002
- Kumpula Sinikka, Malinen Vuokko: Unelma paremmasta parisuhteesta. Väestöliitto, Minerva, Jyväskylä 2007.
- Hollis James: Miksi hyvät ihmiset tekevät pahaa? Rasalas. Tallinna 2008.
- Kautto Pia, Svennevig Hanna: Sisarus: rakkautta, vihaa, katkeruutta. Minerva Kustannus Oy, 2006.
- Vilen M, Leppämäki P, Ekström L: Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva, WSOY, 2002.
- Isokorpi T. Pää pyörällä. Jyväskylä, PS-kustannus, 2008.
- Isokorpi T. Tunneoppia – parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä, PS-kustannus, 2004.
- Toukonen M-L. Unelma työskentely. Jyväskylä, PS-kustannus, 2008.

Päivä 6: ADOPTIOLAPSI NEUVOLASSA, PÄIVÄHOIDOSSA JA KOULUSSA 2.4.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- saavat tietoja ja taitoja adoptiolapsen erityistarpeista neuvolapalveluissa, päivähoidossa ja koulussa
- saavat ymmärrystä ja valmiuksia kohdata adoptiolapsi ja perhe em. palveluiden parissa

Ohjelma:

9.30-10.00 Kahvi
10.00-11.15 Adoptioperhe neuvolassa (Sanna Mäkipää)
11.15-12.15 Lounas
12.15-13.00 Adoptiolapsi aloittaa päivähoidossa... (Bettina Brantberg)
13.00-13.15 Kahvi
13.15-14.15 Haasteet koulussa (Bettina Brantberg ja Sanna Mäkipää)
14.15-16.00 Pienryhmätyö "Lapsi kriisissä"
16.00-16.30 Yhteenveto päivän pienryhmätyöskentelystä

ILTA ON MEIDÄN

18.00 → Illanvietto Adoptioerheet ry:n toimistolla, os. Mikonkatu 25

- Mahdollisuus tavata ja keskustella adoptioerheiden kanssa
- Vapaata yhdessäoloa
- Pikkupurtavaa omakustannushintaan

Kirjallisuusvinkkejä:

- Adoptiolapsi päivähoidossa / Adoptivbarnet i dagvård. Adoptioerheet ry 2007 ja 2008 > sisältää runsaasti kirjallisuusvinkkejä myös lastenkirjoista
- Höjer, Dan ja Lotta: Adopterade barn – vägledning för förskolan. UR. 2005
- Norjalaisen adoptiojärjestö Adopsjonsforumin toimittama päivähoito-opas on luettavissa osoitteessa: <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=124333>
- Norjalaisen adoptiojärjestö Adopsjonsforumin toimittama kouluopas on luettavissa osoitteessa: <http://www.adopsjonsforum.no/index.aspx?article=886223>

Päivä 7:

ADOPTOIDUT LAPSET JA NUORET, JOTKA EIVÄT VOI HYVIN

3.4.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- ymmärtävät adoptoitujen ja sijoitettujen lasten puberteettikehitystä ja siihen mahdollisesti liittyviä erityishaasteita
- syventävät tietouttaan niissä tunnetason haasteissa, joita murrosikä tuo vanhemmuuteen adoptioperheissä
- oppivat havaitsemaan ja näkemään ne eri-ikäiset adoptoidut, jotka eivät voi hyvin ja tarvitsevat apua

Ohjelma:

- 9.00-10.00 Yhden äidin kokemuksia vaikeasta murrosiästä (koulutuspäällikkö, sijaisäiti Marja Kaskela, Pesäpuu ry)
- 10.00-11.15 Murrosiän tunnuspiirteitä adoptioperheessä (psykologi, adoptioäiti Anja Björkman)
- 11.15-12.15 Lounas
- 12.15-13.00 Adoptoitujen psyykkinen terveys – mitä sanovat tutkimukset? (Sanna Mäkipää)
- 13.00-14.30 Huonovointiset adoptoidut – eri ikäkausien haasteita (lääketieteen tohtori, lastenpsykiatrian erikoislääkäri Jari Sinkkonen)
- 13.30-13.45 Kahvi
- 13.45-14.30 Pienryhmätyö ”Elämä menee eteenpäin” + soveltaminen
- 14.30-15.00 Koulutuksen yhteenveto

Kirjallisuusvinkkejä:

- Gray, Deborah D: Attaching in adoption, practical tools for today's parents, 2001
- Peltomaa, Marianne: Ihon alla/Färgen under huden, Schildts. 2007

Päivä 8: MIELIINPALAUTUSPÄIVÄ 11.9.2009

Tavoitteena on, että osallistujat:

- liittävätkin yhteen ja palauttavat mieleen aiemmin oppimaansa
- näkevät mahdollisuuksia hyödyntää omassa toiminnassaan uusia taitojaan ja kokemuksiaan sekä jakaa niitä toisten osallistujien kanssa
- kurkistaa tulevaisuuteen ja suunnitella sitä

Ohjelma:

9.30-10.00 Kahvi

10.00-11.15 Erilaisia tapoja työstää asioita eteenpäin ja liittää niitä aiempaan (Bettina Brantberg ja Sanna Mäkipää)

11.15-12.15 Lounas

12.15-13.30 Tutkimusmaailmassa tapahtunutta (Sanna Mäkipää ja Pia Eriksson)

13.30-13.45 Kahvi

13.45-14.45 Pienryhmätyö: "Mitä sitten tapahtui?"

14.45-16.00 Yhteenveto päivän pienryhmätyöskentelystä ja tulevaisuuden suunnittelua